POLIROM

M.I. Lermontov

Un erou al timpului nostru

BIBLIOTECA POLIROM

Într-o nouă traducere, de Leonte Ivanov

M.I. Lermontov

Un erou al timpului nostru

Traducere din limba rusă
şi note de Leonte Ivanov

POLIROM
2015

Published with the support of the Institute for Literary Translation (Russia)
Translation of this publication and the creation of its layout were carried out with the financial support of the Federal Agency for Press and Mass Communication under the federal target program „Culture of Russia (2012-2018)“.

M.I. Lermontov, *Geroi nashego vremeni*
© 2015 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5914-2
ISBN PDF: 978-973-46-5915-9
ISBN print: 978-973-46-5816-9

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: Alexander Julius Klünder (1802-1875), *Portretul lui Mihail Lermontov*, 1838

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului

reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Congener al lui Pușkin, poet, dramaturg, romancier, MIHAIL IURIEVICI LERMONTOV (1814-1841) este unul dintre cei mai influenți scriitori romantici ruși. A rămas în memoria literaturii ruse moderne nu doar prin opera poetică, ci și prin proza sa, fiind considerat fondatorul tradiției romanului psihologic rus. Deși a avut o carieră extrem de scurtă, fiind ucis într-un duel înainte să împlinească douăzeci și șapte de ani, a scris numeroase poeme de mare întindere – *Cerchezii* (1828), *Corsarul* (1828), *Îngerul morții* (1831), *Borodin* (1837), *Demonul* (1838), *Mțîri* (1839) – și a publicat mai multe volume de poezii, piese de teatru – *Un om ciudat* (1831), *Bal mascat* (1835) – și nuvele. Singurul roman terminat este *Un erou al timpului nostru*, a cărui ediție revăzută avea să fie publicată chiar în anul morții scriitorului.

Cuvînt înainte

În orice carte, cuvîntul înainte reprezintă primul și totodată ultimul lucru; el fie că servește la explicarea scopului operei, fie că e o justificare și un răspuns dat criticii. Numai că, de obicei, cititorii n-au de-a face nici cu scopul moral, nici cu atacurile din presă, și de aceea ei nici nu citesc cuvîntul înainte. E rău însă că lucrurile stau așa, îndeosebi la noi. Publicul nostru cititor este încă atît de tînăr și de naiv, încît nu înțelege fabulele, dacă la sfîrșitul acestora lipsește morala. Nu înțelege glumele, nu sesizează ironia; pur și simplu e prost educat. El încă nu știe că într-o societate normală și într-o carte normală o ceartă fățișă nici nu poate avea loc; că educația din zilele noastre a născocit o armă cu mult mai ascuțită, aproape invizibilă și, cu toate acestea, nu mai puțin mortală, care, sub haina minciunii, provoacă o lovitură sigură și imparabilă. Publicul nostru seamănă cu provincialul care, trăgînd cu urechea la discuția dintre doi diplomați ce țin de curți care se dușmănesc între ele, rămîne cu convingerea că fiecare își înșală guvernul în folosul unei prietenii reciproce, dintre cele mai cordiale.

Cartea aceasta și-a atras de curînd simpatia nefericită a unor cititori și chiar a unor jurnaliști, față de sensul literal al cuvintelor. Alții s-au mîniat cumplit – și nu glumeau deloc –

pentru că li se dădea drept exemplu un om atît de lipsit de moralitate precum Eroul Timpului Nostru; alții au remarcat cu multă finețe că autorul și-a schițat propriul portret și portretele cunoscuților săi... O veche și jalnică glumă! Dar, evident, Rusia e astfel alcătuită, încît totul se înnoiește înlăuntrul ei, mai puțin asemenea absurdități. Cel mai fantastic dintre basmele de la noi abia dacă scapă de reproșul că ar urmări jignirea vreunei persoane!

Eroul Timpului Nostru, stimații mei domni, este într-adevăr un portret, dar nu al unui singur om: este un portret alcătuit din viciile întregii noastre generații, în deplina lor dezvoltare. Îmi veți spune din nou că omul nu poate fi așa de imoral, dar eu vă voi răspunde că, dacă ați dat crezare existenței tuturor tîlharilor tragici și romantici, de ce nu vreți să credeți în realitatea lui Peciorin? Dacă v-ați delectat cu creaturi cu mult mai înfricoșătoare și mai monstruoase, de ce atunci acest personaj, chiar dacă născocit, nu se bucură de bunăvoința dumneavoastră? Oare nu din pricină că există în el mai mult adevăr decît ați fi dorit?...

Veți spune că moralitatea nu cîștigă nimic din acest lucru. Iertați-mă, dar destui oameni s-au hrănit cu dulcegării; din cauza aceasta s-au și îmbolnăvit de stomac; e nevoie de medicamente amare, de adevăruri crude. Totuși, să nu credeți după cele spuse că autorul cărții a avut vreodată ideea trufașă de a deveni tămăduitorul viciilor omenești. Ferească-l Dumnezeu de o asemenea prostie! Pur și simplu s-a amuzat să-l zugrăvească pe omul contemporan lui, așa cum l-a înțeles el, și, spre ghinionul lui și al dumneavoastră, pe care l-a întîlnit în repetate rînduri. Ar mai fi și faptul că este arătată boala, dar cum se poate trata ea, numai Dumnezeu știe!

Partea întîi

I

Bela[1]

Călătoream din Tiflis[2], cu caii de poștă. Întreaga încărcătură a telegii cu care mă deplasam consta dintr-un geamantan nu prea mare, umplut pe jumătate cu note de drum despre Gruzia. Mare parte din ele, din fericire pentru dumneavoastră, s-a pierdut, iar geamantanul cu restul de lucruri, din fericire pentru mine, a rămas întreg.

Cînd am pătruns în Valea Koișaur[3], soarele începea să coboare după crestele înzăpezite. Vizitiul osetin[4] își îndemna fără istov caii, ca să apuce pînă la lăsarea întunericului să urce Muntele Koișaur, și cînta cît îl ținea gura. Măreț loc această vale! De jur-împrejur, munți de netrecut, stînci roșietice, îmbrăcate în pluș verde și încununate cu pîlcuri de tufe de paltin, rîpi galbene, străbătute de făgașe, iar acolo, sus-sus de tot, cușme de zăpadă aurie; la poale, Aragva, împreunată cu o altă apă fără nume, năvălind zgomotos dintr-un defileu negru, cețos, se întinde ca un fir argintiu și sclipește aidoma solzilor pielii de șarpe.

Ajungînd la poalele Muntelui Koișaur, ne-am oprit la o cîrciumă. Aici se înghesuiau în hărmălaie vreo douăzeci de gruzini și de munteni; în apropiere, o caravană de cămile se

pregătea să înnopteze. A trebuit să năimesc niște boi, ca să-mi tragă teleaga pe culmea acestui munte afurisit, căci era deja toamnă și se făcuse ghețuș, iar muntele măsura vreo două verste lungime.

N-am avut încotro și am năimit șase boi și cîțiva osetini. Unul din ei își trînti pe umeri geamantanul meu, ceilalți se apucară să-și îndemne boii aproape într-un glas.

În spatele telegii mele, două perechi de boi trăgeau o alta, fără nici un efort, chiar dacă era încărcată cu vîrf. Situația aceasta m-a mirat. În urma ei, mergea stăpînul, fumînd dintr-o mică lulea kabardină, îmbrăcată în argint. Purta un veston de ofițer, fără epoleți, și o căciulă cercheză mițoasă. Părea să aibă vreo cincizeci de ani; culoarea smeadă a feței acestuia arăta că era de multă vreme obișnuit cu soarele de dincoace de Caucaz, iar mustățile încărunțite înainte de vreme nu prea se potriveau cu mersul său ferm și cu ținuta-i mîndră. M-am apropiat de el și am făcut o plecăciune; mi-a răspuns în tăcere la salut și a slobozit un rotocol uriaș de fum.

— Din cîte se pare, avem același drum.

Făcu din nou o plecăciune, fără să spună nimic.

— Mergeți, probabil, la Stavropol?

— Întocmai… cu lucruri de-ale statului.

— Spuneți-mi, vă rog, de ce patru boi trag teleaga dumneavoastră grea ca pe nimic, iar pe a mea, goală, șase dobitoace abia dacă o tîrăsc cu ajutorul acestor osetini?

Zîmbi șiret și mă privi cu înțeles.

— Nu sînteți, probabil, de prea mult timp în Caucaz?

— De un an, i-am răspuns.

Zîmbi din nou.

— De ce?

— Așa! Ce bestii cumplite asiații ăștia! Credeți că ajută la ceva cu strigătele lor? Numai dracul îi înțelege ce strigă. Boii îi înțeleg; n-aveți decît să înhămați și douăzeci, cînd strigă ceva pe limba lor, boii nici nu se clintesc... Cumplite lichele! Și apoi, ce să le iei? Le place să-i jecmănească pe călători... I-am răsfățat prea mult pe ticăloșii ăștia! O să vedeți c-o să vă ceară și de-o votcă. Dar eu îi știu, pe mine n-o să mă ducă de nas!

— Dar dumneavoastră slujiți de mult aici, în Caucaz?

— Da, am slujit aici încă de pe vremea lui Aleksei Petrovici[5], răspunse el, luînd un aer semeț. Cînd acesta a venit pe Linie, eram sublocotenent, adăugă el, iar în timpul lui am fost avansat în două rînduri pentru fapte de luptă împotriva muntenilor.

— Iar acum?...

— Acum fac parte din Batalionul trei de linie. Dar dumneavoastră, îndrăznesc să vă-ntreb?...

I-am spus.

Cu aceasta, discuția s-a încheiat, iar noi am continuat să mergem în tăcere unul lîngă celălalt. Pe culmea muntelui, am dat de zăpadă. Soarele apuse și noaptea luă locul zilei fără nici un răgaz, așa cum se întîmplă de obicei în sud; dar, grație reflexiei zăpezii, puteam distinge cu ușurință drumul, care tot înainta spre munte, chiar dacă nu la fel de abrupt. Am poruncit să-mi pună geamantanul în teleagă, să schimbe boii cu cai și am aruncat pentru ultima oară o privire în jos, către vale – doar că o ceață deasă, ce năvălise în valuri din defileu, o acoperise în întregime, și nici un sunet nu răzbătea de acolo spre noi. Osetinii m-au înconjurat gălăgioși, cerîndu-mi de-o votcă; însă ștab-căpitanul[6] strigă la ei atît de amenințător, încît aceștia se împrăștiară într-o clipă.

— Ca să vezi ce popor! spuse el. Nici pîine nu știu să spună pe rusește, dar „ofițer, dă-mi de-o votcă!“ au învățat. După mine, pînă și tătarii sînt mai buni decît ei: aceia măcar nu beau…

Pînă la stația de poștă mai rămăsese circa o verstă. În jur domnea liniștea, o asemenea liniște, încît puteai urmări după bîzîit zborul țînțarului. În stînga, se zărea pata neagră a unui defileu adînc; dincolo de ea și în fața noastră vîrfurile de un albastru închis ale munților, săpate de zbîrcituri și acoperite de un strat de zăpadă, se conturau pe cerul palid de deasupra orizontului, care mai păstra ultimele licăriri ale amurgului. Pe cerul întunecat prinseră a clipi stelele și, în chip straniu, mi se păru că se află cu mult mai sus decît la noi, în nord. Pe ambele laturi ale drumului, se înțeau pietre golașe, de culoare neagră; ici-colo, de sub zăpadă, răsăreau tufișuri, dar nici o frunză uscată nu se clintea, și îți făcea plăcere să asculți, pe fondul acestui somn de moarte al naturii, fornăitul obositei troici de poștă și sunetul inegal al clopoțelului rusesc.

— Mîine vom avea vreme frumoasă! am spus eu.

Știab-căpitanul nu răspunse nimic și-mi arătă cu degetul un munte înalt, ce se ridica chiar înaintea noastră.

— Ce-i acolo? l-am întrebat.

— Muntele Gud.

— Și ce-i cu el?

— Priviți cum fumegă.

Și, într-adevăr, Muntele Gud fumega; pe coastele lui lunecau șiruri subțiri de nori, iar pe vîrful acestuia dormita un nor negru, atît de negru, încît pe cerul întunecat părea o pată.

Începuserăm deja să distingem stația de poștă și acoperișurile izbelor ce o înconjurau; în fața noastră, pîlpîiau focuri prietenoase. Un vînt rece și umed se stîrni deodată,

defileul vui și începu să plouă mărunt. Abia apucasem să-mi pun burca pe umeri, că se porni ninsoarea. M-am uitat cu venerație la ștab-căpitan…

— Va trebui să înnoptăm aici, spuse el cu obidă. Pe așa un viscol nu poți trece munții. Au fost cumva avalanșe pe Krestovaia? îl întrebă el pe vizitiu.

— N-au fost, domnule, răspunse vizitiul osetin. Numai că zăpadă atîrnă multă, multă.

Cum la stație nu era o cameră pentru cei aflați în trecere, ne-au pregătit așternutul într-o *saklia*[7] afumată. L-am invitat pe tovarășul meu de drum să bem împreună un pahar de ceai, căci aveam cu mine un ceainic de fontă – singura mea plăcere în călătoriile prin Caucaz.

Saklia era lipită de un perete de stîncă; trei trepte umede, alunecoase, duceau spre intrare. Am intrat pe bîjbîite și m-am izbit de-o vacă (staulul la cei de pe-aici ține loc de camera slugilor). Nu știam pe unde să mă aciuiesc: aici behăiau oile, dincolo mîrîia cîinele. Din fericire, într-o parte licări o lumină palidă și mă ajută să găsesc o altă deschizătură, asemănătoare unei uși. Aici mi se înfățișă vederii un tablou demn de toată atenția: *saklia* largă, cu acoperișul sprijinit pe doi stîlpi îngropați în pămînt, era plină de lume. În mijloc trosnea un foc mic, aprins direct pe pămînt, iar fumul, împins înapoi de vînt prin deschizătura din acoperiș, se întinsese într-un strat atît de gros, încît multă vreme n-am putut să mă dumiresc ce-i în jur; lîngă foc stăteau două bătrîne, o mulțime de copii și un gruzin uscățiv, cu toții în zdrențe. N-aveam încotro, ne-am alipit și noi, ne-am aprins pipele și, în scurt timp, ceainicul porni să fornăie plăcut.

— Vrednici de milă oamenii! i-am spus ștab-căpitanului, arătînd spre gazdele zdrențăroase, ce se uitau la noi oarecum încremeniți.

— Un popor cîtuși de puțin educat! mi-a răspuns. Mă credeți? Nu știu nimic, nu sînt capabili de nici un fel de educație! La urma urmei, kabardinii[8] noștri, ori cecenii măcar, sînt tîlhari, muritori de foame, e drept, și de aceea disperați, pe cînd aceștia, nici măcar la arme nu se pricep: un jungher mai acătării n-ai să găsești la nici unul. Osetini și pace!

— Ați slujit mult timp în Cecenia?

— Da, am stat vreo zece ani cu compania în fort, la Kamennîi Brod. Știți unde vine?

— Am auzit.

— Uite-așa, tăicuță, ne-am săturat de acești tăietori de capete; astăzi, slavă Domnului, s-au mai liniștit, dar unde nu se întîmpla să te depărtezi o sută de pași dincolo de zidul de apărare, că diavolul păros și stă la pîndă: un pic dacă căscai gura, o și pățeai – fie arcanul de gît, fie un glonț în ceafă. Dar strașnici, nimic de zis!...

— Pesemne c-ați avut parte de multe pățanii cu ei? l-am întrebat, mînat de curiozitate.

— Cum să nu fi avut! Au fost...

În clipa aceea, începu să-și ciupească mustața stîngă, își plecă capul și căzu pe gînduri. Îmi doream nespus să-i storc vreo istorioară, dorință caracteristică tuturor oamenilor care călătoresc și scriu. Între timp, ceaiul era gata; am scos din geamantan două păhărele de campanie, le-am umplut și i-am pus unul în față. Sorbi o înghițitură și spuse ca pentru sine: „Da, au fost!“. Exclamația lui mă umplu de speranță. Știu că bătrînilor luptători din Caucaz le place să vorbească, să

povestească: li se ivește atît de rar prilejul. Stă cîte unul vreo cinci ani undeva în pustietate cu regimentul și, în acești cinci ani încheiați, nimeni nu-i spune un *bună ziua* (pentru că plutonierul îi zice *sănătate*). Iar de vorbit, avea despre ce: cît vezi cu ochii, doar acest popor sălbatic, interesant; fiecare zi e cu primejdie, tot felul de întîmplări minunate, și fără să vrei îți pare rău că puțini sînt cei care așternpe hîrtie asemenea lucruri.

— N-ați vrea să vă torn puțin rom? l-am întrebat pe tovarășul meu de discuție. Am niște rom alb, din Tiflis. S-a făcut frig.

— Nu, vă mulțumesc, nu beau.

— Cum așa?

— Așa bine. M-am jurat. Pe cînd eram sublocotenent, s-a întîmplat odată, știți – am chefuit un pic între noi, iar noaptea s-a dat alarma; și așa ne-am prezentat în front, chercheliți; dacă știți ce păpară am luat cînd a aflat Aleksei Petrovici, ferească Dumnezeu ce s-a supărat! Puțin a lipsit să nu ne dea în judecată. Unul și același lucru, altă dată stai un an întreg, nu vezi pe nimeni, și dacă mai pui și băutură în gură, ești un om pierdut!

Auzîndu-l ce spune, aproape că mi-am pierdut speranța.

— Și apoi, să-i luăm pe cerchezi, continuă el. Cum se îmbată cu *buzá*[9] la nuntă sau la înmormîntare, cum se taie între ei. Mi s-a întîmplat odată abia-abia să scap cu fuga, și încă fusesem în ospeție la un prinț pașnic.[10]

— Dar cum s-a întîmplat?

— Uite cum (își umplu luleaua, trase fumul în piept și începu să povestească), închipuiți-vă, stăteam în fortăreață, dincolo de Terek, cu compania – să tot fie cinci ani de-atunci. Într-o

toamnă, a sosit un transport de provizii: odată cu el, un ofițer, un tînăr de vreo douăzeci și cinci de ani. Se prezintă în fața mea în ținută completă și-mi raportează că i s-a poruncit să rămînă la mine în fortăreață. Era atît de slab, de palid, mundirul atît de nou, încît mi-am dat seama pe dată că nu venise de mult în Caucaz. „Adevărat să fie, l-am întrebat eu, că ați fost mutat aici din Rusia?“ „Întocmai, domnule șțab-căpitan“, mi-a răspuns. L-am luat atunci de mînă și i-am spus: „Sînt foarte, foarte bucuros. O să vă cam plictisiți aici… dar o să ne înțelegem de minune. Și vă rog să-mi spuneți simplu, Maksim Maksimîci, apoi, vă rog, ce-i cu ținuta asta completă? Să veniți întotdeauna la mine în chipiu“. I-au dat o locuință și s-a instalat în fortăreață.

— Și cum îl chema? l-am întrebat pe Maksim Maksimîci.

— Îl chema… Grigori Aleksandrovici *Peciorin*. Un băiat bun, îndrăznesc să vă asigur; doar că puțin ciudat de felul lui. Iată, bunăoară, pe ploaie, pe frig, petrecea toată ziua la vînătoare; cu toții înghețau bocnă, oboseau, el – nimic. Iar altă dată ședea la el în cameră, adulmeca aerul, ne convingea că a răcit; se trîntea oblonul, iar el tresărea și se schimba la față; or, de față cu mine pornise de unul singur împotriva mistrețului; se întîmpla ca ore în șir să nu scoți o vorbă de la el, dar și cînd începea să povestească, te tăvăleai pe jos de rîs… Da-a, avea mari ciudățenii și trebuie să fi fost un om bogat: cîte lucrușoare scumpe n-avea la el!…

— Și a rămas mult timp la dumneavoastră? l-am întrebat din nou.

— Păi, cam un an. Poate și de aceea mi-a rămas în minte acel an; mi-a dat destulă bătaie de cap, dar nu pentru asta va fi el pomenit! Că doar există, e drept, asemenea oameni cărora le

este scris din născare că li se vor întîmpla tot felul de lucruri neobișnuite!

— Neobișnuite? am exclamat eu curios, turnîndu-i ceai.

— Păi să vă povestesc. La vreo șase verste de fortăreață trăia un prinț din aceia pașnici. Feciorașul lui, un băiat de vreo cincisprezece ani, se învățase să tot vină pe la noi: în fiecare zi, ba după una, ba după alta. Și, pe drept cuvînt, l-am cam răsfățat eu și Grigori Aleksandrovici. Și ce neastîmpărat, priceput la orice: să ridice căciula din galopul calului, să tragă cu pușca. Un singur cusur avea: era din cale-afară de lacom de bani. Odată, ca să se amuze, Grigori Aleksandrovici i-a promis că-i va da un cervoneț[11] dacă va fura cel mai bun țap din turma tatălui său. Și ce credeți? A doua noapte l-a și adus tîrîndu-l de coarne. Se întîmpla să ne punem mintea și să-l aținăm, ochii i se injectau de sînge și, pe dată, mîna pe jungher. „Ei, Azamat, cum ai să-ți frîngi tu gîtul, îi spuneam, bine de capul tău n-o să fie!“

Într-o zi, vine însuși bătrînul prinț să ne invite la nuntă: își mărita fata mai mare, iar noi eram *kunaci* cu el: și, știți, nu puteam să-l refuzăm, chiar dacă e tătar. Așa că ne-am dus. În aul, ne-a întîmpinat o mulțime de cîini, lătrînd tare. La vederea noastră, femeile s-au făcut nevăzute; cele pe care puteam să le privim în față erau departe de a fi frumoase. „Aveam o părere cu mult mai bună despre cercheze“, îmi spuse Grigori Aleksandrovici. „Aveți răbdare!“, i-am răspuns rîzînd. Știam eu ce știam.

În *saklia* prințului se adunase deja multă lume. Știți, asiaticii au obiceiul să invite la nuntă pe oricine le iese în cale. Pe noi ne-au primit cu toată cinstea și ne-au condus în camera de oaspeți. Totuși, n-am uitat să observ unde ne-au adăpostit caii, știți, pentru vreo situație neprevăzută.

— Și cum petrec ei la nuntă? l-am întrebat pe ștab-căpitan.

— Păi, obișnuit. La început, muezinul le citește ceva din *Coran*; după aceea le fac daruri mirilor și tuturor rudelor; mănîncă, beau *buzá*; apoi începe întrecerea *djighiților*[12] călare, și întotdeauna cine știe ce coate-goale unsuros, pe o spurcăciune de cal pipernicit și șchiop, se prăvălește, se maimuțărește, ia în zeflemea cinstita adunare; apoi, pe înserate, în camera de oaspeți, începe, ca să vorbim cu cuvintele noastre, balul. Un moșneguț sărman zdrăngăne la un instrument cu trei coarde… am uitat cum îi spun ei… mă rog, ceva cum e balalaica la noi. Fetele și flăcăii se așază pe două rînduri, față în față, bat din palme și cîntă. Și iată, ies în mijloc o fată și un flăcău și încep să-și cînte unul altuia versuri, cum se nimerește, iar ceilalți le țin isonul în cor. Eu și Peciorin stăteam pe locurile destinate oaspeților de onoare, cînd de el se apropie fiica gazdei, o fată de vreo șaisprezece ani, și-i cîntă… cum să zic?… ceva în genul unui compliment.

— Dar ce anume i-a cîntat, nu vă amintiți?

— Ba da, se pare că așa ceva: „Chipeși sînt, cică, tinerii noștri djighiți, iar caftanele le au împodobite cu argint, dar tînărul ofițer rus e mai chipeș ca ei, iar galoanele lui de aur sînt. E asemenea unui plop printre ei; numai că nu-i e dat să crească, să înflorească în livada noastră“. Peciorin s-a ridicat, i-a făcut o plecăciune, ducînd mîna la frunte și la inimă, și m-a rugat să-i răspund; cunosc bine limba lor, așa că i-am tradus răspunsul.

Cînd fata s-a depărtat de noi, i-am șoptit lui Grigori Aleksandrovici: „Ei, cum ți se pare?“.

— O minunăție! mi-a răspuns. Dar cum o cheamă? „O cheamă Bela“, i-am spus eu.

Și, într-adevăr, era frumoasă foc: înaltă, zveltă, cu ochi negri, ca ai caprei de munte, ce-ți pătrundeau în suflet. Îngîndurat, Peciorin nu-și lua ochii de la fată, dar și ea îi arunca destul de des ocheade. Doar că nu numai Peciorin își desfăta privirea cu frumoasa prințesă: din colțul camerei o priveau neclintiți, arzînd, alți doi ochi. M-am uitat într-acolo și l-am recunoscut pe un vechi cunoscut de-al meu, Kazbici. Știți, n-aș zice că era dintre oamenii pașnici, dar nici dușman n-aș putea să spun că era. Îl bănuiau de multe lucruri, deși nu fusese văzut să se amestece în nici o strengărie. Se întîmpla să aducă berbeci în fortăreață și să-i vîndă ieftin, niciodată nu se tocmea: cît îți cere, atît să-i dai – să-l tai și nu lăsa din preț. Spuneau despre el că îi place să bată drumurile dincolo de Kuban, cu *abrecii*[13], și, la drept vorbind, chiar avea mutră de tîlhar: mărunt, uscat, cu umerii largi… Pe de altă parte, iscusit, iscusit fără pereche, ca necuratul! *Beșmetul*[14] îi era întotdeauna jerpelit, plin de petice, iar armele bătute în argint. Calul îi era vestit în întreaga Kabardie[15] și, chiar așa era, n-aveai cum să-ți închipui un bidiviu mai bun ca acesta. Nu degeaba îl invidiau toți călărețiii și nu o dată încercaseră să i-l fure, doar că nu izbutiseră. Parcă-l văd și acum: negru ca smoala, picioarele ca niște corzi, iar ochii cu nimic mai prejos decît ai Belei; și ce forță! Galopa pe puțin cincizeci de verste; și apoi, dresat – ca un cîine umbla după stăpîn, îi cunoștea și vocea! Nici nu-l lega vreodată. Ce să mai vorbim, adevărat cal de tîlhar!…

În seara aceea, Kazbici era mai posomorît ca altădată și am remarcat că pe sub beșmet purta cămașă de zale. „Nu degeaba poartă cămașa, mi-am spus eu, trebuie că pune ceva la cale.“

În saklie era zăpușeală și am ieșit afară, la aer curat. Noaptea se întinsese peste munți, iar ceața începuse să colinde

prin defileuri.

Mi-a venit în minte să trec pe la șopronul în care stăteau caii noștri, să văd dacă au nutreț și apoi, nu strică niciodată să fii prevăzător: aveam un cal grozav și nu puțini au fost kabardinii care s-au uitat galeș la el, rostind: *iakși the, cek iakși!*[16]

Mă strecor în lungul gardului și deodată aud niște glasuri; pe unul l-am recunoscut imediat: era al acelui pierde-vară, Azamat, fiul gazdei noastre. Celălalt vorbea ceva mai rar și mai încet. „Despre ce-or fi vorbind aici?“, m-am întrebat, „nu cumva despre căluțul meu?“. M-am aciuiat lîngă gard și am început să trag cu urechea, străduindu-mă să nu pierd nici un cuvînt. Uneori, zgomotul cîntecelor și al glasurilor din *saklie* acoperea discuția atît de interesantă pentru mine.

— Grozav cal ai! spunea Azamat. Dacă aș fi eu stăpîn și aș avea o herghelie de trei sute de cai, aș da jumătate din ei pe armăsarul tău, Kazbici!

„Aha, Kazbici!“, mi-am zis în sinea mea și mi-am amintit de cămașa de zale.

— Da, a răspuns Kazbici după cîteva clipe de tăcere. În întreaga Kabardie n-o să găsești unul la fel. Odată – asta se întîmpla dincolo de Terek –, mergeam călare cu abrecii să punem mîna pe hergheliile rușilor; însă n-am avut noroc și ne-am împrăștiat care-ncotro. După mine se luaseră patru cazaci; auzeam deja în spate strigătele ghiaurilor, iar în fața mea era o pădure deasă. M-am culcat pe șa, m-am încredințat lui Allah și pentru prima dată în viață mi-am jignit calul cu o lovitură de bici. Ca o pasăre s-a avîntat printre crengi: acele ascuțite îmi sfîșiau hainele, crengile uscate de ulm mă plesneau peste față. Calul sărea peste cioate, străpungea tufișurile cu pieptul. Ar fi fost mai bine să-l fi lăsat la marginea pădurii și să mă fac

pierdut pe jos, însă îmi părea rău să mă despart de el, iar prorocul m-a răsplătit. Cîteva gloanțe mi-au trecut șuierînd pe deasupra capului; auzeam deja cum cazacii îmi călcau grăbiți pe urme… Brusc, îmi răsare în față o groapă adîncă; armăsarul rămîne o clipă pe gînduri și sare. Copitele din spate surpă malul opus și calul rămîne agățat de cele din față. Am lăsat frîul și mi-am dat drumul în rîpă; asta mi-a salvat calul: a reușit să treacă. Cazacii au văzut cum s-a petrecut totul, dar nici unul n-a coborît să mă caute: credeau, probabil, că m-am lovit de moarte și i-am auzit cum s-au repezit să-mi prindă calul. Mi se umplu inima de sînge; m-am tîrît prin iarba deasă de-a lungul rîpei – mă uit: pădurea se termină, cîțiva cazaci ies din ea în poiană și iată, năvălește spre ei Karaghioz al meu; s-au năpustit cu toții asupra lui, strigînd; l-au fugărit mult timp, o dată sau de două ori puțin a lipsit să nu-i arunce arcanul de gît; m-am înfiorat, mi-am coborît privirea și-am început să mă rog. Peste cîteva clipe îmi ridic ochii și ce văd: Karaghioz al meu zboară, cu coada fluturînd, liber ca vîntul, iar ghiaurii, acum departe, se tîrăsc unul după altul prin stepă pe caii lor obosiți. Slavă lui Allah! Spun adevărul, adevărul gol-goluț! Am rămas în rîpă pînă noaptea tîrziu. Deodată, ce crezi, Azamat? Aud prin beznă cum aleargă pe malul rîpei un cal, fornăie, nechează, lovește cu copitele în pămînt; am recunoscut glasul lui Karaghioz al meu: era chiar el, tovarășul meu! De atunci nici nu ne-am mai despărțit.

Și se auzea cum îl bate ușor pe gîtul neted, răsfățîndu-l cu tot felul de vorbe de alint.

— Dacă aș avea o herghelie de o mie de cai, spuse Azamat, ți-aș da-o toată pentru Karaghioz al tău.

— *Iok*, nu vreau, îi răspunse indiferent Kazbici.

— Ascultă, Kazbici, spuse Azamat, gudurîndu-se pe lîngă el. Tu ești un om bun, un djighit viteaz, iar tatăl meu se teme de ruși și nu mă lasă în munți. Dă-mi calul tău și voi face tot ce dorești, voi fura pentru tine cea mai bună pușcă ori sabie a tatei, ceea ce dorești – iar sabia lui e o adevărată *gurda*[17]: doar s-o pui cu tăișul pe mînă și intră singură-n carne; nici o cămașă de zale ca a ta nu ajută la nimic.

Kazbici tăcea.

— Prima dată cînd ți-am văzut calul, continuă Azamat, cum se învîrtea și sărea cu tine în șa, umflîndu-și nările, iar pietrele săreau fărîme sub copitele lui, ceva de neînțeles s-a petrecut în sufletul meu, iar de atunci mi s-a făcut lehamite de toate: mă uitam cu dispreț la armăsarii cei mai de soi ai tatei, mi-era rușine să mă arăt călare pe ei, iar tristețea a pus stăpînire cu mine; așa, cuprins de tristețe, stăteam zile întregi pe stîncă și nu era clipă să nu-mi vină în minte armăsarul tău negru, cu călcătura lui semeață, cu șira spinării netedă, dreaptă ca o săgeată; se uita la mine cu ochii săi ageri de parcă voia să-mi spună ceva. O să mor, Kazbici, dacă nu mi-l vinzi! spuse Azamat cu tremur în glas.

Mi se părea că-l aud plîngînd; or, trebuie să vă spun că Azamat era un flăcău din cale-afară de încăpățînat, nimeni nu izbutise să-i stoarcă o lacrimă nici cînd fusese mai mic.

Ca răspuns la lacrimile acestuia se auzi un fel de rîset.

— Ascultă! spuse cu glas hotărît Azamat. Vezi, sînt gata de orice. Dacă vrei, o răpesc pe sora mea pentru tine. Cum mai dansează! Cum cîntă! Iar felul în care coase aurul – o minunăție! Așa soție n-a avut nici padișahul Turciei… vrei? Așteaptă-mă mîine noapte în defileu, acolo unde curge izvorul:

voi trece cu ea prin apropiere, spre aulul vecin, și e a ta. Nu face oare Bela cît armăsarul tău?

Multă, multă vreme tăcu Kazbici; în cele din urmă, în loc de răspuns, începu să cînte în surdină un cîntec vechi[18]:

În aul la noi găsești frumuseți cu miile
Joacă-n ochii lor ca mura toate stelele.
Dulce-i dragostea, ce dulce, ca mine nu-i nimeni
Dar mai dulce-i tinerețea, liberă pasăre pe ramuri.
Patru soțioare-ți cumperi, aur dacă ai,
Dar un cal aprig, ca vîntul, găsești doar în rai:
Nu te-nșală, nu te vinde, orișicum o dai.

În zadar încerca Azamat să-l înduplece să cadă la învoială, plîngea, îl lingușea, se jura; în cele din urmă, Kazbici îl întrerupse cu nerăbdare:

— Dă-te la o parte, copil fără minte! Unde ai tu nas să urci pe calul meu? Te aruncă după nici trei pași și o să-ți sfărîmi capul de pietre.

— Pe mine?! strigă Azamat, turbînd de furie, și lama unui jungher de copil zăngăni de zale. O mînă puternică îl aruncă în lături, și el se izbi atît de tare de gard, încît acesta se zgîlțîi. „O să iasă cu distracție!“, mi-am spus și am intrat în șopron, punînd cailor zăbala în gură și scoțîndu-i în curtea din spate. Peste doar două minute, și în *saklie* s-a pornit un tărăboi cumplit. Iată ce se întîmplase: Azamat dăduse buzna înăuntru cu beșmetul rupt, spunînd că Kazbici era să-l înjunghie. Au sărit cu toții, au pus mîna pe arme și a început distracția! Strigăte, zarvă, împușcături; însă Kazbici era deja în șa și se învîrtea ca un diavol prin mulțimea de pe uliță, făcîndu-și loc cu sabia.

„Rău lucru e să te cherchelești la petrecerea altora, i-am spus eu lui Grigori Aleksandrovici, apucîndu-l de mînă. Oare n-ar fi mai bine s-o ștergem de-aici cît mai repede?“

— Mai stați puțin, să vedem cum se termină.

— Păi, cel mai probabil se va termina prost; la asiaticii ăștia e mereu la fel: cum se îmbată cu *buzá*, cum încep să se taie!

Am încălecat și am pornit în galop spre casă.

— Dar cu Kazbici ce-a mai fost? l-am întrebat nerăbdător pe ștab-căpitan.

— Păi ce poate să fie cu acest popor! răspunse el, terminîndu-și de băut ceaiul. De bună seamă le-a scăpat printre degete!

— Și n-a fost rănit? am întrebat.

— Dumnezeu știe! Îs rezistenți, tîlharii! I-am văzut pe alții la luptă: bunăoară, hăcuiți cu totul, ca un ciur, cu baionetele, și tot mai învîrteau sabia. După ce tăcu un timp, ștab-căpitanul continuă, bătînd pămîntul cu piciorul:

— N-o să-mi iert niciodată un lucru: dracu’ m-a pus ca, la fortăreață, să-i povestesc lui Grigori Aleksandrovici tot ce-am auzit stînd pitit după gard; el a rîs – ce viclean! Numai că a și pus ceva la cale.

— Ce anume? Povestiți-mi, vă rog.

— Păi, nici nu prea am încotro! Am început să povestesc, trebuie să continui.

După vreo patru zile, vine Azamat în fortăreață. Ca de obicei, trece pe la Grigori Aleksandrovici, care îl ospăta cu dulciuri de fiecare dată. Eram de față. A venit vorba despre cai, iar Peciorin s-a apucat să ridice în slăvi calul lui Kazbici: vai, cît e de neastîmpărat, de frumos, ca o capră de munte – ce mai, după cuvintele lui, un așa armăsar nu găseai în lumea întreagă.

Ochișorii puiului de tătar prinseră a sclipi, iar Peciorin parcă nici nu băga de seamă; eu aduc vorba despre altceva, iar el, ca un făcut, aduce iarăși vorba despre calul lui Kazbici. Aceeași poveste de fiecare dată cînd venea Azamat. După vreo trei săptămîni, încep să observ că Azamat devenea tot mai palid și se usca, cum se întîmplă prin romane cînd iubești. Ce mai minune și asta?!...

Căci, vedeți, eu abia după aceea am aflat întreaga ispravă: Grigori Aleksandrovici l-a aținat pînă-ntr-atît, încît îi venea să se spînzure. O dată chiar i-a spus: „Văd, Azamat, că ți-a plăcut la nebunie acest cal; dar n-ai să-l vezi cum nu-ți vezi ceafa! Ei bine, ia spune-mi, ce i-ai da celui care ți l-ar dărui?“.

— Îi dau tot ce vrea, a răspuns Azamat.

— În cazul acesta, o să-ți fac rost de cal, dar numai cu o condiție... Jură-mi că ai s-o împlinești...

— Îți jur... Dar jură și tu!

— Prea bine! Mă jur că vei fi stăpînul calului; doar că, pentru el, trebuie să mi-o dai pe sora ta, Bela: Karaghioz va fi *kalîmul*[19] plătit pentru ea. Sper că tîrgul e avantajos pentru tine.

Azamat tăcea.

— Nu vrei? Bine, cum dorești! Am crezut că ești bărbat, însă tu ești doar un copil: e prea devreme să mergi călare...

— Dar tata? a izbucnit Azamat.

— Păi ce, nu pleacă niciodată de-acasă?

— Ba da...

— Ești de acord?

— De acord, a șoptit Azamat, palid ca moartea. Pe cînd, atunci?

— Prima dată cînd Kazbici va veni încoace. A promis că va aduce vreo zece berbeci. Restul e treaba mea. Ai grijă, Azamat!

Așa au pus totul la cale… La drept vorbind, urîtă treabă! Mai tîrziu, i-am și spus-o lui Peciorin, însă el mi-a răspuns doar atît, că o cercheză sălbatică trebuie să fie fericită să aibă un soț atît de simpatic ca el, pentru că, după tradiția lor, el este totuși soțul ei, în vreme ce Kazbici e un tîlhar, care trebuie să fie pedepsit. Judecă și dumneata, ce-aș fi putut să-i răspund… Dar, la timpul acela, nu știam nimic despre conspirația lor. Și într-o zi vine Kazbici și întreabă dacă nu avem nevoie de berbeci și de miere: i-am poruncit să vină cu ele a doua zi. „Azamat! a spus Grigori Aleksandrovici, mîine Karaghioz va fi în mîinile mele; dacă în noaptea asta Bela nu va fi aici, n-o să mai vezi calul în veci…“

— Prea bine! a spus Azamat și a pornit în galop spre aul.

Seara, Grigori Aleksandrovici s-a înarmat și a ieșit din fortăreață: cum au aranjat ei această trebușoară nu știu, doar că noaptea s-au întors amîndoi, iar straja a văzut că de-a curmezișul șeii lui Azamat atîrna o femeie cu mîinile și picioarele legate și capul înfășurat cu un văl.

— Dar calul? l-am întrebat eu pe știab-căpitan.

— Îți spun numaidecît. A doua zi dimineața vine Kazbici, mînînd din urmă zece berbeci ca să-i vîndă. După ce-și leagă calul de gard, intră la mine; l-am cinstit cu ceai căci, chiar tîlhar fiind, mi-era totuși *kunak*[20].

Am început să vorbim de una, de alta… Deodată, îl văd pe Kazbici că tresare, se schimbă la față și se repede la geam; numai că fereastra, spre nenorocul lui, dădea în curtea din spate. „Ce-i cu tine?“, l-am întrebat.

— Calul… calul meu! spunea el, tremurînd din tot trupul.

Și într-adevăr, am auzit tropot de copite: „Trebuie să fi venit vreun cazac…“.

— Nu! *Urus iaman*, *iaman*! a urlat el și s-a năpustit pe dată afară, ca un ghepard. Din două sărituri, era în curte; la poarta fortăreței, straja i-a blocat drumul cu arma. Kazbici a sărit peste armă și s-a repezit în goană pe uliță... În depărtare, se ridica praful – Azamat îl călărea pe aprigul Karaghioz; din fugă, Kazbici a smuls pușca din învelitoare și a tras. Preț de un minut a rămas nemișcat, pînă ce s-a convins că ratase, apoi a scos un țipăt, a izbit pușca de piatră pînă a făcut-o țăndări, a căzut la pămînt și izbucnit în plîns ca un copil... În jurul lui s-a strîns lumea din fortăreață, dar el nu vedea pe nimeni; au stat ce-au stat, și-au dat cu părerea și s-au întors: au poruncit să pună lîngă el banii cuveniți pentru berbeci, însă nu s-a atins de ei, stătea culcat cu fața în jos, ca un mort. Mă credeți c-a rămas așa pînă noaptea tîrziu, o noapte întreagă?... Abia a doua zi dimineața a venit la fortăreață și a început să roage să i se spună numele făptașului. Straja care văzuse cum Azamat dezlegase calul și sărise în șa n-a socotit că are de ce să ascundă adevărul. La auzul numelui, lui Kazbici i-au scăpărat ochii și a pornit spre aulul în care locuia tatăl lui Azamat.

— Și tată-său ce-a spus?

— Păi, aici e pozna, Kazbici nu l-a găsit acasă: plecase nu știu unde pentru vreo șase zile, altfel cum ar fi reușit Azamat s-o răpească pe soră-sa?

Iar cînd s-a întors tatăl, nici fiica, nici fiul nu erau de găsit. Ce copil viclean: a priceput, de bună seamă, c-o va păți dacă îi cade în mînă. Și de atunci a și dispărut: e drept, s-a înhăitat cu nu știu ce bandă de abreci și și-a pierdut tumultoasa viață dincolo de Terek ori prin Kuban: după cum și merita!

Recunosc că și eu a trebuit să trag destule. De îndată ce am aflat că cercheza e la Grigori Aleksandrovici, mi-am pus

epoleții, sabia și m-am dus la el.

Stătea culcat în așternut în prima cameră, cu o mînă sub cap, iar în cealaltă își ținea luleaua stinsă; ușa la cealaltă cameră era închisă cu lacătul, iar cheia din lacăt lipsea. Am remarcat acestea dintr-o privire... Am început să tușesc și să bat cu tocurile de prag, dar el se prefăcea că nu m-aude.

— Domnule sublocotenent! am rostit cu o voce cît se poate de aspră. Ce, nu vedeți că am venit la dumneavoastră?

— A, bună ziua, Maksim Maksimîci! Nu doriți să vă aprindeți pipa? a spus el, fără să se ridice.

— Iertați-mă! Nu sînt Maksim Maksimîci, sînt ștab-căpitanul.

— E totuna. Doriți poate ceai? Dacă ați ști ce lucru mă frămîntă!

— Știu totul, i-am spus, apropiindu-mă de pat.

— Prea bine: căci nu sînt în stare să povestesc.

— Domnule sublocotenent, ați făcut o abatere pentru care și eu aș putea fi tras la răspundere...

— Ei, lăsați! Ce mare necaz? Că doar împărțim de multă vreme totul pe din două.

— Ce, e de glumă? Dați-mi, vă rog, sabia dumneavoastră!

— Mitka, sabia!

Mitka a adus sabia. După ce mi-am făcut datoria, m-am așezat lîngă el pe pat și i-am spus:

— Ascultați, Grigori Aleksandrovici, recunoașteți că nu e bine.

— Ce nu e bine?

— Că ați răpit-o pe Bela... Mă rog, bestia asta de Azamat... Hai, recunoașteți, i-am spus.

— Ce să fac dacă-mi place?..

Ei bine, ce-ar fi trebuit să răspund la aceste cuvinte? Eram în impas. Totuși, după cîteva momente de tăcere, i-am spus că, dacă tatăl ei o va cere, va trebui să i-o dăm.

— Asta în nici un caz!

— Bine, dar o să afle că e aici.

— Și cum o să afle?

Eram din nou în impas. „Auziți, Maksim Maksimîci! a spus Peciorin, ridicîndu-se, sînteți de bună seamă un om bun: dacă îi înapoiem fiica acestui sălbatic, o înjunghie sau o vinde. Treaba-i consumată, trebuie doar să nu ne stricăm cheful; lăsați-o la mine, iar sabia să rămînă la dumneavoastră…“

— Bine, dar arătați-mi-o, am spus.

— E dincolo de această ușă; în zadar am încercat eu însumi s-o văd de dimineață: stă într-un colț, înfășurată în văl, nu vorbește și nu se uită la mine: e sperioasă ca o capră neagră. Am tocmit-o pe cîrciumăreasa noastră: știe limba tătară, o să aibă grijă de ea și o s-o obișnuiască cu gîndul că e a mea, pentru că n-o să mai aparțină nimănui în afară de mine, a adăugat el, lovind cu pumnul în masă. Am fost de acord și cu asta… Ce credeți că puteam să fac? Există oameni cu care trebuie neapărat să cazi de acord.

— Și cum a ieșit pînă la urmă? l-am întrebat pe Maksim Maksimîci. A făcut-o să se obișnuiască cu el sau s-a ofilit în captivitate, de dor de patrie?

— Nici vorbă, de ce de dor de patrie? Din fortăreață se vedeau aceiași munți ca din aul, iar acestor sălbatici nici nu le trebuie altceva. Și apoi, Grigori Aleksandrovici îi dăruia în fiecare zi cîte ceva: la început, respingea mîndră, fără să spună nimic, darurile care îi veneau prin cîrciumăreasă și care îi hrăneau acesteia din urmă elocința. Ah, darurile! Ce nu face o

femeie pentru o cîrpă colorată!... Dar asta fiindcă veni vorba... Mult s-a mai luptat cu ea Grigori Aleksandrovici; între timp, a învățat tătara, a început și ea să priceapă limba noastră. Încetul cu încetul, s-a obișnuit să se uite la el, la început cu coada ochiului, pieziș, și era mereu posomorîtă, își cînta cîntecele în surdină, de se-ntîmpla ca și pe mine să mă apuce tristețea auzind-o din camera alăturată. N-o să uit niciodată o scenă: treceam pe alături și am aruncat o privire pe geam; Bela stătea pe prichiciul vetrei, cu capul în piept, iar Grigori Aleksandrovici stătea în fața ei. „Ascultă, îngerul meu, spunea el: știi, de bună seamă, că mai devreme sau mai tîrziu va trebui să fii a mea; atunci de ce mă chinuiești? Poate iubești vreun cecen? Dacă e așa, îți dau drumul pe dată acasă.“ Fata a tresărit aproape imperceptibil și a clătinat din cap. „Sau, a continuat el, nu mă poți suporta nicicum?“ Bela a oftat. „Sau poate credința ta îți interzice să mă iubești?“ Ea a pălit și a continua să tacă. „Crede-mă, Allah e unul și același pentru toate popoarele, și dacă el îmi îngăduie mie să te iubesc, pentru ce ți-ar interzice ție să-mi împărtășești dragostea?“ Bela îl privi insistent în față, ca și cum ar fi fost copleșită de această nouă idee; ochii ei exprimau neîncredere și dorința de a se convinge. Și ce ochi! Scînteiau ca doi cărbuni aprinși.

— Ascultă, draga mea, buna mea Bela! a continuat Peciorin: vezi doar cît te iubesc; sînt gata să-ți dăruiesc totul, doar pentru a te înveseli: vreau ca tu să fii fericită. Dar dacă te posomorăști din nou, o să mor. Spune-mi, ai să fii veselă? Ea a căzut pe gînduri, fără să-și ia ochii negri de pe chipul lui, apoi a zîmbit cu tandrețe și a dat din cap că este de acord. I-a luat mîna și a încercat s-o convingă să-l sărute; ea se apăra, repetînd: „Ve rog, ve rog, nu trebuie, nu trebuie“. Peciorin insista; fata s-a

cutremurat și a izbucnit în plîns. „Sînt prizoniera ta, a spus ea, roaba ta; firește că mă poți sili“, și din nou a început să plîngă.

Grigori Aleksandrovici s-a lovit cu pumnul peste frunte și a trecut repede în camera vecină. Am intrat la el; se plimba posac încoace și încolo cu mîinile încrucișate. „Ce-i, tăicuțule?“, l-am întrebat. „Diavol, nu femeie! mi-a răspuns el, dar vă dau cuvîntul meu de onoare că va fi a mea...“ Am clătinat din cap. „Pariem? a întrebat el, peste o săptămînă!“ „Dați-mi voie!“ Ne-am lovit palmele și ne-am despărțit.

A doua zi a trimis numaidecît un curier special la Kizliar[21], după cumpărături. Curierul s-a întors cu o mulțime de materiale persane, nici nu le știai numărul.

— Ce credeți, Maksim Maksimîci! mi-a spus el, arătînd spre daruri. Va rezista oare frumoasa asiată în fața unui asemenea atac? „Dumneavoastră nu le știți pe cercheze, i-am răspuns. Sînt cu totul altfel decît gruzinele ori tătăroaicele de dincolo de Caucaz, cu totul altfel. Își au regulile lor; sînt altfel educate.“ Grigori Aleksandrovici a zîmbit și a început să fredoneze un marș.

S-a întîmplat ca dreptatea să fie de partea mea: darurile și-au făcut efectul doar pe jumătate; fata a devenit mai tandră, mai încrezătoare, însă doar atît; așa că el s-a hotărît să recurgă la ultimul mijloc. Într-o dimineață a poruncit să i se înșeueze calul, s-a îmbrăcat în straie cercheze, s-a înarmat și a intrat la ea. „Bela! i-a spuse el, știi doar cît te iubesc. Am hotărît să te răpesc, crezînd că, după ce o să mă cunoști, o să mă iubești și tu. M-am înșelat. Cu bine! Rămîi stăpînă peste tot ce am; dacă vrei, te poți întoarce la tatăl tău, ești liberă. Sînt vinovat față de tine și trebuie să mă pedepsesc. Rămîi cu bine. Plec. Unde? Pentru că de știut, știu de ce! Și poate că nu va trebui să alerg prea mult

după un glonț sau o lovitură de sabie. Atunci să-ți amintești de mine și să mă ierți.“ S-a întors și i-a întins mîna de rămas-bun. Ea nu i-a dat mîna, tăcea. Stînd după ușă, i-am putut privi fața prin crăpătură: și mi s-a făcut milă – o paloare de moarte i-a acoperit chipul drag! Neprimind un răspuns, Peciorin a făcut cîțiva pași spre ușă; tremura și, cum să vă spun, cred că era în stare să facă, la o adică, ceea ce spusese în glumă. Un așa om era, Dumnezeu să-l înțeleagă! Doar ce s-a atins de ușă, că fata a sărit, a izbucnit în plîns și i s-a aruncat de gît. Mă credeți? Aflîndu-mă acolo, după ușă, m-a cuprins și pe mine plînsul, adică, știți, nu că aș fi plîns, ci așa – prostii!...

Știab-căpitanul tăcu.

— Da, recunosc, spuse el mai apoi, trăgîndu-se de mustăți. Mi-era necaz că nu m-a iubit niciodată o femeie astfel.

— Și a durat mult fericirea lor? l-am întrebat.

— Da, Bela a recunoscut că din ziua în care l-a văzut pe Peciorin, l-a visat adesea și că nici un bărbat nu i-a produs o asemenea impresie. Da, au fost fericiți!

— Cît e de plictisitor! am exclamat eu fără să vreau. Mă așteptam de fapt la un deznodămînt tragic, cînd colo mi-ai înșelat deodată speranțele!... Dar nu cumva, continuai eu, tatăl fetei s-a prins că e la voi, în fort?

— Ca să spun drept, se pare că bănuia ceva. Peste cîteva zile, am aflat că bătrînul a fost ucis. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

Atenția mea se trezi din nou.

— Trebuie să vă spun că, probabil, Kazbici și-a închipuit că Azamat i-a furat calul în înțelegere cu tatăl său, cel puțin, așa presupun. Și l-a așteptat undeva pe drum, la vreo trei verste de aul; bătrînul se întorcea după căutări zadarnice ale fiicei;

însoțitorii săi de neam ales rămăseseră în urmă. Era pe înserat, mergea îngîndurat la pas, cînd deodată, asemenea unei pisici, Kazbici a apărut de după un tufiș, a sărit în spatele lui pe cal și, cu o lovitură de jungher, l-a prăvălit la pămînt, a apucat frîul și s-a făcut nevăzut. Cîțiva dintre însoțitori au văzut totul de pe culme; s-au repezit să-l ajungă din urmă, însă n-au reușit.

— S-a recompensat pentru pierderea calului și s-a răzbunat, am spus eu ca să aflu părerea tovarășului meu de discuție.

— Firește, după regulile lor, spuse ștab-căpitanul. El avea întru totul dreptate.

Fără să vreau, m-a uimit capacitatea rusului de a se adapta la obiceiurile acelor popoare în mijlocul cărora îi e dat să trăiască; nu știu, o fi demnă de dispreț sau merită lăudată această capacitate a minții, însă ea dovedește extraordinara suplețe și prezență a acestui bun simț limpede, care iartă răul peste tot unde îi vede necesitatea ori imposibilitatea de a-l anihila.

Între timp, ne băuserăm ceaiul. Înhămați demult, caii tremurau în zăpadă; luna lucea palid la apus și se pregătea de-acum să se cufunde în norii negri ce atîrnau deasupra crestelor, asemeni unor fîșii dintr-o perdea ruptă. Am ieșit din *saklie*. În ciuda prezicerii tovarășului meu de drum, vremea s-a limpezit și ne promitea o dimineață liniștită. Prinse în horă, stelele se împleteau într-un desen ciudat, departe, la orizont, și se stingeau una după alta, pe măsură ce lumina palidă a răsăritului se întindea pe bolta de un roz închis, luminînd treptat povîrnișurile abrupte ale munților, acoperite de zăpezi virgine. În dreapta și în stînga, se zăreau prăpăstii ascunse și posomorîte, iar ceața, învolburîndu-se și încolăcindu-se

asemenea unui șarpe, aluneca pe zimții stîncilor vecine, de parcă presimțea și se temea de apropierea dimineții.

Era liniște pretutindeni în cer și pe pămînt, ca în sufletul omului în clipele rugăciunii de dimineață; doar arareori răbufnea un vînt rece dinspre răsărit, ridicînd coama brumată a cailor. Am pornit la drum; cu mare efort, cinci mîrțoage numai piele și os trăgeau căruțele noastre pe drumul întortocheat către Muntele Gud; mergeam pe jos în urmă și, atunci cînd caii se sleiau de puteri, puneam pietre dinapoia roților; părea că drumul urcă la cer, căci, atît cît puteai să cuprinzi cu privirea, el tot urca și, în cele din urmă, dispărea într-un nor ce se odihnea încă de cu seară pe creasta Muntelui Gud, asemenea unui uliu ce-și așteaptă prada; aerul ajunsese atît de rarefiat, încît te durea pieptul cînd respirai; sîngele îmi năvălea în cap, dar, cu toate acestea, un sentiment plăcut mi se răspîndea prin vene și eram oarecum vesel că mă aflu atît de sus deasupra lumii; un sentiment copilăresc, nu vă contrazic, dar, îndepărtîndu-ne de condițiile impuse de societate și apropiindu-ne de natură, devenim fără să vrem copii: tot ceea ce-am asimilat se desprinde de suflet, iar acesta devine din nou așa cum fusese odinioară și cum va fi, probabil, din nou cîndva. Celui căruia i-a fost dat, aidoma mie, să pribegească prin munții pustii și să le observe îndelung chipurile ciudate și să tragă cu nesaț în piept aerul dătător de viață, revărsat prin defileuri, acela va înțelege, firește, dorința mea de a reda, de a povesti, de a zugrăvi aceste tablouri mirifice. Am ajuns, în sfîrșit, pe Muntele Gud, ne-am oprit și am aruncat o privire în jur: de munte atîrna un nor cenușiu, iar răsuflarea lui rece ne amenința cu o furtună; la răsărit totul era atît de limpede și de scăldat în aur, încît noi, adică eu și șțab-căpitanul, am uitat cu

totul de el... Da, și ștab-căpitanul: în inimile oamenilor simpli, sentimentul frumuseții și al măreției naturii e de o sută de ori mai puternic și mai viu decît la noi, povestitori entuziaști în cuvinte și pe hîrtie.

— V-ați obișnuit, cred, cu aceste minunate tablouri? i-am spus eu.

— Da, poți să te obișnuiești chiar și cu șuieratul gloanțelor, adică să te obișnuiești să-ți ascunzi bătaia involuntară a inimii.

— Am auzit, din contră, că sînt unii soldați învechiți în luptă, cărora această muzică le face chiar plăcere.

— Se înțelege, dacă doriți, e chiar plăcută; dar numai din cauză că inima bate mai cu putere. Uitați-vă, adăugă el, arătînd spre răsărit, ce mai ținut!

Și, într-adevăr, o asemenea priveliște e puțin probabil să-mi fie dat să mai văd undeva: sub noi se desfășura Valea Koișaur, străbătută de Aragva și de încă o apă, ca două fire de argint. O ceață albăstrie aluneca de-a lungul ei, grăbind, din cauza razelor calde ale dimineții, spre defileurile învecinate; de-o parte și de alta, crestele munților, una mai înaltă decît cealaltă, se încrucișau, se alungeau, acoperite de zăpezi și de mărăcinișuri; în depărtare, aceiași munți, și nu vedeai două stînci care să semene una cu cealaltă, și toate aceste zăpezi ardeau cu o văpaie rumenă atît de vesel, atît de viu, încît îți venea să rămîi aici pentru tot restul vieții; pentru o clipă, soarele se arătă de după un munte vînăt, pe care doar un ochi experimentat putea să-l distingă de norul de furtună învecinat; dar soarele era străjuit de o bandă sîngerie, asupra căreia tovarășul meu de drum privi îndelung. „V-am spus, exclamă el, că astăzi va fi vreme frumoasă; trebuie însă să ne grăbim, altfel

ne va prinde pe Krestovaia. Haideți, dați-i drumul!“, strigă el către surugii.

Roțile au fost înțepenite cu lanțuri, în loc de frînă, ca să nu alunece; au apucat caii de căpestre și au început să coboare; în dreapta era o stîncă, în stînga se căsca o asemenea prăpastie, încît întregul sătuc de osetini, aflat pe fundul ei, părea un cuib de rîndunică; m-am cutremurat la gîndul că pe aici, în bezna nopții, pe acest drum unde nu pot trece două căruțe una pe lîngă cealaltă, un curier trece de vreo zece ori pe an, fără să coboare din trăsura care-l zgîlțîie. Unul dintre vizitiii noștri era un țăran rus din Iaroslav, celălalt era osetin: acesta din urmă își ducea calul din mijloc de căpăstru, luîndu-și toate măsurile de precauție, deshămîndu-i din capul locului pe lăturași; în vreme ce, nepăsător, rusul nostru nici măcar nu se dădu jos de pe capră! Cînd i-am atras atenția că ar fi putut să aibă ceva mai multă grijă măcar de geamantanul meu, după care n-aveam nicidecum chef să orbecăiesc prin beznă, el mi-a răspuns: „Ei, boierule! Dă Domnul și o să ajungem în vale nu mai rău decît ei: că doar nu e prima oară“. Și avea dreptate: puteam foarte bine să nu ajungem, cu toate acestea, am ajuns și, dacă toți oamenii ar sta mai mult să judece, s-ar convinge de faptul că viața nu merită să-ți faci atîtea griji pentru ea…

Dar poate doriți să aflați sfîrșitul poveștii cu Bela? În primul rînd, eu nu scriu o povestire, ci însemnări de călătorie: prin urmare, nu pot să-l pun pe știab-căpitan să-mi povestească înainte să înceapă el însuși istorisirea. Așa că aveți răbdare sau, dacă doriți, săriți peste cîteva pagini, numai că nu vă sfătuiesc să faceți așa ceva, căci traversarea Muntelui Krestovaia (sau, cum îl numește învățatul Gamba, *le Mont St.-Christophe*) merită curiozitatea dumneavoastră. Așadar, coboram de pe Muntele

Gud în Valea Certovaia... Iată ce denumire romantică! Vă apare deja în închipuire cuibul duhului rău între aceste stînci de netrecut – doar că nu e deloc așa: numele Văii Certovaia vine de la cuvîntul „certa“[22], și nu de la „ciort“[23], căci aici a fost cîndva granița Gruziei. Valea aceasta fusese acoperită de troiene de zăpadă, ce aminteau destul de viu de Saratov, Tambov și de alte locuri *dragi* din patria noastră.

— Iată și Krestovaia! îmi spuse ștab-căpitanul, cînd coborîrăm în Valea Certovaia, arătînd spre o culme acoperită cu o mantie de zăpadă. Pe vîrful ei se zărea o cruce neagră de piatră, iar pe lîngă ea trecea un drum abia vizibil, folosit doar atunci cînd drumul lăturalnic e înfundat de zăpadă: vizitiii ne-au spus că avalanșe încă n-au fost și, pentru a-și cruța caii, ne-au dus roată. La cotitură, ne-au ieșit în față vreo cinci osetini, care și-au oferit serviciile și, apucînd de roți, au început, cu strigăte, să tragă și să susțină telegile noastre. Și, într-adevăr, drumul era cu primejdie: în dreapta, deasupra capetelor noastre, erau troiene de zăpadă, gata, pare-se, la prima suflare de vînt să se prăvale în defileu; drumul îngust era acoperit, pe porțiuni, cu zăpada care în unele locuri se surpa sub picioarele noastre, în altele, din cauza razelor de soare și a gerurilor de peste noapte, se transformase în gheață, încît noi înșine răzbăteam cu greu, iar caii cădeau; în stînga își căsca gura o prăpastie adîncă, prin care curgea un fir de apă, cînd ascuns sub pojghița de gheață, cînd sărind înspumat peste pietrele negre. În două ore, abia am reușit să ocolim Muntele Krestovaia – două verste în două ceasuri! Între timp, norii se coborîră în jos, bătu gheața, ninsese; năpustindu-se prin defileuri, vîntul urla, șuiera precum Solovei-tîlharul[24] și, foarte curînd, crucea de piatră dispăru în ceață, ale cărei valuri, unul mai dens și mai

greu decît celălalt, dădeau năvală dinspre Răsărit... Fiindcă veni vorba, despre această cruce există o legendă stranie, dar care rămîne totuși o legendă, cum că ar fi fost ridicată de împăratul Petru I, la trecerea acestuia prin Caucaz; dar, înainte de toate, Petru I fusese doar în Daghestan, și apoi, pe cruce e scris cu litere mari că a fost înălțată din ordinul generalului Ermolov, și anume în 1824. Însă legenda, în ciuda inscripției, s-a înrădăcinat într-atît, încît, pe bună dreptate, nu mai știi cui să-i dai crezare, cu atît mai mult, cu cît noi încă nu ne-am obișnuit să dăm crezare inscripțiilor.

— A trebuit să coborîm încă vreo cinci verste pe stîncile acoperite de gheață și de zăpadă topită, ca să ajungem la stația Kobi. Caii se sleiseră de puteri, iar noi dîrdîiam de frig; viscolul urla tot mai tare, aidoma celui drag nouă, de prin nord; doar șuieratul lui sălbatic era mai trist, mai pătruns de jale. „Și tu, pribeagule, cugetam în sinea mea, plîngi după stepele tale largi și slobode! Acolo ai unde să-ți desfaci aripile reci, iar aici e strîmt și te sufoci, asemenea unui vultur care, țipînd, se lovește de gratiile coliviei sale de fier.“

— Am încurcat-o! spuse știab-căpitanul. Uitați-vă, în jur nu se vede nimic, doar zăpadă și ceață; te pomenești că ne prăbușim în prăpastie sau rămînem împotmoliți în vreo fundătură, iar acolo, mai jos, Baidara, după cît se vede, așa s-a pornit, că n-o să putem trece. Asta e Asia pentru mine! Fie că-s oameni, fie că-s ape, nu poți să te bizui pe nimic și pe nimeni! Cu strigăte și sudălmi, vizitiii biciuiau caii care fornăiau, se opinteau și nu voiau pentru nimic în lume să se urnească din loc, în ciuda elocinței bicelor. „Înălțimea voastră, spuse în cele din urmă unul dintre vizitii, se pare că astăzi nu vom putea ajunge la Kobi; nu porunciți, cît se mai poate, să cîrmim la stînga? Iată,

acolo pe povîrniș, o pată neagră; sînt probabil *saklii*: acolo trag de fiecare dată drumeții la vreme rea. Îmi spun că o să vă conducă, dacă le dați de-o votcă“, adăugă el, arătînd spre un osetin.

— Știu, frățioare, știu și fără tine! spuse ștab-căpitanul. Ce mai bestii! Profită de orice ca să-ți smulgă de-o votcă.

— Trebuie să recunoașteți, totuși, spusei, că fără ei ne-ar fi fost mai rău.

— Întocmai, întocmai, bălmăji el. Ce mi-e și cu călăuzele astea! Simt cînd e rost să profite, ca și cum fără ei n-ai putea nimeri drumul.

Iată că am cotit la stînga și, abia-abia, după multă bătaie de cap, am ajuns la un adăpost sărăcăcios, alcătuit din două *saklii*, ridicate din lespezi și bucăți de piatră și înconjurate de un zid din același material. Gospodarii, zdrențăroși, ne-au întîmpinat cu bucurie. Abia mai tîrziu am aflat că guvernul îi plătește și le dă provizii, cu condiția să-i primească pe călătorii ce se adăpostesc de furtună. „Tot răul spre bine! i-am spus așezîndu-mă la foc, acum o să-mi spuneți sfîrșitul istoriei Belei; sînt convins că nu s-a terminat așa.“

— Și de ce sînteți așa de convins? mi-a răspuns ștab-căpitanul, clipind cu un zîmbet șiret.

— Pentru că nu stă în firea lucrurilor: ceea ce-a început în mod neobișnuit tot așa trebuie să se și termine.

— Ați ghicit, de bună seamă…

— Îmi pare bine.

— E bine că vă bucurați, dar pe mine, la drept vorbind, cînd îmi amintesc, mă cuprinde tristețea. Bună fată era această Bela! În cele din urmă, m-am obișnuit cu ea, de parcă mi-ar fi fost fiică, iar ea ținea la mine. Trebuie să vă mărturisesc că eu n-am

familie: de vreo doisprezece ani n-am nici o veste despre tata și despre mama, iar să-mi fac rost de o soție nu mi-a trecut prin cap mai înainte, așa încît acum, știți, nici nu mi-ar sta bine; m-am bucurat chiar că am găsit pe cineva pe care să-l răsfăț. Uneori ne cînta sau dansa *lezghinka*[25]... Dar cum mai dansa! Le-am văzut pe domnișoarele noastre din gubernie, ba o dată am fost chiar la Moscova, într-o adunare aleasă, cu vreo douăzeci de ani în urmă, dar nici pe departe! Era cu totul altceva!.. Grigori Aleksandrovici o împodobea ca pe o păpușă, nu făcea decît s-o alinte, iar ea se făcuse atît de frumoasă la noi, încît te minunai; fața și mîinile nu-i mai erau arse de soare, rumeneala îi revenise în obraji... Și ce veselă era! Făcea, strengărița, tot felul de glume pe seama mea... Dumnezeu s-o ierte!

— Ce-a fost cînd i-ați spus de moartea tatălui ei?

— I-am ascuns multă vreme acest lucru, pînă ce s-a obișnuit cu situația; iar cînd i-am spus, a plîns vreo două zile, apoi a uitat.

Vreo patru luni totul a decurs cum nu se poate mai bine. Grigori Aleksandrovici, v-am mai spus parcă, iubea la nebunie vînătoarea: se întîmpla că îi venea cheful să meargă în pădure după mistreți, sau după capre, dar acum nici că trecea de meterezele cetății. Și, la un moment dat, văd că a început din nou să cadă pe gînduri, să umble prin cameră cu mîinile la spate. Apoi, într-una din dăți, fără să spună nimănui, a plecat să vîneze; toată dimineața a lipsit; s-a întîmplat o dată, a doua oară, tot mai des și mai des... Nu e bine, mi-am zis eu: de bună seamă, și-a băgat dracul coada între ei!

Într-o dimineață, trec pe la ei, parcă și acum văd în fața ochilor: Bela stătea pe pat, îmbrăcată cu un beșmet negru de mătase, palidă și atît de tristă, încît m-am speriat.

— Dar Peciorin unde-i? am întrebat-o.

— La vînătoare.

— Astăzi a plecat? Bela tăcea, de parcă îi venea greu să vorbească.

— Nu, de ieri, a spus ea în cele din urmă, oftînd din greu.

— Oare n-o fi pățit ceva?

— Ieri toată ziua m-am gîndit, m-am tot gîndit, a răspuns ea printre lacrimi, mi-au trecut prin minte tot felul de nenorociri: ba mi se părea că l-a rănit vreun mistreț, ba că l-a tîrît vreun cecen în munți... Astăzi însă am impresia că el nu mă mai iubește.

— E drept, draga mea, nu puteai să-ți închipui nimic mai rău de-atît!

Fata a izbucnit în plîns, apoi și-a ridicat cu mîndrie capul, și-a șters lacrimile și a continuat:

— Dacă nu mă iubește, ce-l împiedică să mă trimită acasă? Eu nu-l silesc. Iar dacă lucrurile vor continua așa, voi pleca eu singură: nu sînt roaba lui, sînt fată de prinț!

Am încercat s-o înduplec. „Ascultă, Bela, el n-are cum să stea mereu aici, agățat de fusta ta: e tînăr, îi place să urmărească sălbăticiunile, va pleca și se va întoarce; dar dacă tu vei fi mereu posomorîtă, mai curînd o să-l plictisești.“

— E adevărat, e adevărat! răspunse ea. Voi fi veselă. Și, apucînd cu hohote daireaua, începu să cînte, să danseze și să țopăie în jurul meu; doar că nici aceasta nu dură foarte mult, ea se prăbuși pe pat și-și acoperi fața cu palmele.

Ce puteam face ca s-o ajut? Știți, n-am știut niciodată cum să mă port cu femeile: mă gîndeam, mă tot gîndeam cum s-o liniștesc, dar nu mi-a venit nici o idee; un timp am tăcut amîndoi... Neplăcută situație!

În cele din urmă, i-am zis: „Dacă vrei, putem să mergem să ne plimbăm pe metereze, vremea e minunată!“. Era luna lui septembrie. Și, într-adevăr, era o zi miraculoasă, senină și răcoroasă; munții se vedeau ca-n palmă. Am ieșit, ne-am plimbat în tăcere pe valul de apărare al cetății, înainte și înapoi; în cele din urmă, ea s-a așezat pe iarbă, m-am așezat și eu alături. E drept, acum, cînd mi-aduc aminte, m-apucă rîsul: mă țineam după ea de parcă aș fi fost vreo dădacă.

Fortăreața noastră e așezată pe un loc înalt, iar priveliștea de pe val era minunată: de o parte, o poiană largă, străpunsă de cîteva rîpi, ce se termina într-o pădure care se întindea pînă la șirul de munți; unde și unde, pe cuprinsul ei, se ridica fumul unor aule, pășteau herghelii; de cealaltă, se strecura un pîrîu înțesat de tufișuri dese, ce acopereau culmile de piatră; șirul lor se unea cu lanțul principal al munților Caucazului. Ședeam undeva la colțul bastionului, astfel încît puteam să vedem totul în ambele părți. Mă uit: din pădure iese în goană cineva pe un cal sur, vine tot mai aproape și mai aproape, pentru ca, în cele din urmă, să se oprească pe cealaltă parte a pîrîului, la vreo sută de stînjeni de noi, unde începu să-și rotească bidiviul ca turbat. Ce-o mai fi și asta? „Ia uită-te, Bela, am spus, ai ochi tineri, ce djighit e acela: pe cine a venit el să distreze?...“

Fata privi într-acolo și scoase un strigăt: „E Kazbici!“.

— Ah, tîlharul! O fi venit oare să-și rîdă de noi? Mă uit mai bine, într-adevăr, era Kazbici: cu mutra lui oacheșă, jerpelit și murdar ca întotdeauna. „E calul tatălui meu“, a spus Bela, apucîndu-mă de mînă; tremura ca o frunză, iar ochii îi scînteiau. „Aha! am gîndit eu. Și în tine, sufletelule, fierbe sînge de războinic!“

— Ia vino-ncoace, i-am spus santinelei. Potrivește-ți pușca și doboară-mi-l pe acest curajos, capeți o rublă de argint. „Înțeles, Înălțimea Voastră; numai că nu stă locului…“ „Ordonă-i!“, i-am spus eu, rîzînd… „Hei, scumpule! strigă santinela, făcîndu-i semn cu mîna, stai o clipă pe loc, ce te tot învîrți ca un pui de lup?“ Kazbici se opri într-adevăr și începu să asculte: credea probabil că vor să negocieze ceva cu el, cum să nu!… Grenadierul ochi… pac!… pe alături; doar ce se aprinsese praful de pușcă în magazia puștii, că tîlharul și-a smucit calul și acesta a sărit în lături. Kazbici s-a ridicat în scări, a strigat ceva pe limba lui, a amenințat cu nagaica și s-a făcut nevăzut.

— Cum de nu ți-e rușine! i-am spus santinelei.

— Înălțimea Voastră! mor de rușine, a răspuns aceasta.Ce popor afurisit, nu-l omori cu una, cu două.

După un sfert de oră, Peciorin s-a întors de la vînătoare; Bela i s-a aruncat de gît și nu s-a plîns, nu i-a adresat nici un reproș pentru îndelunga-i absență… Chiar și eu m-am supărat pe el. „Să mă iertați, i-am spus, dar chiar adineaori s-a arătat Kazbici, a stat dincolo de pîrîu, iar noi am tras asupra lui: ce, credeți c-o să vă ia mult timp să dați nas în nas cu el? Muntenii ăștia sînt o seminție răzbunătoare: credeți cumva că el nu-și dă seama că, măcar în parte, i-ați dat o mînă de ajutor lui Azamat? Or, pun rămășag că astăzi a recunoscut-o pe Bela. Mai știu și că, acum un an, ea îi plăcea la nebunie, mi-a spus-o chiar el, și, dacă ar fi tras nădejdea să adune *kalîmul* cuvenit, cu siguranță ar fi pețit-o…“ La aceste cuvinte, Peciorin a căzut pe gînduri. „Da, mi-a spuse el, trebuie să fim mai precauți… Bela, de azi înainte să nu te mai plimbi pe zidul de apărare.“

Seara am avut o lungă explicație cu el: mi-era necaz că își schimbase purtarea față de biata fată; în afară că își petrecea

jumătate de zi la vînătoare, atitudinea lui era una rece, o dezmierda tot mai rar, iar fata începea să se ofilească văzînd cu ochii: feţişoara i se alungise, ochii mari îşi pierduseră din strălucire. O întrebam uneori: „De ce oftezi, Bela? Eşti tristă cumva?“ „Nu!“ „Ţi-e dor de ai tăi?“ „Eu nu mai am *de-ai mei*.“ Uneori, zile de-a rîndul, nu scoteai nimic de la ea în afară de „da“ şi „nu“.

Despre acest lucru am şi discutat cu Peciorin, iar el mi-a răspuns: „Ascultaţi, Maksim Maksimîci, eu am un caracter nefericit: poate educaţia pe care am primit-o e de aşa natură, poate Dumnezeu m-a făcut în acest fel, n-am idee, ştiu doar că, dacă sînt cauza nefericirii altora, nici eu însumi nu sînt mai puţin nefericit. Se înţelege, ceilalţi găsesc puţină consolare în acest lucru – şi totuşi, e purul adevăr. În prima mea tinereţe, din clipa în care am ieşit de sub tutela părinţilor, am început să mă desfăt nebuneşte cu toate plăcerile pe care le poţi obţine cu bani şi, se înţelege, mi s-a făcut lehamite de asemenea satisfacţii. Apoi am pătruns în lumea bună, dar mi s-a urît în scurtă vreme şi în societate; mă îndrăgosteam de frumuseţile de viţă aleasă, eram iubit – numai că dragostea lor nu făcea decît să-mi zgîndăre imaginaţia şi vanitatea, în vreme ce inima îmi rămînea rece… Am început să citesc, să studiez, dar m-am săturat şi de ştiinţe; am văzut că nici gloria, nici fericirea nu depind de ele cîtuşi de puţin, pentru că cei mai fericiţi oameni sînt nişte dobitoci, iar gloria ţine de noroc, ca s-o obţii trebuie doar să fii îndemînatec. Din acel moment, m-a cuprins urîtul… Curînd după aceasta, m-au transferat în Caucaz: a fost cea mai fericită perioadă a vieţii mele. Speram că plictisul nu-şi găseşte sălaş sub gloanţele cecene – degeaba: după o lună m-am obişnuit într-atît cu şuieratul lor şi cu apropierea morţii, încît,

pe drept cuvînt, dădeam mai multă atenție țînțarilor; și m-a cuprins și mai tare urîtul, căci îmi pierdusem, poate, și ultima speranță. În clipa cînd am văzut-o pe Bela în casa ei, cînd pentru prima oară, ținînd-o pe genunchi, îi sărutam cîrlionții negri, prostul de mine am crezut că e un înger trimis de soarta-mi compătimitoare... M-am înșelat din nou: dragostea unei sălbatice e ceva mai bună decît cea a unei domnișoare de vază; ignoranța și simplitatea firii uneia te plictisesc la fel ca și cochetăria celeilalte. Dacă vreți să știți, eu încă o mai iubesc, îi sînt recunoscător pentru cîteva clipe destul de dulci, pentru ea îmi dau și viața, însă mă plictisesc alături de ea... Oi fi eu prost, sau poate ticălos, nu știu; un lucru e cert, că sînt poate tot atît de demn de compătimire, poate chiar și mai mult decît ea: sufletul mi-a fost stricat de lume, am o imaginație fără astîmpăr, inima mi-e avidă; pentru mine totul e puțin: mă obișnuiesc la fel de repede cu tristețea ca și cu desfătarea, iar viața îmi devine tot mai pustie pe zi ce trece; mi-a rămas o singură cale: să călătoresc. De îndată ce va fi posibil, voi pleca – doar că nu în Europa, să mă păzească Dumnezeu! –, voi pleca în America, în Arabia, în India, și poate că pe undeva îmi voi găsi și eu sfîrșitul! Cel puțin, am convingerea că această din urmă alinare nu se va isprăvi curînd, grație furtunilor și a drumurilor proaste.“

A vorbit astfel multă vreme, iar cuvintele lui mi s-au întipărit în minte, pentru că auzeam pentru întîia oară asemenea lucruri de la un om de 25 de ani, și, dacă dă Dumnezeu, pentru ultima... „Mare minune! Ia spuneți-mi, vă rog, continuă știab-căpitanul, adresîndu-mi-se, dumneavoastră ați fost, se pare, în capitală, și încă de curînd: nu cumva tot tineretul de acolo e așa?“

I-am răspuns că sînt mulți care spun același lucru; că sînt, probabil, și din cei care spun adevărul; că, la o adică, dezamăgirea, precum toate modele, începută în straturile de vîrf ale societății, a coborît la cele de mai jos, care o și uzează complet, și că astăzi cei care, mai mult decît oricine, se plictisesc la o adică, se străduiesc să ascundă această nefericire a lor, ca pe un viciu. Știab-căpitanul nu pricepu aceste subtilități, clătină din cap și zîmbi stînjenit:

— Pesemne tot francezii au venit cu moda plictiselii, nu?

— Ba nu, englezii.

— A-ha, așa deci!... răspunse el. Ăștia au fost dintotdeauna niște bețivi sadea!

Mi-am amintit fără să vreau de o boieroaică moscovită, care susținea că Byron n-a fost altceva decît un bețiv. De altfel, remarca știab-căpitanului era scuzabilă: pentru a se abține de la vin, el încerca firește să se convingă că toate nenorocirile din lume pleacă de la băutură.

Între timp, el își continuă povestirea astfel:

— Kazbici nu și-a mai făcut apariția. Nu știu de ce, dar nu-mi puteam scoate din cap gîndul că el n-a venit degeaba și că plănuiește în ascuns ceva rău.

Și într-o zi Peciorin mă convinge să merg cu el să vînăm un mistreț. Îl refuzasem multă vreme: ce mă interesau pe mine mistreții? Cu toate acestea, a reușit să mă ia cu el. Am luat cu noi vreo cinci soldați și am pornit dis-de-dimineață. Pînă la zece, am tot răscolit stufărișul și pădurea – sălbăticiunea nicăieri. „Ei, n-ar trebui să ne întoarcem? i-am spus. De ce să ne încăpățînăm? Căci se vede că s-a nimerit o zi fără noroc!“ Doar Grigori Aleksandrovici, cu toată căldura și oboseala, nu voia să se întoarcă fără pradă... Așa era el: ce-și punea în minte trebuie

să-i dai. Se vede că în copilărie fusese alintat de maică-sa... În sfîrșit, pe la amiază, am dat peste afurisitul de mistreț: poc! poc!... N-a fost să fie: intrase în stufăriș... o așa zi fără de noroc se nimeri!... Și după ce ne-am odihnit puțin, ne-am îndreptat spre casă.

Călăream alături, în tăcere, slobozind frîiele și aproape că ajunseserăm la fortăreață; doar tufișurile ne împiedicau s-o zărim. Deodată, o împușcătură... Ne-am uitat unul la celălalt: ne-a lovit aceeași bănuială... Am pornit în mare grabă spre locul împușcăturii. Ne uităm: pe metereze, soldații se strînseseră grămadă și arătau spre cîmp, iar acolo gonea mîncînd pămîntul un călăreț care ținea ceva alb pe șa. Grigori Aleksandrovici scoate un țipăt ascuțit, aidoma oricărui cecen; scoate arma din învelitoare – și la goană; eu după dînsul.

Din fericire, în urma vînătorii nereușite, caii noștri nu erau sleiți de puteri: păreau că zboară și, cu fiecare clipă, eram mai aproape, și mai aproape... În cele din urmă, l-am recunoscut pe Kazbici, doar că nu puteam să disting ce ținea el în față, pe șa. Îl ajung pe Peciorin și strig: „E Kazbici!“... Peciorin se uită la mine, dă din cap și-și lovește calul cu cravașa.

În sfîrșit, eram doar la o bătaie de pușcă în spatele lui; fie că obosise calul lui Kazbici, fie că era mai slab ca ai noștri, dar, în ciuda tuturor străduințelor, acesta nu înainta foarte mult. Cred că în acea clipă Kazbici și-a amintit de Karaghioz al lui...

Mă uit și văd cum din goana calului Peciorin duce pușca la ochi... „Nu trageți! îi strig, cruțați încărcătura; îl ajungem și așa.“ Dar ți-ai găsit, tineretul ăsta! Întotdeauna se înfierbîntă cînd nu trebuie... Însă glonțul pornise și lovise piciorul din spate al calului; din inerție, acesta a mai făcut vreo zece salturi, s-a poticnit și căzut în genunchi. Kazbici a sărit din șa și atunci

am văzut că ținea pe brațe o femeie înfășurată în ceadra... Era Bela... sărmana Bela! A strigat ceva în limba lui și a ridicat pumnalul asupra ei... Nu mai era timp de zăbavă: am tras la rîndul meu, la noroc; e drept, glontele l-a nimerit în umăr, pentru că și-a coborît brusc mîna... Cînd fumul s-a risipit, pe pămînt zăcea calul rănit, iar lîngă el, Bela; Kazbici, lepădînd arma, s-a cățărat, aidoma unei pisici, prin tufișuri, pe stîncă, am vrut să-l dobor de acolo, dar n-aveam muniție pregătită! Am sărit din șa și ne-am repezit la Bela. Sărmana de ea, zăcea nemișcată, iar sîngele îi curgea din rană șuvoi... Ce ticălos: măcar de i-ar fi înfipt pumnalul în inimă – să admitem –, dar așa, a lovit-o în spate... cu adevărat o lovitură de bandit! Fata își pierduse cunoștința. I-am sfîșiat ceadraua și am legat rana cît am putut de strîns; în zadar Peciorin îi săruta buzele reci – nimic nu o mai putea aduce în simțiri.

Peciorin a încălecat; am ridicat-o de pe pămînt și am izbutit s-o așez cumva cu el în șa; am cuprins-o cu mîna și am pornit îndărăt. După cîteva clipe de tăcere, Grigori Aleksandrovici mi-a spus: „Auziți, Maksim Maksimîci, așa n-o s-o ducem vie la fortăreață“. „Adevărat“, i-am răspuns și am ținut caii tot într-o goană. La poarta fortăreței ne aștepta o mulțime de oameni; am trecut cu grijă rănita în locuința lui Peciorin și am trimis după doctor. Chiar dacă era beat, acesta a venit; a examinat rana și ne-a spus că nu va trăi mai mult de-o zi; doar că s-a înșelat...

— S-a înzdrăvenit? l-am întrebat pe știab-căpitan, apucîndu-l de mînă și bucurîndu-mă fără să vreau.

— Nu, mi-a răspuns el. Doctorul s-a înșelat prin faptul că fata a mai trăit două zile.

— Bine, dar explicați-mi, vă rog, cum a putut s-o răpească Kazbici?

— Uite cum: în ciuda interdicției lui Peciorin, ea a ieșit din fortăreață la rîu. Era arșită. S-a așezat pe o piatră și și-a lăsat picioarele în apă. Kazbici s-a furișat, a înhățat-o, i-a acoperit gura și a tîrît-o în tufișuri, iar acolo a sărit pe cal și pe-aici ți-e drumul! Ea a izbutit să scoată un țipăt. Străjerii s-au alarmat, au tras, doar că pe lîngă, și atunci am sosit noi.

— Dar de ce a vrut Kazbici s-o răpească?

— Iertați-mă, dar acești cerchezi sînt un neam vestit de tîlhari: nu pot să nu pună mîna pe tot ce stă nepăzit. De unele lucruri nici n-au nevoie, dar tot le fură… Dar în această privință vă rog să-i scuzați! Ca să nu mai spun că ea de multă vreme îi căzuse cu tronc.

— Și Bela a murit?

— A murit; numai că s-a chinuit mult, iar noi pe lîngă ea ne-am istovit cu totul. Pe la zece seara, și-a venit în simțiri. Eram lîngă patul ei. De cum a deschis ochii, a început să-l cheme pe Peciorin. „Sînt aici, lîngă tine, *djanecika* mea (ceea ce, în limba noastră, însemnă *suflețelule*)“, a spuse el, luînd-o de mînă. „O să mor!“, a spus ea. Am început s-o liniștim, i-am spus că doctorul a promis c-o va vindeca fără doar și poate! Dar ea a clătinat din cap și s-a întors cu fața la perete: nu voia să moară!…

Noaptea a început să aiureze; capul îi ardea, corpul îi era cuprins din cînd în cînd de frisoane; rostea cuvinte fără șir, despre tatăl și despre fratele ei: se voia în munți, acasă… Vorbea apoi despre Peciorin, îl dezmierda cu diferite vorbe de alint sau îi reproșa că n-o mai iubește pe djanecika lui…

Peciorin o asculta în tăcere, lăsîndu-și capul în mîini; în tot acest timp, n-am văzut nici o lacrimă să-i izvorască de sub pleoape. De bună seamă, nu putea să plîngă sau se stăpînea – n-

aș putea să spun. În ce mă privește, n-am văzut nimic mai trist decît această scenă.

Spre dimineață, delirul a încetat: preț de vreo oră, a rămas nemișcată, palidă și atît de slăbită, încît abia îți puteai da seama că mai răsuflă. Apoi s-a simțit mai bine, a prins a vorbi, însă despre ce credeți?... O asemenea idee îi vine, după cîte se pare, doar muribundului!... S-a întristat că nu e creștină și că pe lumea cealaltă sufletul ei nu se va întîlni niciodată cu cel al lui Grigori Aleksandrovici, și că altă femeie va fi prietena lui în Rai. Mi-a trecut prin minte s-o botez înainte de moarte: i-am propus acest lucru. Ea m-a privit nehotărîtă și multă vreme n-a putut rosti nici un cuvînt. În cele din urmă a răspuns că va muri în credința în care s-a născut. Așa s-a scurs întreaga zi. Și ce mult s-a schimbat ea în ziua aceea! Obrajii palizi i s-au ofilit, ochii i s-au făcut mai mari, buzele îi ardeau. Simțea o fierbințeală lăuntrică, de parcă în pieptul ei s-ar fi aflat un fier încins.

A început cea de-a doua noapte. N-am pus geană pe geană, nu ne-am depărtat de patul ei. Se chinuia cumplit, gemea și, de îndată ce durerea părea că se ostoiește, se străduia să-l convingă pe Grigori Aleksandrovici că îi e mai bine, îl punea să se ducă la culcare, îi săruta mîna, nu-i dădea drumul dintr-ale ei. Spre dimineață, a început să simtă fiorul morții, a început să se zbată, și-a scos bandajul și sîngele a țîșnit din nou. După ce i-au pansat la loc rana, s-a liniștit pentru o clipă și l-a rugat pe Peciorin s-o sărute. El a îngenuncheat lîngă pat, i-a ridicat capul de pe pernă și și-a lipit buzele de buzele ei ce se răceau. Ea i-a cuprins strîns gîtul cu mîinile-i tremurînde, de parcă prin acest sărut ar fi vrut să-i treacă sufletul ei... Nu, a fost mai bine că a murit! Ce s-ar fi întîmplat cu ea dacă Grigori Aleksandrovici ar

fi părăsit-o? Și asta s-ar fi întîmplat, mai devreme sau mai tîrziu…

O jumătate din ziua următoare a fost liniștită, tăcută și supusă, chiar dacă doctorul nostru o tot chinuia cu cataplasme și mixturi. „Auziți! i-am spus, de vreme ce chiar dumneavoastră ați spus că va muri cu siguranță, ce rost mai au toate preparatele astea?“ „Și totuși, e mai bine, Maksim Maksimîci, a răspuns el, vreau să rămîn cu conștiința împăcată.“ Curată conștiință!

După prînz, a început s-o chinuiască setea. Am deschis ferestrele, însă afară era mai cald decît în cameră: am pus gheață lîngă pat, însă nimic nu ajuta. Știam că această sete de nesuportat este semnul morții care se apropie, lucru pe care i l-am spus lui Peciorin. „Apă, apă!…“, spunea ea cu glas răgușit, ridicîndu-se în așternut.

Peciorin s-a făcut alb ca varul, a luat un pahar, l-a umplut și i l-a dat. Mi-am acoperit ochii cu mîna și am început să rostesc o rugăciune, nu-mi mai amintesc care… Uite-așa, tăicuță, am văzut destule în viață, cum mor oamenii prin spitale și pe cîmpul de luptă, numai că aceasta e altceva, cu totul altceva!.. Și, dacă e să recunosc, mai există un lucru care mă întristează: în preajma morții, nu și-a amintit nici măcar o dată de mine; și eu doar am iubit-o ca un tată… Ei, dar s-o ierte Dumnezeu! Și pe bună dreptate îmi spun: cine sînt eu, la o adică, să-și aducă aminte de mine în preajma morții?…

De cum a băut apa, s-a simțit mai bine, iar după vreo trei minute s-a stins. I-am apropiat oglinda de buze – luciul ei a rămas netulburat! L-am scos pe Peciorin afară din cameră și am urcat pe metereze; am umblat multă vreme, înainte și înapoi, unul lîngă celălalt, fără să spunem o vorbă, cu mîinile la spate.

Fața lui nu exprima nimic deosebit, iar mie mi s-a făcut ciudă: în locul lui aș fi murit de supărare. În cele din urmă, s-a așezat pe pământ, la umbră, și a început să deseneze ceva cu un băț pe nisip. Știți, mai mult din bună-cuviință, am vrut să-l liniștesc și am dat să-i vorbesc; el și-a înălțat capul și a rîs... Cînd l-am auzit cum rîde, m-au cuprins fiorii ... Am plecat să comand sicriul.

Trebuie să-ți mărturisesc că m-am ocupat de acest lucru și ca să-mi abat gîndurile. Aveam o bucată de *tarmalama*[26] cu care am căptușit sicriul și l-am împodobit cu fireturi cercheze de argint pe care i le cumpărase Grigori Aleksandrovici.

A doua zi, dimineața devreme, am înmormîntat-o dincolo de zidurile fortăreței, pe malul pîrîului unde stătuse ultima oară. Acum, în jurul mormîntului ei, ai crescut tufe de salcîm alb și de soc. Aș fi vrut să pun o cruce, dar, știți, mi-a fost peste mînă: vedeți, nu era creștină...

— Dar cu Peciorin ce s-a-ntîmplat? l-am întrebat.

— Peciorin a fost multă vreme bolnav, slăbise sărmanul; numai că, de atunci, n-am mai adus vorba despre Bela: mi-am dat seama că l-ar fi mîhnit, și pentru ce? După vreo trei luni, l-au numit în regimentul E. și a plecat în Gruzia. De atunci nu ne-am mai întîlnit... Ei da, îmi amintesc că mi-a spus cineva de curînd că s-a întors în Rusia, însă în ordinele corpului de armată nu s-a pomenit. De altminteri, veștile ajung la noi tîrziu.

Maksim Maksimîci s-a lansat într-o lungă disertație despre cît e de neplăcut să afli noutățile abia după un an – probabil, ca să-și alunge tristele amintiri.

Nu l-am întrerupt, dar nu-l mai ascultam.

După vreo oră, am putut să ne continuăm drumul. Viscolul se potolise și cerul se înseninase, iar noi am pornit la drum.

Mergînd, am adus din nou, fără să vreau, vorba despre Bela și Peciorin.

— N-ați auzit cumva ce s-a ales de Kazbici? l-am întrebat.

— De Kazbici, ziceți? La drept vorbind, nu știu... Am auzit că pe flancul drept, printre șapsîgi[27], se află un anume Kazbici, îndrăzneț din cale-afară, ce se plimbă, într-un beșmet roșu, încetișor prin fața trăgătorilor noștri și se pleacă curtenitor cînd glontele îi șuieră pe la ureche; însă e puțin probabil să fie aceeași persoană!...

La Kobi m-am despărțit de Maksim Maksimîci; eu am plecat mai departe cu caii de poștă, iar el, din pricina încărcăturii grele, n-a putut să se țină după mine. Credeam că n-o să ne mai întîlnim vreodată, cu toate acestea ne-am întîlnit și, dacă doriți, o să vă povestesc: e o întreagă istorie... Trebuie să recunoașteți, totuși, că Maksim Maksimîci e un om demn de tot respectul! Dacă recunoașteți acest lucru, mă simt pe deplin răsplătit pentru povestirea mea, poate mult prea lungă.

1. Această primă parte a romanului a fost redactată în 1838 și publicată un an mai tîrziu în revista *Otecestvennîe zapiski* (*Analele patriei*), t. II, nr. 3, pp. 167-212. Manuscrisul nu s-a păstrat.
2. Actualmente Tbilisi, capitala Gruziei. Orice călător ce alegea să meargă cu caii de poștă trebuia să posede o „foaie de drum“, în care se specifica itinerarul, numele și funcția persoanei, dacă merge în interesul statului sau în cel personal, ce fel de cai să i se dea, de poștă sau pentru curieri, precum și numărul acestora.
3. Este vorba de drumul militar dinspre Tiflis spre Vladikavkaz, descris pentru întîia oară de Griboedov, în

1818. Cum notele de drum ale acestuia au fost publicate mai tîrziu, întîietatea descrierii acestor locuri din Caucaz îi revine lui Lermontov.

4. Popor din Caucaz (trăitor în cele două Osetii, de Nord și de Sud), din neamul alanilor. Idiomul pe care-l vorbesc face parte din grupa de limbi iraniană.

5. Aleksei Petrovici Ermolov (1777-1861), general, om de stat, autor de memorii. A coordonat, pînă în 1827, ostilitățile din timpul Războiului caucazian.

6. Grad intermediar între locotenent și căpitan.

7. Casă țărănească rudimentară, din lemn sau piatră, cu acoperiș plan, tipică locuitorilor din Caucaz.

8. Grup etnic de origine adîgă (cercheză), care trăiește în Republica Autonomă Kabardino-Balkaria din Caucazul de Nord, precum și în republicile învecinate.

9. Băutură slab alcoolizată și densă, asemănătoare brăgii.

10. În împrejurările de atunci, era foarte important ca soldații ruși să fie în relații pașnice cu aulele din jur. Asemenea aule se angajau să nu atace fortul soldaților ruși, lucru nu întotdeauna respectat. Prințul la care face referire ofițerul rus era dintr-un asemenea aul.

11. Monedă de aur, în valoare de cinci sau zece ruble.

12. Călăreț din Caucaz, vestit prin iscusința sa de a călări și de a mînui armele.

13. Termenul, răspîndit în Caucazul de Nord și în Gruzia, are rădăcini în iraniană, limbă în care însemna „rătăcitor“, „tîlhar“, și se referă la cei care au fugit în munți, unde trăiau în afara legii și a stăpînirii, ocupîndu-se, de regulă, cu tîlhăria. Se pare că, inițial, prin *abrec* se înțelegea acel

locuitor din Munții Caucazului alungat de comunitate din pricina unui păcat grav, de regulă omor.

14. Îmbrăcăminte tradițională, sub forma unui caftan cu guler ridicat, strînsă în talie și lungă pînă la genunchi.
15. Regiune istorică din Caucazul de Nord, ai cărei locuitori erau kabardinii.
16. „Bun cal, foarte bun cal!“
17. Sabie ușor încovoiată, caucaziană, cu un canal pe mijloc, extrem de căutată pentru calitatea deosebită a oțelului din care e făcută.
18. Îmi cer iertare de la cititori pentru că am transpus în versuri cîntecul lui Kazbici, povestit mie, se înțelege, în proză; numai că obișnuința e a doua natură (n.a.).
19. Dar plătit de mire părinților sau rudelor fetei.
20. *Kunak* înseamnă prieten (n.a.).
21. Oraș din Rusia, întemeiat în 1735, ca fortăreață pe malul Terekului, actualmente în Republica Daghestan.
22. „Linie“, „fîșie“, „graniță“ (în rusă, în orig.).
23. „Diavol“, „drac“ (în rusă, în orig.).
24. Renumit personaj din basmele și bîlinele rusești, a cărui putere stătea în șuieratul foarte puternic, cu care-și spulbera dușmanii.
25. Dans caucazian.
26. Stofă persană de lînă, cu broderii de mătase.
27. *Șapsîgi* sau *șapsugi* – populație din partea de nord-vest a Caucazului, de pe malul Mării Negre.

II

Maksim Maksimîci

După ce m-am despărțit de Maksim Maksimîci, am străbătut iute trecătorile Terekului și Darialskului[1], am dejunat la Kazbek, ceaiul l-am băut la Lars, iar cina am reușit s-o iau la Vladikavkaz. Vă scutesc de descrierea munților, de exclamații care nu exprimă nimic, de tablourile care nu înfățișează nimic, îndeosebi pentru cei care n-au călcat pe acolo, și de adnotările statistice pe care, în mod categoric, nu le va citi nimeni.

M-am oprit la hanul la care trag toți călătorii și unde, în treacăt fie spus, nu ai cui să-i poruncești să-ți frigă un fazan și să-ți facă o ciorbă de varză, întrucît cei trei invalizi cărora le-a fost dat în grijă sînt atît de proști ori atît de beți, încît n-o scoți nicidecum la capăt cu ei.

Mi-au dat de veste că trebuie să mai rămîn acolo trei zile, căci „ocazia“ încă nu sosise din Ekaterinograd și, prin urmare, nu se poate întoarce îndărăt. Ce mai ocazie!... Însă un calambur nereușit nu poate să-l împace pe rus și, ca să mă distrez, m-am gîndit să pun pe hîrtie povestirea lui Maksim Maksimîci despre Bela, fără să-mi imaginez că aceasta va fi prima verigă dintr-un lung lanț de povestiri: vedeți, o întîmplare lipsită de importanță poate să aibă uneori consecințe dintre cele mai crude!... Iar dumneavoastră poate că nu știți ce este aceea „ocazie“? Este o

escortă, alcătuită dintr-o jumătate de companie de soldați pedeștri și un tun, ce însoțește convoaiele peste Kabardia[2], din Vladikavkaz la Ekaterinograd.

Prima zi am petrecut-o într-o plictiseală grozavă; în a doua, dis-de-dimineață, intră în curte o căruță... A, Maksim Maksimîci! Ne-am întîlnit ca doi vechi prieteni. I-am propus camera mea. N-a făcut nazuri, ba chiar m-a bătut pe umăr și și-a strîmbat gura a zîmbet. Ce om ciudat!...

Maksim Maksimîci avea cunoștințe profunde despre arta culinară: a făcut o friptură minunată de fazan, a stropit-o cum nu se poate mai bine cu zeamă de castraveți și trebuie să recunosc că, fără el, aș fi fost nevoit să mă mulțumesc cu hrană uscată. O sticlă de vin de Cahetia ne-a făcut să uităm de numărul modest de feluri de mîncare, în fapt, doar unul, și, aprinzînd pipele, ne-am așezat, eu – la geam, el – lîngă cuptorul aprins, căci ziua era umedă și rece. Tăceam. Despre ce era să vorbim?... El îmi povestise despre sine tot ce era mai interesant, iar eu nu aveam ce. Priveam pe fereastră. O mulțime de case mici, împrăștiate pe malul Terekului, care își dădea drumul tot mai larg și mai larg la vale, se țeau de după copaci, iar mai departe, albăstrea peretele crestat al munților, iar de după ei, privea Kazbekul, cu căciula sa albă, de cardinal. Mi-am luat, în gînd, rămas-bun de la munți: îmi părea rău că n-o să-i mai văd...

Am stat așa multă vreme. Soarele se pitise în spatele crestelor reci și o ceață albicioasă porni să se împrăștie pe văi, cînd, pe drum, răsună clinchet de clopoței și strigăt de surugii. Cîteva căruțe cu armeni unsuroși trase în curtea hanului, iar în urma lor, o caleașcă de voiaj, goală; mersul ei ușor, construcția comodă și aspectul elegant purtau amprenta unui lucru din străinătate. În urma ei pășea un om cu mustăți mari, în tunică,

destul de bine îmbrăcat pentru un servitor; de natura profesiei lui nu aveai cum să te-nșeli, dacă țineai seamă de aerul semeț cu care își curăța pipa sau striga la surugiu. Era neîndoielnic sluga răsfățată a unui boier leneș, ceva în genul unui Figaro rus. „Spune-mi, stimabile, i-am strigat pe geam, a venit cumva ocazia?“ Mă privi destul de obraznic, își potrivi cravata și se întoarse; un armean ce stătea lîngă el îmi răspunse, zîmbind, în locul acestuia că, într-adevăr, ocazia venise și că a doua zi dimineața va porni îndărăt. „Slavă Domnului! spuse Maksim Maksimîci, care se apropiase în timpul acesta de geam. Ce caleașcă minunată! adăugă el, cu siguranță vreun cinovnic a pornit în inspecție la Tiflis. Se vede că nu cunoaște munții noștri! Ei bine, glumești, drăguțule: munții nu-s frați cu noi, îți zgîlțîie caleașca măcar de-i englezească!“ „Dar cine-o fi acesta – ia hai să aflăm...“ Am ieșit pe coridor. La capătul lui, o ușă deschisă dădea într-o încăpere laterală. Lacheul și vizitiul mutau în ea bagajele.

— Ascultă, frățioare, îl întrebă ștab-căpitanul, a cui e minunăția asta de caleașcă?... Ei?.. Frumoasă caleașcă!... Lacheul, fără să se întoarcă, bălmăjea ceva pentru sine în timp ce desfăcea geamantanul. Maksim Maksimîci își ieși din fire; îl ghionti peste umăr pe necioplit și-i zise: „Cu tine vorbesc, drăguță...“.

— A cui să fie?... A stăpînului meu...

— Și cine ți-e stăpîn?

— Peciorin...

— Ce zici? Ce zici? Peciorin? O, Doamne!... Nu cumva și-a făcut serviciul în Caucaz?... exclamă Maksim Maksimîci, trăgîndu-mă de mînecă. Ochi îi sclipeau de bucurie.

— Așa se pare, numai că nu-s de multă vreme la el.

— Așa deci!... Așa!... Grigori Aleksandrovici? Că doar așa îi spune, nu?... Eu și boierul tău am fost prieteni, adăugă el și-l lovi prietenește pe servitor pe umăr, încît acesta se clătină...

— Dacă-mi permiteți, domnule, îmi stați în drum, spuse acesta încruntîndu-se.

— Ce mai om și tu, frățioare!... Știi că eu și stăpînul tău am fost prieteni la cataramă, am stat împreună... Dar el pe unde a rămas?...

Servitorul îi spuse că Peciorin a rămas să ia cina și să înnopteze la colonelul N...

— Și nu trece diseară pe aici? întrebă Maksim Maksimîci. Sau tu, drăguță, nu te duci cu vreo treabă pe la el?... Dacă mergi, spune-i că aici se află Maksim Maksimîci; așa să-i și spui... Știe el... O să-ți dau o monedă de opt grivne[3] de-o votcă.

La auzul unei promisiuni atît de modeste, lacheul făcu o mutră plină de dispreț, cu toate acestea îl asigură pe Maksim Maksimîci că-i va îndeplini porunca.

— Va veni pe dată!... îmi spuse Maksim Maksimîci cu o înfățișare solemnă. Mă duc la poartă să-l aștept... Deh, păcat că nu-l cunosc pe acest N...

Maksim Maksimîci se așeză pe o bancă după poartă, iar eu m-am întors în cameră. Recunosc, și eu așteptam cu oarecare nerăbdare apariția acestui Peciorin; deși, din cele povestite de știab-căpitan, îmi făcusem despre el o imagine nu tocmai bună. Cu toate acestea, cîteva trăsături ale caracterului său mi s-au părut remarcabile. Peste o oră, unul dintre invalizi aduse samovarul în clocot și un ceainic. „Maksim Maksimîci, nu doriți ceai?“, i-am strigat eu pe fereastră.

— Vă foarte mulțumesc, parcă n-aș vrea.

— Ei, haideți la ceai! Uitați-vă, e deja tîrziu, s-a făcut frig.

— Nu-i nimic; vă foarte mulțumesc…

— Atunci, cum doriți! M-am așezat la ceai de unul singur; peste vreo zece minute își făcu și bătrînul apariția: „De bună seamă, aveți dreptate: tot e mai bine să beau un ceai, l-am tot așteptat… Că doar servitorul s-a dus demult la el, se vede că l-a reținut ceva.“

Sorbi în grabă o cană, o refuză pe a doua și plecă din nou în spatele porții, oarecum neliniștit: era limpede că pe bătrîn îl mîhnea lipsa de considerație a lui Peciorin, cu atît mai mult cu cît îmi vorbise de curînd despre prietenia lor și că, doar cu o oră în urmă, era convins că acesta va veni de îndată ce îi va auzi numele.

Se făcuse deja tîrziu și întuneric, cînd am deschis din nou geamul și am început să-l strig pe Maksim Maksimîci, spunîndu-i că e vremea să se culce. Acesta bălmăji ceva printre dinți; am repetat invitația, însă nu mi-a răspuns.

M-am întins pe divan, acoperindu-mă cu mantaua și lăsînd lumînarea pe postamentul de lîngă cuptor; în scurtă vreme am aținit și aș fi dormit în pace dacă, deja foarte tîrziu, n-ar fi intrat Maksim Maksimîci în cameră și nu m-ar fi trezit. Și-a pus luleaua pe masă și-a început să umble prin cameră și să răscolească prin sobă; în cele din urmă s-a culcat, însă a tușit îndelung, a scuipat, s-a tot foit…

— Nu cumva ploșnițele nu vă dau pace? l-am întrebat eu.

— Da, ploșnițele… îmi răspunse, oftînd din greu.

A doua zi mă trezii devreme; Maksim Maksimîci însă mi-o luase înainte. L-am găsit la poartă, șezînd pe bancă. „Trebuie să trec pe la comandant, spuse el, așa că vă rog, dacă vine Peciorin, să trimiteți după mine…“

I-am promis. O luă la fugă, de parcă picioarele sale ar fi căpătat din nou puterea și mobilitatea din tinerețe.

Era o dimineață cu aer proaspăt, frumoasă. Nori aurii se îngrămădeau deasupra munților, ca un șir nou de creste aeriene. În fața porții se întindea o piață largă; dincolo de ea, bazarul fierbea de lume, căci era duminică: copii de osetini, desculți, purtînd pe umeri desagi cu faguri de miere, se învîrteau în jurul meu. I-am alungat; ce-mi păsa de ei, cînd și eu începusem să împărtășesc neliniștea bunului ștab-căpitan?

N-au trecut zece minute, că la capătul pieții se ivi cel pe care-l așteptam. Mergea însoțit de colonelul N..., care, după ce-l petrecu pînă la han, își luă rămas-bun și o porni spre fort. Am trimis de îndată pe unul dintre invalizi după Maksim Maksimîci.

Servitorul ieși în întîmpinarea lui Peciorin și-l anunță că vor începe să încarce bagajele pe dată; îi dădu cutia cu țigări și, după ce primi cîteva porunci, se repezi să le ducă la împlinire. Stăpînul lui își aprinse o țigară, căscă de vreo două ori și se așeză pe bancă de cealaltă parte a porții. Acum mă simt dator să-i schițez eu însumi portretul.

Era de statură medie; talia zveltă și subțire, precum și umerii largi trădau o constituție solidă, capabilă să suporte toate greutățile unei vieți nomade, ca și schimbările de climă, o constituție ce nu s-a înclinat nici în fața desfrîului vieții în capitală, nici în fața furtunilor sufletești. Surtucul prăfuit de mătase, încheiat doar la ultimii doi nasturi de jos, lăsa să se vadă lenjeria de un alb strălucitor, ceea ce dovedea deprinderile unui om ordonat; mănușile-i murdare păreau cusute anume pentru mîna mică, aristocrată, iar în momentul în care și-a scos una dintre ele, am fost mirat de slăbiciunea degetelor sale

palide. Mersul îi era lejer și leneș, însă am remarcat că nu obișnuia să dea din mîini, semn evident al unei caracter oarecum ascuns. De altfel, acestea sînt propriile constatări, întemeiate pe observațiile mele, și nu doresc cîtuși de puțin să credeți orbește în ele. Cînd se lăsă pe bancă, talia-i suplă se îndoi de parcă spatele său nu avea nici un osișor și atitudinea corpului în întregime exprima o oarecare slăbiciune nervoasă. Ședea precum cocheta de 30 de ani a lui Balzac, în fotoliul ei moale, după un bal istovitor. La o primă privire, nu i-aș fi dat mai mult de 23 de ani, deși mai apoi puteam să-i dau și 30. În zîmbetul său adăsta ceva copilăresc. Pielea avea o delicatețe feminină; părul său blond, cîrlionțat de la natură, încadra plăcut fruntea palidă și distinsă, pe care, numai după o îndelungă examinare, puteai să remarci urmele ridurilor ce se întretăiau unul cu altul și care ieșeau probabil și mai mult în evidență în clipele de mînie sau de neliniște sufletească. În ciuda părului deschis la culoare, mustățile și sprîncenele îi erau negre, semn al rasei la om, aidoma coamei și cozii negre la caii albi. Pentru a-i încheia portretul, voi menționa că nasul îi era puțin ridicat în sus, dinții de o albeață sclipitoare și ochii căprui. Despre ochii lui se cuvine să mai spun cîteva cuvinte.

Mai întîi, aceștia nu rîdeau atunci cînd el rîdea! Nu v-a fost dat să observați această ciudățenie la unii oameni?... Este ori semnul unui caracter rău, ori al unei tristeți profunde și statornice. Din spatele genelor pe jumătate coborîte, ochii îi scînteiau cu o strălucire fosforescentă, dacă pot să mă exprim așa. Nu era reflexia focului din suflet sau al jocului închipuirii: era o strălucire asemănătoare celei pe care o are oțelul șlefuit, orbitoare, dar rece; privirea sa, deși lipsită de insistență, era pătrunzătoare și grea și crea impresia neplăcută a unei

întrebări indiscrete și ar fi putut să pară obraznică, dacă n-ar fi fost atît de liniștită și indiferentă. E posibil ca toate aceste remarci să-mi fi venit în minte doar pentru că știam unele amănunte din viața lui și poate că altuia privirea lui i-ar fi produs o cu totul altă impresie. Dar, cum despre el nu veți auzi de la nimeni altcineva în afară de mine, de nevoie va trebui să vă mulțumiți cu această descriere. Voi spune în încheiere că era, în genere, foarte plăcut și avea una din acele fizionomii originale care plac mai ales doamnelor de lume.

Caii fuseseră deja înhămați; clopoțelul se auzea din cînd în cînd sub arcă, iar servitorul venise de două ori la Peciorin, raportîndu-i că totul e gata, însă Maksim Maksimîci tot nu apărea. Din fericire, Peciorin era cufundat în gînduri, privind crestele albastre ale Caucazului și, din cîte se pare, nu se prea grăbea la drum. M-am apropiat de el: „Dacă veți binevoi să așteptați încă puțin, i-am spus, veți avea plăcerea să revedeți un vechi prieten…“.

— Ah, așa e! îmi răspunse el repede. Mi s-a spus aseară, dar unde e?

M-am întors spre piață și l-am văzut pe Maksim Maksimîci alergînd cît îl țineau puterile… Peste cîteva minute, era lîngă noi. Abia mai putea să răsufle. Sudoarea îi curgea șiroaie pe față; ieșite de sub șapcă, șuvițele ude ale părului cărunt i se lipiseră de frunte; genunchii îi tremurau… Dădu să se arunce de gîtul lui Peciorin, însă acesta, destul de rece, chiar dacă cu un zîmbet de salut, îi întinse mîna. Pentru o clipă, șțab-căpitanul încremeni, după care îi prinse mîna întinsă cu ambele mîini; încă nu putea să vorbească.

— Ce mult mă bucur, dragul meu Maksim Maksimîci! Ei, cum o mai duceți? spuse Peciorin.

— Dar… tu? Dar dumneavoastră?… bîigui cu lacrimi în ochi bătrînul… Cîți ani… cîte zile… dar unde te duci acum?…

— Mă duc în Persia, și mai departe…

— Nu cumva chiar acum? Dar mai rămîneți, scumpule! Nu cumva ne vom despărți chiar acum?… Cîtă vreme nu ne-am văzut…

— Trebuie să plec, Maksim Maksimîci, fu răspunsul.

— Doamne, Dumnezeule! Unde vă grăbiți așa?… Aveam atîtea să vă spun… atîtea să vă întreb… Ați părăsit slujba?… Cum?… Ce-ați mai făcut?

— M-am plictisit! răspunse Peciorin, zîmbind.

— Țineți minte traiul nostru din fortăreață?… Ce locuri minunate cu vînat!… Că doar erați un vînător pasionat… Și Bela?…

Peciorin păli puțin și se întoarse…

— Da, țin minte! spuse el, căscînd silit…

Maksim Maksimîci încercă să-l înduplece să rămînă cu el încă vreo două ceasuri. „Vom prînzi regește, îi spuse, am doi fazani; iar vinul de Cahetia de aici e excelent… Bineînțeles, nu se compară cu cel din Gruzia, dar de cel mai bun soi… Mai stăm și noi de vorbă… Îmi povestiți despre traiul dumneavoastră la Petersburg… Ce ziceți?“

— La drept vorbind, nu am ce să povestesc, dragă Maksim Maksimîci… Cu bine, e timpul să plec… mă grăbesc… Vă mulțumesc că nu m-ați uitat… mai spuse acesta, strîngîndu-i mîna.

Bătrînul își încruntă sprîncenele… Era mîhnit și supărat, deși se căznea să ascundă acest lucru. „Să uit! mormăi el. Eu n-am uitat nimic… Atunci, mergeți cu Domnul! Nu așa mi-am închipuit întîlnirea cu dumneavoastră…“

— Ei, gata, gata! spuse Peciorin, îmbrățișîndu-l prietenește. Oare n-am rămas același?... Ce pot face?... Fiecare cu drumul său... Poate ne va fi dat să ne revedem – numai Dumnezeu știe!... Spunînd acestea, Peciorin se așezase deja în caleașcă, iar vizitiul strîngea hățurile.

— Stai, stai! strigă deodată Maksim Maksimîci, apucînd de ușa caleștii. Era să uit cu totul... Au rămas la mine hîrtiile dumneavoastră, Grigori Aleksandrîci... Le tot port cu mine... Mă gîndeam că vă găsesc prin Gruzia, dar uite unde a dat Dumnezeu să ne întîlnim... Ce să fac cu ele?...

— Faceți ce vreți! răspunse Peciorin. Cu bine...

— Așadar, mergeți în Persia? Și cînd vă întoarceți?... îi strigă din urmă Maksim Maksimîci...

Caleașca era de-acum departe, dar Peciorin îi făcu cu mîna un semn, care putea să însemne: puțin probabil! Și apoi ce rost mai are?

Nu se mai auzea de mult nici clinchetul clopoțelului, nici duruitul roților pe drumul de piatră, iar sărmanul bătrîn stătea în același loc, adîncit în gînduri.

— Da, spuse el în cele din urmă, încercînd să arboreze o mină indiferentă, deși lacrimile mîniei se mai iveau din cînd în cînd pe sub gene. Firește, am fost prieteni, dar ce mai sînt prietenii în veacul de-acum! Ce-ar găsi el la mine? Nu sînt nici bogat, nici mare în grad, unde mai pui că nici ca vîrstă nu-i sînt de-o seamă... Vezi cît e de spilcuit, acum că a fost din nou la Petersburg... Și ce caleașcă!... Cît bagaj!... Și lacheul cît e de îngîmfat!... Aceste cuvinte fuseseră rostite cu un zîmbet ironic. Spuneți-mi, continuă el, adresîndu-mi-se, ce credeți despre asta?... Ce diavol îl poartă acum prin Persia?... Te-apucă rîsul, zău așa, te-apucă rîsul!... Am știut dintotdeauna că e un om

fluşturatec, pe care nu te poţi bizui... A, e drept, păcat c-o să sfîrşească prost, dar nici nu se poate altfel!... Că doar am spus întotdeauna că nu se alege nimic din cel care-şi uită vechii prieteni!...

În acel moment, se întoarse spre a-şi ascunde tulburarea şi începu să se învîrtă pe lîngă căruţa cu care venise, arătînd, chipurile, că examinează roţile, în vreme ce ochii i se umplură de lacrimi.

— Maksim Maksimîci, i-am spus apropiindu-mă, dar ce fel de hîrtii v-a lăsat Peciorin?

— Dumnezeu ştie! Nişte însemnări...

— Şi ce-o să faceţi cu ele?

— Ce să fac? Voi porunci să se facă din ele cartuşe.

— Mai bine mi le-aţi da mie.

Mă privi cu uimire, mormăi ceva printre dinţi şi începu să scotocească prin geamantan; scoase un caiet şi-l lăsă să cadă cu dispreţ pe pămînt; urmă un al doilea, al treilea şi tot aşa pînă la al zecelea, toate avură aceeaşi soartă. În supărarea lui era ceva copilăresc. Îmi venea să rîd, îmi părea şi rău...

— Astea sînt toate, spuse el. Vă felicit pentru comoară...

— Pot să fac cu ele ce vreau?

— Puteţi să le şi tipăriţi prin ziare. Ce treabă am eu? Ce, îi sînt cumva prieten sau poate vreo rudă? E drept, am stat destul de mult sub acelaşi acoperiş... Dar cu cîţi n-am locuit eu?

Am strîns hîrtiile şi le-am dus de acolo, de teamă să n-aibă mai apoi remuşcări. Curînd, veniră să ne anunţe că, peste o oră, ocazia va porni la drum; am poruncit să se încarce bagajele. Ştab-căpitanul intră în cameră în momentul în care îmi trăgeam căciula pe cap; din cîte se vedea, nu era pregătit pentru drum: avea o înfăţişare rece, forţată.

— Dar dumneavoastră, Maksim Maksimîci, nu mergeți?

— Nu.

— Dar cum așa?

— Păi, încă n-am apucat să-l văd pe comandant și trebuie să-i predau niște lucruri de-ale statului.

— Da, dar ați trecut pe la el…

— Am trecut, firește, spuse el, încurcîndu-se… Dar nu l-am găsit acasă… și nu l-am mai așteptat.

L-am înțeles… Sărmanul bătrîn, pentru întîia oară în viață, a lăsat treburile de serviciu pentru *nevoi personale*, ca să vorbim ca în acte, și în ce mod a fost răsplătit!

— Îmi pare foarte rău, Maksim Maksimîci, i-am spus, foarte rău că trebuie să ne despărțim atît de devreme.

— Cum am putea noi, bătrîni neinstruiți, să vă ajungem din urmă!… Voi, tinerii, sînteți oameni de lume, mîndri: aici încă, sub gloanțele cercheze, mai treacă-meargă… dar după aceea, dacă ne întîlnim, vă e rușine să-i întindeți mîna fratelui vostru.

— Nu merit asemenea reproșuri, Maksim Maksimîci.

— Ei, știți, am spus și eu așa, fiindcă veni vorba… De altfel, vă doresc noroc și călătorie plăcută.

Ne-am despărțit destul de rece. Bunul Maksim Maksimîci se făcu un știab-căpitan îndărătnic și arțăgos! Și de ce? Pentru că Peciorin, distrat cum era sau dintr-o altă pricină, i-a întins mîna, în vreme ce el dorise să-l îmbrățișeze! Este trist să vezi cînd tînărul își pierde cele mai bune speranțe și vise, cînd din fața lui se risipește vălul roz, prin care obișnuia să privească lucrurile și sentimentele oamenilor, chiar dacă rămîne speranța că va schimba vechile greșeli cu altele noi, la fel de trecătoare și, de aceea, la fel de plăcute… Cu ce le va schimba însă, la anii

lui, Maksim Maksimîci? Fără să vrea, inima i se înăspreşte, iar sufletul i se închide…

Am plecat de unul singur.

1. Defileul Darialsk se află la răsărit de muntele Kazbek, la graniţa dintre Osetia de Nord şi Gruzia.
2. Regiune istorică din Caucazul de Nord.
3. În original, *vosmigrivennîi* – monedă de argint, în valoare de 80 de copeici, cu circulaţie în Caucaz.

Jurnalul lui Peciorin
Cuvînt înainte

Am aflat de curînd că Peciorin a murit cînd se întorcea din Persia. Vestea m-a bucurat peste măsură: ea îmi dădea dreptul să tipăresc aceste însemnări și m-am folosit de prilej pentru a-mi pune numele pe creația altuia. Dea Domnul să nu mă pedepsească cititorii pentru un asemenea furt nevinovat!

Acum trebuie să explic întrucîtva motivele care m-au îndemnat să ofer publicului tainele ascunse ale unui om pe care nu l-am cunoscut niciodată. Ar fi fost bine dacă îi eram prieten! Indiscreția perfidă a unui prieten adevărat o înțelege oricine. Numai că eu l-am văzut o singură dată în viața mea, pe drum, prin urmare nu pot nutri pentru el acea ură inexplicabilă care, ascunsă sub masca prieteniei, așteaptă doar moartea sau nefericirea obiectului adorat spre a dezlănțui asupra capului acestuia un potop de reproșuri, de sfaturi, de zeflemele și de compasiune.

Recitind aceste însemnări, m-am convins de sinceritatea celui care și-a dezvăluit cu atîta cruzime propriile slăbiciuni și vicii. Istoria unui suflet omenesc, chiar și a celui mai neînsemnat, aproape că e mai interesantă și mai folositoare

decît istoria unui popor întreg, mai ales cînd e urmarea analizei unei minți mature asupra ei înșiși și cînd e scrisă fără dorința vanitoasă de a trezi simpatie sau mirare. Confesiunile lui Rousseau suferă de acest neajuns, că autorul le-a citit prietenilor.

Așadar, numai dorința utilității m-a îndemnat să tipăresc fragmente din jurnalul ajuns la mine din întîmplare. Chiar dacă am schimbat toate numele proprii, cei despre care se vorbește în jurnal se vor recunoaște probabil și poate vor găsi justificarea acelor fapte pentru care l-au învinuit pînă acum pe omul care, din clipa de față, nu mai are nimic în comun cu această lume: aproape întotdeauna iertăm ceea ce înțelegem.

Am publicat în această carte doar ce se referă la șederea lui Peciorin în Caucaz. În mîinile mele a rămas un caiet gros, în care își povestește întreaga viață. Cîndva, și acest caiet va fi supus judecății lumii; acum însă, din mai multe pricini întemeiate, nu îndrăznesc să-mi asum această răspundere.

Poate că unii dintre cititori vor dori să afle părerea mea despre caracterul lui Peciorin. Răspunsul meu stă în titlul acestei cărți. „Bine, dar e o ironie răutăcioasă!“, vor spune ei. Nu știu.

III

Taman’[1]

Taman’ este unul dintre cele mai nesuferite orășele maritime ale Rusiei. Era cît pe ce să mor de foame acolo, unde mai pui că au vrut să mă și înece. Am ajuns cu teleaga poștei tîrziu în noapte. Vizitiul a oprit troica obosită în dreptul porții singurei case din piatră, la intrarea în oraș. Straja, un cazac de la Marea Neagră, auzind clinchetul clopoțelului, strigă prin somn cu un glas sălbatic: „Cine-i acolo?“. Își făcură apariția uriadnicul și *desiatnikul*[2]. Le-am explicat că sînt ofițer, că merg la detașamentul operativ cu treburi de-ale statului și am cerut încartiruire. Desiatnikul ne-a condus prin oraș. Toate casele la care ne opream erau ocupate. Se lăsase frigul, nu dormisem de trei nopți, eram istovit și-am început să mă enervez. „Du-mă undeva, tîlharule! Fie și la mama dracului, numai găsește-mi un loc!“, i-am strigat. Ar mai fi o casă, răspunse desiatnikul, scărpinîndu-se la ceafă, doar că Înălțimii Voastre n-o să-i placă; nu-i curat acolo! Pînă să mă dumiresc asupra sensului exact al ultimului cuvînt, i-am poruncit să meargă înainte și, după ce-am rătăcit îndelung prin ulicioare mizere, unde întrezăream pe margini doar garduri vechi, ne-am apropiat de o casă nu prea mare, aflată chiar pe malul mării.

Luna plină lumina acoperișul de stuf și pereții albi ai noii mele locuințe; în curtea împrejmuită cu un zid de piatră mai era o cocioabă, mai mică și mai veche decît prima. Malul cobora abrupt spre mare chiar de lîngă zidurile ei, iar jos, într-un zgomot neîntrerupt, plescăiau valurile de un albastru întunecat. Luna își contempla în tăcere stihia agitată și supusă și am putut să disting la lumina ei, departe de mal, două corăbii, ale căror parîme negre se conturau neclintite, asemenea unui pînze de păianjen, pe chipul palid al orizontului. „Sînt vase la chei, mi-am spus, mîine plec spre Ghelendjik.“

Mă slujea ca ordonanță un cazac din trupele regulate. I-am ordonat să-mi ia geamantanul și să-i dea drumul vizitiului, în vreme ce eu am dat să-l chem pe stăpînul casei – tăcere. Bat la ușă – nici un răspuns… Ce să fie oare? În sfîrșit, din tindă, apăru în băiat de vreo paisprezece ani.

„Unde-i stăpînul?“ „Nu-i.“ „Cum? Nu-i deloc?“ „Diloc.“ „Dar stăpîna?“ „A tras o fugă pînă-n slobozie“. „Și cine-o să-mi deschidă ușa?“, am spus eu, lovind în ea cu piciorul. Ușa se deschise singură; din casă răzbătu un aer jilav. Am aprins un chibrit și l-am apropiat de nasul băiatului: mi-a luminat doi ochi albi. Băiatul era orb, orb cu totul din naștere. Stătea nemișcat în fața mea, iar eu am început să-i cercetez trăsăturile feței.

Mărturisesc, am o puternică prejudecată față de toți orbii, surzii, muții, ologii, ciungii, cocoșații ș.a.m.d. Am observat că există întotdeauna o legătură stranie între aspectul exterior al omului și sufletul acestuia: de parcă, odată cu pierderea membrului, sufletul își pierde și el una din însușiri.

Așadar, am început să cercetez fața orbului; ce ați dori însă să citesc pe fața cuiva lipsit de ochi?… L-am privit îndelung cu o

compasiune involuntară, cînd, deodată, un zîmbet abia perceptibil îi trecu în fugă pe buzele subțiri și, nu știu de ce, zîmbetul acesta îmi produse o impresie dintre cele mai neplăcute. În mintea mea se născu bănuiala că acest orb nu e chiar atît de orb pe cît pare; am încercat din răsputeri să mă încredințez că albeața ochilor nu poate fi imitată, și apoi, în ce scop? Dar ce să fac? Sînt adesea predispus la prejudecăți...

„Ești fiul stăpînului?“, l-am întrebat în cele din urmă. „Nu. “ „Atunci cine ești?“ „Sînt orfan, un nenorocit“. „Și stăpîna are copii?“ „Nu, a avut o fată, dar a fugit peste mare cu un tătar.“ „Ce fel de tătar?“ „Da’ naiba-l știe! Un tătar din Crimeea, un luntraș de prin Kerci.“

Am intrat în casă: două lavițe și o masă, un cufăr uriaș lîngă cuptor alcătuiau toată mobila. Pe perete, nici o icoană! Semn rău! Prin geamul spart, năvălea vîntul dinspre mare. Am scos din geamantan un capăt de lumînare și, după ce l-am aprins, am început să-mi despachetez lucrurile: într-un colț, mi-am pus căciula și pușca, pistoalele le-am așezat pe masă, mi-am întins burca pe laviță, cazacul și-a întins-o pe-a lui pe cealaltă. După zece minute, a început să sforăie, eu însă n-am putut să adorm: în fața mea, în întuneric, tot apărea băiatul cu ochii albi.

A trecut așa cam o oră. Luna bătea în geam, iar razele ei jucau pe podeaua de lut a casei. Deodată, prin dîra de lumină aruncată pe podea, trecu o umbră. M-am ridicat în capul oaselor și m-am uitat pe geam: cineva trecu a doua oară prin apropiere și dispăru Dumnezeu știe unde. Nu-mi venea să cred că această ființă coborîse în fugă pe panta abruptă a malului; dar n-avea unde să dispară în altă parte. M-am ridicat, mi-am aruncat beșmetul pe umeri și, fără cel mai mic zgomot, am ieșit din casă; îmi venea în întîmpinare băiatul orb. M-am pitit la

adăpostul gardului, iar el a trecut pe pe lîngă mine cu pas sigur, dar precaut. Ducea la subsuoară o boccea și, cotind înspre chei, începu să coboare pe o cărare îngustă și povîrnită. „În ziua aceea, cei muți vor grăi, iar cei orbi vor vedea“, m-am gîndit eu, călcîndu-i pe urme la o asemenea distanță, încît să nu-l pierd din vedere.

Între timp, luna începu să se acopere cu nori, iar deasupra mării se lăsă ceața; felinarul de la cîrma corabiei din apropiere abia dacă răzbătea prin negură; la mal lucea spuma talazurilor care amenințau să-l inunde în orice clipă. Îmi croiam cu greu drum pe povîrniș în jos, cînd iată ce văd: orbul se oprește, apoi o ia la vale, la dreapta. Mergea atît de aproape de apă, încît părea că, într-o clipită, valurile o să-l apuce și o să-l ducă în larg. Se vedea însă că nu era prima lui plimbare, judecînd după siguranța cu care pășea de pe o piatră pe alta și ocolea gropile. În cele din urmă, îl văd că stă locului, dînd parcă să asculte ceva, se așază pe pămînt și-și pune bocceluța alături. Îi urmăream mișcările, ascuns după o stîncă de pe mal. După cîteva minute, din partea opusă, apăru o siluetă albă; se apropie de orb și se așeză lîngă el. Din cînd în cînd, vîntul îmi aducea frînturi din discuția lor.

— Ce zici, orbule? spunea un glas de femeie. E furtună mare; Ianko n-o să vină.

— Ianko nu se teme de furtună, răspunse băiatul.

— Și ceața e tot mai deasă, obiectă din nou glasul de femeie, cu o undă de tristețe.

— Pe ceață e mai ușor să te strecori pe lîngă vasele de pază, veni răspunsul.

— Dar dacă se duce la fund?

— Ei și ce? O să te duci duminică la biserică fără panglică nouă.

Urmă un moment de tăcere. Mă uimi, totuși, un lucru: orbul vorbise cu mine în graiul malorus, iar acum se exprima curat rusește.

— Vezi, am dreptate, spuse din nou orbul, bătînd din palme. Lui Ianko nu-i e frică nici de mare, nici de furtuni, nici de ceață, nici de paznicii de pe coastă. Ia ascultă: ce se aude nu e apa cum plescăie, pe mine nu mă amăgești, sînt vîslele lui lungi.

Femeia sări în picioare și începu să se uite în larg, neliniștită.

— Aiurezi, orbule, spuse ea. Nu văd nimic.

Recunosc, oricît mi-am dat silința să deslușesc în depărtare ceva ce-ar aduce cu o barcă, n-am reușit. Trecură astfel vreo zece minute; deodată, printre coamele valurilor, se ivi un punct negru care, cînd se mărea, cînd devenea mai mic. Ridicîndu-se ușor pe crestele valurilor, coborînd iute de pe ele, o barcă se apropia de mal. Neînfricat trebuie să fi fost cel care, pe o asemenea noapte, se hotărîse să străbată strîmtoarea, cale de douăzeci de verste, și importantă trebuie să fi fost pricina, care l-a îndemnat să facă asta! Cugetînd astfel, cu o nestăpînită bătaie a inimii, priveam sărmana barcă; dar barca se cufunda aidoma unei rațe, iar apoi, după o bătaie rapidă a vîslelor, de parcă ar fi fost aripi, se ițea din hăuri printre stropii de spumă; iată, îmi spuneam, din avînt, se va lovi de țărm și se va face bucăți, numai că barca se întoarse dibaci pe-o latură și apăru nevătămată într-un mic golf. Din ea coborî un om de statură mijlocie, cu o căciulă tătărască de oaie pe cap. Făcu un semn cu mîna și toți trei se apucară să scoată ceva din barcă. Încărcătura era atît de mare, încît nici acum nu pot să înțeleg cum de nu s-a dus barca la fund. Luînd fiecare pe umeri cîte-o

legătură, au pornit-o de-a lungul țărmului și, în scurtă vreme, i-am pierdut din vedere. A trebuit să mă întorc acasă. Dar, recunosc, toate aceste ciudățenii nu-mi dădeau pace și cu greu am așteptat ivirea zorilor.

Cazacul meu se arătă foarte mirat cînd, trezindu-se, mă găsi complet echipat; totuși nu i-am spus de ce. Admirînd o vreme pe geam cerul albastru, presărat cu norișori zdrențuiți, și malul îndepărtat al Crimeii, care se desfășoară ca o dungă liliachie și se termină printr-o stîncă, pe vîrful căreia albește turnul farului, am plecat la fortăreața Fanagoria[3], pentru a afla de la comandant ora plecării mele spre Ghelendjik.

Dar, vai! Comandantul nu mi-a putut spune nimic precis. Vasele aflate la chei erau fie ale pazei de coastă, fie negustorești, dar care nici măcar nu începuseră să încarce marfa. „Poate peste vreo trei-patru zile va sosi vasul de poștă, spuse comandantul, și atunci o să vedem.“ M-am întors acasă mînios și posomorît. În ușă, mă întîmpină cazacul meu, cu o față speriată.

— E de rău, înălțimea voastră! îmi spuse.

— Da, frate, numai Dumnezeu știe cînd om pleca de-aici!

Acesta se îngrijoră și mai tare și, aplecîndu-se spre mine, îmi spuse în șoaptă:

— E lucru necurat aici! M-am întîlnit azi cu uriadnicul; îl cunosc, anul trecut a fost la noi în detașament. De cum i-am spus unde am tras, mi-a spus: „Acolo, frate, nu e lucru curat, aceia nu-s oameni buni!...“. Și apoi, ce orb mai e și acesta! Umblă peste tot singur, și la bazar, după pîine, și după apă... Se vede că pe-aici s-au obișnuit cu asta.

— Ei, ia zi, cel puțin stăpîna s-a arătat?

— Astăzi, cît ați lipsit, a venit o bătrînă cu fata ei.

— Care fată? Ea n-are nici o fată.

— Da' Dumnezeu știe cine-o fi, dacă nu-i e fiică. Bătrîna e în casă.

Am intrat în cocioabă. Cuptorul era încins, iar în el fierbea prînzul, unul destul de bogat pentru niște oameni sărmani. La toate întrebările mele, bătrîna răspundea că e surdă și că n-aude. Ce puteam face? M-am adresat orbului, care sta în fața cuptorului și punea vreascuri pe foc. „Ia să-mi spui, drăcușor chior, i-am zis apucîndu-l de-o ureche, pe unde mi-ai umblat azi noapte cu legătura-n spate, ai?“ Orbul meu izbucni deodată în plîns, începu să strige, să se vaiete: „Pe unde să umblu?... Nicăieri n-am umblat... Cu o legătură? Ce legătură?“. De data aceasta, bătrîna auzi și începu să bombăne: „Ia uite ce scornește și încă pe seama unui infirm! Ce-aveți cu el? Ce v-a făcut?“. Mi s-a făcut lehamite de toate acestea și am ieșit, ferm hotărît să găsesc cheia acestei enigme.

M-am înfășurat în burcă și m-am așezat pe o piatră lîngă gard, privind în depărtare; în fața mea se întindea marea, agitată din pricina furtunii nocturne, și zgomotul ei monoton, asemenea murmurului unui oraș care dă să adoarmă, mi-a amintit de anii de demult, m-a dus cu gîndul în nord, la înfrigurata noastră capitală. Frămîntat de amintiri, am uitat de mine... A trecut astfel vreo oră, poate chiar mai mult... Deodată, ceva ce semăna cu un cîntec mi-a surprins auzul. Într-adevăr, era un cîntec și o voce de femeie, un glas limpede, însă de unde venea? Ascult – un cîntec ciudat, cînd prelung și trist, cînd săltăreț și vioi. Privesc în jur – nimeni, ascult din nou – sunetele păreau că pică din cer. Mi-am ridicat privirea: pe acoperișul casei mele ședea o fată într-o rochie în dungi, cu părul despletit, o rusalcă sadea. Ferindu-și cu palma ochii de lumina soarelui,

fata privea țintă în zare, ba rîzînd și vorbind cu sine, ba îngînînd din nou cîntecul.

Am memorat cuvînt cu cuvînt acest cîntec:

Pe valuri verzi de mare
Se tot duc, plutind,
Corăbii mii în zare,
Cu pînzele-n vînt.
Printre ele se-ntoarnă
A mea luntrișoară,
Luntre fără de povară.
Vîslele vesel valul răstoarnă.
Bată vîntul ca turbat,
Corabia cea mare
Desface pînza. O suflare
Și-a scăpat!
Am să merg și eu la mal,
Plecăciuni făcînd:
„Apără-mi tu, măreț val,
Luntrea mea zburînd!
Fiindcă în ea poartă,
Cu braț de oțel,
Sufletu-mi ales de soartă.
Nu-l pierde pe el!“.

Fără voie, mi-a venit în minte că noaptea auzisem același glas. Am căzut o clipă pe gînduri și, cînd m-am uitat din nou spre acoperiș, fata dispăruse. Trecu, deodată, în fugă pe lîngă mine, cîntînd alt cîntec, și, pocnind din degete, intră la bătrînă; între ele se porni pe dată cearta. Bătrîna se mînia, fata rîdea în

hohote. Și, iată, o văd trecînd din nou, țopăind, pe ondina mea. Odată ajunsă în dreptul meu, se opri și mă privi stăruitor în ochi, de parcă s-ar fi mirat că mă aflu acolo. Apoi se întoarse cu nepăsare și o porni în liniște spre chei. Dar lucrurile nu s-au oprit aici: întreaga zi s-a tot învîrtit pe lîngă locuința mea: cîntecul și țopăiala n-au contenit nici o clipă. Ciudată ființă! Pe fața ei nu era nici un semn de nebunie; dimpotrivă, ochii ei se opreau asupră-mi cu o putere de pătrundere plină de vioiciune, or, acești ochi păreau înzestrați cu un fel de putere magnetică și de fiecare dată parcă așteptau o întrebare. Dar, cum dădeam să vorbesc, o lua la fugă, zîmbind viclean.

Hotărît lucru, nu mi-a fost dat niciodată să văd o asemenea femeie. Nu era nici pe departe o frumusețe, doar că, și în privința frumuseții, am părerile mele preconcepute. Era o femeie de viță de soi... vița la femei, ca și la cai, înseamnă foarte mult. Această descoperire aparține tinerei Franțe. Ea, adică vița, nicidecum tînăra Franță, se dezvăluie cel mai mult prin mers, după mîini și după picioare; îndeosebi nasul spune multe. În Rusia, un nas regulat e mai rar decît un picioruș mic. Cîntăreața mea nu părea să aibă mai mult de optsprezece ani. Neobișnuita suplețe a taliei, felul deosebit, propriu doar ei, de a-și înclina capul, părul lung, blond, sclipirea aurie a pielii ei ușor bronzate de pe umeri și gît și, mai cu seamă, nasul regulat, toate acestea erau pentru mine încîntătoare. Chiar dacă în privirile-i aruncate pieziș citeam ceva suspect și sălbatic, chiar dacă în zîmbetul ei era ceva nedefinit, aceasta era puterea ideilor preconcepute: nasul ei regulat m-a scos din minți; îmi imaginam că am găsit-o pe Mignon a lui Goethe[4], această stranie făptură a imaginației sale germane. Și, într-adevăr, cele două aveau multe în comun: aceleași treceri rapide de la

neliniștea cea mai profundă la o deplină inerție, aceleași cuvinte misterioase, aceleași sărituri sau cîntece ciudate...

Către seară, oprind-o la intrare, am încropit cu ea următoarea discuție:

„Ia spune-mi, frumoaso, am întrebat-o, ce făceai acolo pe acoperiș?“ „Mă uitam de unde bate vîntul“. „Pentru ce?“ „De unde bate vîntul, de acolo vine și norocul.“ „Cum așa? Tu prin cîntec îți chemai norocul?“ „Unde se cîntă, acolo-ți și merge bine.“ „Dar, dacă prin cîntec îți atragi nenorocul?“ „Ei, și ce, unde nu va fi mai bine, acolo va fi mai rău, iar de la rău la bine tot nu e mult.“ „Dar cine te-a învățat acest cîntec?“ „Nu m-a învățat nimeni; îmi vine în minte, îl cînt; cine trebuie să-l audă, îl aude; iar cine nu trebuie să audă, acela nu va pricepe.“ „Și cum te cheamă, cîntăreață?“ „Cine m-a botezat știe.“ „Și cine te-a botezat?“ „De unde să știu eu?“ „Ehei, ce ființă ascunsă! Dar uite, cîte ceva tot am aflat despre tine.“ (Ea nu se schimbă la față, nu-și mișcă buzele, ca și cum nu despre ea ar fi fost vorba) „Am aflat că ieri noapte ai fost pe țărm.“ Și am început să-i povestesc cu un aer important tot ce-am văzut, gîndindu-mă c-am s-o tulbur. Cîtuși de puțin! Rîse cu hohote, din toată inima. „Ați văzut multe, dar știți puține; iar ceea ce știți țineți sub lacăt!“ „Dar, dacă eu, de pildă, m-aș gîndi să-i aduc la cunoștință comandantului?“ Și, spunînd aceasta, mi-am luat o mină foarte serioasă, chiar aspră. Ea sări brusc, începu un cîntec și se făcu nevăzută, asemenea unei păsări stîrnite din tufiș. Ultimele mele cuvinte nu fuseseră deloc la locul lor; pe atunci nu le bănuiam importanța, dar, mai tîrziu, am avut ocazia să le regret.

Îndată ce se înseră, i-am poruncit cazacului să încălzească ceainicul ca în campanie, am aprins o lumînare și m-am așezat la masă, fumînd din luleaua de voiaj. Terminasem al doilea

pahar de ceai, cînd deodată ușa scîrțîi și un foșnet ușor de rochie se auzi în spatele meu. Am tresărit și m-am întors: era ondina mea! Se așeză încet în fața mea, fără să spună nimic, și mă aținti cu privirea; nu știu de ce, dar această privire mi s-a părut stranie și tandră; mi-a amintit de una din acele priviri care, pe vremuri, se jucaseră atît de samavolnic cu viața mea. Părea că așteaptă o întrebare, dar eu tăceam, cuprins de o inexplicabilă tulburare. Fața îi era de o paloare mată, trădîndu-i zbuciumul sufletesc; mîna îi rătăcea fără rost, încoace și încolo, pe masă și am observat că tremura ușor; pieptul cînd i se înălța, cînd aveam impresia că-și ține răsuflarea. Această comedie începea să mă plictisească și mă pregăteam să întrerup tăcerea în modul cel mai prozaic, adică să-i ofer un pahar cu ceai cînd, deodată, sări brusc, îmi cuprinse gîtul cu brațele și un sărut umed și înfocat îmi răsună pe buze. Vederea mi s-a întunecat, m-a luat cu amețeală, am îmbrățișat-o cu toată puterea patimii tinerești, însă ea, ca un șarpe, mi-a scăpat din mîini, șoptindu-mi la ureche: „La noapte, cînd o să doarmă cu toții, să vii pe țărm“, și ieși ca o săgeată din cameră. În tindă, răsturnă ceainicul și lumînarea aflate pe dușumea. „Ce mai drac de fată!“, strigă cazacul, întins pe paie și visînd să se încălzească cu ceaiul rămas. Abia atunci mi-am venit în fire.

După vreo două ceasuri, cînd totul amuțise pe chei, mi-am trezit din somn cazacul: „Dacă trag cu pistolul, i-am spus, să vii în fugă pe țărm“. El își holbă ochii și răspunse mecanic: „Am înțeles, Înălțimea Voastră“. Mi-am pus pistolul la brîu și am plecat. Mă aștepta la capătul pantei; îmbrăcămintea îi era mai mult decît ușoară, un șal nu prea mare îi încingea talia subțire.

— Urmați-mă! îmi spuse, apucîndu-mă de mînă, și-am început să coborîm.

Nu înțeleg cum de nu mi-am frînt gîtul; odată ajunși jos, am cotit-o la dreapta și am pornit pe același drum pe care, în ajun, l-am urmărit pe orb. Luna încă nu răsărise și numai două steluțe, ca două faruri izbăvitoare, luceau pe bolta de un albastru întunecat. Valurile grele veneau, în chip măsurat și egal, unul după altul, înălțînd ușor o barcă singuratică legată la țărm. „Să urcăm în barcă“, îmi spuse tovarășa de drum. Stăteam în cumpănă, nu sînt amator de plimbări sentimentale pe mare, dar era prea tîrziu ca să dau îndărăt. Fata sări în barcă, eu o urmai, și n-am apucat să mă dezmeticesc bine, că mi-am dat seama că plutim. „Ce înseamnă asta?“, am întrebat-o supărat. „Asta înseamnă, mi-a răspuns ea, așezîndu-mă pe bancă și cuprinzîndu-mi mijlocul cu mîinile, asta înseamnă că te iubesc...“ Obrazul ei se lipi de-al meu și am simțit pe față răsuflarea-i fierbinte. Deodată, ceva căzu cu zgomot în apă: am dus mîna la brîu, pistolul dispăruse. O bănuială cumplită mi s-a strecurat atunci în suflet, sîngele mi s-a urcat la cap! Mă uit în jur – sîntem la vreo cincizeci de stînjeni depărtare de mal, iar eu nu știu să înot! Am dat s-o depărtez de mine, dar ea mi se agățase ca o pisică de haine și, cu o îmbrîncitură puternică, aproape că-mi făcu vînt în apă. Barcă a început să se clatine, însă mi-am găsit echilibrul și între noi a început o luptă înverșunată; furia îmi dădea puteri, dar în curînd mi-am dat seama că adversarul meu era mult mai îndemînatic ca mine... „Ce vrei?“, i-am strigat, strîngîndu-i cu putere mîinile; degetele-i trosneau, dar ea nu țipa: firea ei de șarpe o ajuta să îndure această caznă.

— Ai văzut, mi-a răspuns, și o să ne denunți! Și, cu un efort peste fire, mă prăvăli peste bord; atîrnam amîndoi pînă la brîu afară din barcă. Părul ei atingea apa. Era o clipă hotărîtoare. M-

am proptit cu genunchiul de fundul bărcii, am apucat-o cu o mînă de părul împletit, cu cealaltă de gît, ea și-a descleștat mîinile de pe haine mele și, într-o clipă, am aruncat-o în valuri.

Era destul de întuneric. Capul îi mai apăru de vreo două ori prin spuma mării, apoi n-am mai văzut nimic...

Pe fundul bărcii am găsit o jumătate de vîslă veche și, cum, necum, după îndelungi eforturi, am izbutit să ajung la țărm. În timp ce mă îndreptam anevoie spre casă, am privit fără să vreau în acea parte unde, în ajun, orbul îl așteptase pe barcagiul nocturn; luna își urma cursul pe cer și mi s-a părut că cineva în alb șade pe mal. M-am furișat mînat de curiozitate și m-am întins în iarbă deasupra malului abrupt. Ridicîndu-mi puțin capul, puteam să văd bine de pe faleză tot ce se petrece jos, și nu m-am mirat prea tare, ba aproape că m-am bucurat, recunoscînd-o pe rusalca mea. Fata storcea spuma mării din păru-i lung; cămașa udă îi contura silueta zveltă și pieptul bogat. Curînd, în depărtare, se zări o barcă care se apropie repede de mal. Din ea, la fel ca în ajun, sări un bărbat cu căciulă tătărască, însă tuns căzăcește; la brîu îi atîrna un cuțit lung. „Ianko, îi spuse ea, s-a dus totul!“ Apoi discuția lor a continuat, dar atît de încet, încît n-am putut să aud nimic. „Dar orbul unde-i?“, spuse în cele din urmă Ianko, ridicînd vocea. „Pe el l-am trimis“, veni răspunsul. Peste cîteva minute, apăru și orbul, ducînd în spate un sac pe care îl puseră în barcă.

„Ascultă, orbule! spuse Ianko, să păzești acel loc... știi care? sînt mărfuri scumpe acolo... Spune-i lui (numele nu l-am putut deslușI) că nu-i mai sînt slugă; treburile au mers prost, pe mine n-o să mă mai vadă. E și periculos acum, voi merge să-mi caut de lucru în altă parte, el însă n-o să găsească un om la fel de curajos. Mai spune-i că dacă ar fi plătit mai bine pentru

osteneală, nici Ianko nu l-ar fi părăsit; or, drumul meu e peste tot unde vîntul suflă și vuiește marea!“ După un moment de tăcere, Ianko urmă: „Ea va merge cu mine; nu poate să mai rămînă. Iar bătrînei să-i spui că ar fi timpul să moară, a stat cam mult pe-aici, e timpul să-i pună capăt. Pe noi n-o să ne mai vadă“.

— Dar eu? întrebă orbul cu un glas plîngăcios.

— Ce să fac cu tine? spuse Ianko.

În timpul acesta, ondina mea sărise în barcă și-i făcu semn cu mîna tovarășului ei. Acesta îi puse ceva orbului în palmă, îngăimînd: „Ține, cumpără-ți niște turtă dulce“. „Cum, numai atît?“, întrebă orbul. „Ei hai, mai ține“ – și moneda aruncată sună, lovindu-se de-o piatră. Orbul n-o ridică. Ianko urcă în barcă. Vîntul sufla dinspre țărm. Cei doi înălțară o pînză mică și-și luară repede avînt. Multă vreme, printre valurile întunecate, pînza albă licări sub lumina lunii. Orbul continua să stea pe țărm și mi se păru că aud un plînset; într-adevăr, băiatul orb plîngea și plînse mult, mult... Mă cuprinse tristețea. Oare de ce a trebuit ca soarta să mă arunce în cercul pașnic al unor *contrabandiști cinstiți*? Asemenea unei pietre aruncate pe luciul apei, le-am tulburat liniștea și, tot asemenea unei pietre, puțin a lipsit să mă duc eu însumi la fund!

M-am întors acasă. În tindă pîlpîia restul de lumînare într-o farfurie de lemn, iar cazacul meu, în ciuda poruncii primite, dormea un somn adînc, ținîndu-și pușca cu amîndouă mîinile. L-am lăsat în pace, am luat lumînarea și am intrat în casă. Dar, vai, lădița mea, căciula cu montură de argint, pumnalul din Daghestan, darul unui prieten, toate dispăruseră. Atunci am priceput ce fel de lucruri căra afurisitul de orb. Trezindu-l pe cazac cu un ghiont cîtuși de puțin politicos, l-am certat, m-am

mîniat, dar nu se mai putea face nimic! Și n-ar fi fost oare ridicol să mă plîng autorităților că am fost prădat de un copil orb și că o fată de optsprezece ani era cît pe ce să mă-nece? Slavă Domnului, dimineața s-a ivit o ocazie de a pleca, așa că am părăsit Taman'. Ce s-a întîmplat mai departe cu bătrîna și cu bietul orb, nu știu. Și apoi, ce treabă am eu cu bucuriile și necazurile oamenilor, eu, un ofițer aflat în călătorie, ba încă și cu ordin de drum în interes de serviciu.

1. Oraș situat pe malul golfului cu același nume, la joncțiunea Mării Negre cu Marea de Azov, regiunea Krasnodar. Așezarea a fost întemeiată de coloniștii greci, în anul 592 î.Hr., iar numele ei inițial era Hermonassa.
2. Funcționar mărunt în organizarea administrativă a Rusiei, care avea în subordine zece oameni.
3. Fortăreață aflată la intrarea în Taman', construită în 1794, din ordinul generalului Aleksandr Suvorov. Numele i s-a atribuit greșit căci, pe atunci, se credea că se află pe locul vechii colonii grecești, Phanagoria. A fost distrusă în timpul Războiului Crimeii (1853-1856), însă urmele acesteia se mai păstrează și astăzi.
4. Din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*.

Partea a doua
(Sfîrșitul Jurnalului lui Peciorin)

IV

Prințesa Mary

11 mai

Ieri am sosit la Piatigorsk[1], mi-am închiriat o locuință la marginea orașului, în cel mai înalt punct al așezării, la poalele muntelui Mașuk: pe timp de furtună, norii vor coborî pînă la acoperișul meu. Azi dimineață la cinci, cînd am deschis fereastra, camera s-a umplut de parfumul florilor ce creșteau în mica grădină. Crengile cireșilor înfloriți îmi privesc pe geam, iar vîntul îmi presară din cînd în cînd masa de scris cu petalele lor albe. Priveliștea pe care o am din cele trei părți e minunată. La apus, muntele Beștu cu cele cinci piscuri ale sale, pare „un ultim nor, risipit de furtună“. La nord se înalță, ca o căciulă mițoasă persană, muntele Mașuk și acoperă toată această parte a bolții cerești; la răsărit, priveliștea e ceva mai veselă: jos, în fața mea, se întinde orășelul pestriț, nou-nouț și curățel, susură izvoarele tămăduitoare, freamătă, în diferitele-i graiuri, mulțimea, iar mai încolo, departe, se îngrămădesc ca într-un amfiteatru, munții tot mai albaștri și mai neguroși, iar la marginea orizontului se întinde lanțul argintiu al culmilor înzăpezite, începînd cu Kazbekul și terminînd cu Elbrusul cel cu două capete... E plăcut să trăiești în asemenea locuri! Un

sentiment de bucurie mi se revarsă prin toate venele. Aerul e curat și proaspăt, precum sărutul unui copil; soarele strălucește, cerul e albastru – ce ți-ai putea dori mai mult? La ce bun aici patimile, dorințele, regretele?... Și totuși, e timpul. Mă duc la Izvorul Elizaveta: mi s-a spus că acolo se adună dimineața întreaga societate balneară.

.....

Odată coborît în centrul orașului, am apucat-o pe bulevard, unde am întîlnit cîteva grupuri triste urcînd încet muntele; erau, în mare parte, familii de moșieri veniți din stepă: puteai să-ți dai seama pe loc de acest lucru după vestoanele decolorate, de modă veche, ale bărbaților și după ținutele elegante ale soțiilor și ale fiicelor. Se vede că tot tineretul *venit la ape* fusese evaluat și reevaluat, pentru că m-au privit cu o curiozitate tandră: croiala petersburgheză a redingotei mele i-a cam zăpăcit, însă de îndată ce recunoșteau epoleții militari, întorceau spatele cu indignare.

Soțiile mai marilor locului, mai precis, stăpînele apelor, erau mai binevoitoare. Ele aveau lornioane, acordau mai puțină importanță mundirului, s-au obișnuit să găsească în Caucaz sub nasturii cu număr[2] o inimă plină de patimă și sub chipiul alb o minte cultivată. Aceste doamne sînt foarte amabile, multă vreme amabile! În fiecare an, admiratorii lor se schimbă cu alții noi și poate că în aceasta și stă secretul neobositei lor amabilități. În timp ce urcam cărarea îngustă spre Izvorul Elizaveta, am întrecut o ceată bărbați civili și de militari care, după cum am aflat mai tîrziu, reprezintă o clasă aparte printre cei ce jinduiesc la efectele curative ale apei. Ei beau, dar nu apă, se plimbă puțin, fac curte femeilor, dar numai în treacăt; joacă cărți și se plîng de urît. Sînt filfizonii locului: cînd cufundă

paharul cu împletitură în fîntîna cu apă sulfuroasă, își iau o poză academică; civilii poartă cravate azurii, militarii își scot în evidență gulerele brodate. Împărtășesc un profund dispreț față de casele provincialilor și oftează după hotelurile aristocrate din capitale, unde, la o adică, nu sînt primiți.

În sfîrșit, iată și izvorul... În piața din apropierea lui, deasupra unei căzi, a fost construită o căsuță cu un acoperiș roșu, iar mai încolo o galerie prin care se plimbă lumea cînd plouă. Cîțiva ofițeri răniți – palizi, triști – stăteau pe bancă, cu cîrjele strînse lîngă ei. Cîteva doamne treceau încoace și încolo, cu pași repezi, prin piață, așteptînd efectul apei băute. Printre ele, două-trei fețișoare tare simpatice. Pe sub bolțile de vie ce acopereau versanții muntelui Mașuk se iveau din cînd în cînd pălărioarele pestrițe ale iubitoarelor de singurătate în doi, căci, pe lîngă o asemenea pălărioară, am observat de fiecare dată fie un chipiu militar, fie o pălărie rotundă oribilă. Pe stînca abruptă pe care a fost ridicat pavilionul Harfa Eoliană, se zăreau admiratorii de priveliști, ce-și îndreptau telescopul spre Elbrus; printre aceștia, doi guvernanți cu elevii lor, veniți să se trateze de scrofuloză.

M-am oprit gîfîind la marginea muntelui și, sprijinindu-mă de un colț al căsuței, am început să contemplu împrejurimile pitorești, cînd deodată aud din spate un glas cunoscut:

— Peciorin! Ești de mult aici?

Mă întorc: Grușnițki! Ne-am îmbrățișat. Îl cunoscusem într-un detașament operativ. Fusese rănit în picior de un glonț și venise la băi cu o săptămînă înaintea mea.

Grușnițki e iuncher. Slujește în armată doar de un an, însă poartă pe umeri, după obiceiul aparte al filfizonilor, o manta groasă, soldățească. La gît îi atîrnă Crucea Sfîntul Gheorghe

pentru soldați. E bine făcut, oacheș, cu părul negru; după înfățișare, poți să-i dai douăzeci și cinci de ani, chiar dacă are doar douăzeci și unu. Cînd vorbește, își aruncă capul pe spate și își răsucește continuu mustățile cu mîna stîngă, deoarece cu dreapta se sprijină în cîrjă. Vorbește repede și afectat: face parte dintre acei oameni, care au pregătite fraze pompoase pentru toate împrejurările vieții, dintre cei pe care frumosul pur și simplu nu-i atinge și care se împodobesc cu sentimente neobișnuite, cu patimi înălțătoare și cu suferințe ieșite din comun. Desfătarea lor e să producă efect. Plac la nebunie domnișoarelor romantice din provincie. La bătrînețe devin fie moșieri pașnici, fie bețivi – uneori și una, și alta. Găsești în sufletul lor adesea multe însușiri, însă nici un dram de poezie. Pasiunea lui Grușnițki era să declame: te potopește cu cuvinte imediat ce discuția iese din sfera noțiunilor obișnuite; n-am reușit niciodată să intru în dispută cu el. Pentru că el nu răspunde la replici, ci pur și simplu nu te ascultă. De îndată ce te oprești, începe o lungă tiradă care, în aparență, are cît de cît legătură cu ceea ce-ai spus, dar care de fapt nu e decît continuarea propriului discurs.

E un ins destul de spiritual: epigramele lui sînt adesea amuzante, dar niciodată nu se întîmplă să fie bine țintite și acide: nu va ucide pe nimeni cu un cuvînt. Nu cunoaște oamenii și corzile lor slabe, pentru că întreaga viață nu l-a preocupat decît propria persoană. Scopul lui e să devină erou de roman. S-a străduit atît de des să-i convingă pe alții că e o ființă care n-a fost creată pentru lume, condamnată la cine știe ce tainice suferințe, încît aproape c-a ajuns să creadă el însuși acest lucru. De aceea își poartă cu atîta mîndrie mantaua groasă de soldat. Eu l-am înțeles și, din această pricină, nu mă iubește, chiar dacă

în aparență sîntem cei mai buni prieteni. Grușnițki trece drept un viteaz fără pereche; eu însă l-am văzut în luptă: își flutură sabia, strigă și se repede înainte, închizînd ochii. Asta nu prea e vitejia rusească!...

Nici eu nu-l iubesc: am presentimentul că ne vom întîlni cîndva pe un drum îngust, iar unul dintre noi nu va sfîrși bine.

Venirea lui în Caucaz e, de asemenea, consecința fanatismului său romantic. Sînt convins că, în ajunul plecării din satul părintesc, i-a spus, cu o mină întunecată, vreunei vecine drăguțe că el nu pleacă așa, doar așa, să slujească, ci că își caută moartea, deoarece... aici, acoperindu-și probabil ochii cu mîna, a continuat: „Nu, dumneavoastră (sau poate tu) nu trebuie să știți asta! Sufletul dumneavoastră curat o să se cutremure! Și apoi, la ce bun? Ce însemn eu pentru dumneavoastră? O să mă puteți, oare, înțelege?“ ș.a.m.d.

Mi-a spus el însuși că motivul care l-a îmboldit să intre în regimentul K. va rămîne pentru totdeauna o taină între el și cer.

Și totuși, în clipele cînd își leapădă mantia tragică, Grușnițki e destul de plăcut și de amuzant. Sînt curios să-l văd în compania femeilor: cred că aici își dă toată silința.

Ne-am întîlnit ca doi vechi prieteni. Am început să-l descos despre viața la băi și dacă sînt figuri demne de atenție.

— Ducem o viață destul de prozaică, spuse el oftînd. Cei care beau apa dimineața sînt cam ofiliți, ca toți bolnavii, iar cei care beau vin seara sînt insuportabili, ca toți oamenii sănătoși. Există și un cerc de femei; doar că, din partea lor, puțină consolare: joacă whist, se îmbracă prost și vorbesc îngrozitor franțuzește. Anul acesta a venit din Moscova doar prințesa Ligovskaia cu fiica ei; dar n-am făcut cunoștință cu ele.

Mantaua mea soldățească e ca un stigmat al respingerii. Compătimirea pe care o trezește e grea precum pomana.

În acel moment, trecură pe lîngă noi spre izvor două doamne: una în vîrstă, cealaltă tinerică, bine clădită. N-am reușit, din pricina pălărioarelor, să le zăresc fața, însă erau îmbrăcate după regulile stricte ale celui mai bun gust: nimic de prisos! Cea de-a doua avea o rochie închisă gri perlat; un batic fin de mătase se răsucea în jurul gîtului ei mlădios. Pantofii *couleur puce* îi strîngeau, într-un chip atît de drăgălaș, sub gleznă, piciorul uscățiv, încît pînă și un neinițiat în tainele frumuseții ar fi oftat, fără doar și poate, fie și de uimire. Mersu-i ușor, dar distins, avea în el ceva feciorelnic, ce scăpa definițiilor, dar era pe deplin înțeles de către privitori. Cînd trecu pe lîngă noi, dinspre ea adie acea aromă inefabilă, pe care o răspîndește uneori bilețelul femeii iubite.

— Iat-o pe prințesa Ligovskaia, spuse Grușnițki: o însoțește fiica ei, Mary, după cum îi spune, în manieră englezească. Sînt aici doar de trei zile.

— Și știi deja cum o cheamă?

— Da, am auzit din întîmplare, răspunse el, roșind. Recunosc, nu doresc să fac cunoștință cu ele. Această aristocrație trufașă se uită la noi, oamenii de arme, ca la niște sălbatici. Și apoi, ce-i pasă ei dacă sub chipiul cu număr există o minte, ori sub mantaua groasă se ascunde o inimă?

— Sărmana manta! i-am spus eu, pufnind în rîs. Dar cine este domnul acela care se apropie de ele și le oferă atît de serviabil paharul?

— O! E filfizonul moscovit Raevici! Un cartofor: îți dai imediat seama după lanțul imens de aur care i se încolăcește pe

jiletca albastră. Și ce baston gros – ca al lui Robinson Crusoe! Zic de barba și pieptănătura *à la moujik.*

— Văd că ești pornit împotriva întregului neam omenesc.

— Chiar am și de ce…

— O! Adevărat?

În timpul acesta, doamnele plecaseră de izvor și ajunseseră în dreptul nostru. Grușnițki apucă să-și ia, cu ajutorul cîrjei, o poză dramatică și-mi răspunse tare, în franceză:

— *Mon cher, je haïs les homes pour ne pas les mépriser, car autrement la vie serait une farce trop degoutante*[3].

Prințesa cea drăguță se întoarse și-i dărui oratorului o privire lungă și curioasă. Expresia acestei priviri era nedefinită, dar nu disprețuitoare, lucru pentru care l-am felicitat în gînd din tot sufletul.

— Prințesa aceasta, Mary, e foarte simpatică, i-am spus. Are niște ochi atît de catifelați, chiar așa, catifelați: te sfătuiesc să-ți însușești această expresie atunci cînd vorbești de ochii ei; și genele de sus și genele de jos sînt atît de lungi, încît razele soarelui nu i se reflectă în pupile. Iubesc acești ochi fără strălucire: sînt atît de blînzi, parcă te mîngîie… De altfel, pe chipul ei doar ochii sînt frumoși… Dar ce, are dinții albi? E foarte important! păcat că n-a zîmbit la fraza ta înflăcărată.

— Vorbești despre o femeie drăguță ca despre un cal englezesc, spuse Grușnițki nemulțumit.

— *Mon cher*, i-am răspuns, încercînd să-i imit tonul, *je méprise les femmes pour ne pas les aimer, car autrement la vie serait un mélodrame trop ridicule.*[4]

I-am întors spatele și m-am îndepărtat de el. Vreme de circa o jumătate de oră m-am plimbat pe aleile cu viță-de-vie, pe stîncile calcaroase și printre arbuștii dintre ele. Se făcuse cald și

am pornit-o în grabă spre casă. Trecînd pe lîngă izvorul sulfuros, m-am oprit în galeria acoperită să-mi trag sufletul la umbră și asta mi-a dat prilejul să fiu martorul unei scene destul de curioase. Eroii acesteia erau așezați în felul următor: prințesa și filfizonul moscovit ședeau pe banca din galerie și, din cîte se părea, erau amîndoi prinși într-o discuție serioasă. Fiica ei terminase probabil de băut ultimul pahar și se plimba îngîndurată pe lîngă izvor. Grușnițki stătea chiar lîngă izvor; în afara lor, nu mai era nimeni în piață.

M-am apropiat și m-am ascuns după un colț al galeriei. În acea clipă, Grușnițki scăpă paharul pe nisip și se străduia să se aplece ca să-l ridice, dar piciorul vătămat îi dădea de furcă. Sărmanul! Cum se străduia el, proptindu-se în cîrjă, și tot degeaba. Fața expresivă trăda, într-adevăr, suferință.

Prințesa Mary văzu toate acestea mai bine decît mine.

Mai ușoară ca o pasăre, veni repede către el, se aplecă, ridică paharul și i-l înmînă cu o mișcare a corpului, plină de un farmec inexprimabil. Apoi roși foarte tare, aruncă o privire spre galerie și, convingîndu-se că mama ei nu văzuse nimic, se liniști pe dată. Cînd Grușnițki deschise gura spre a-i mulțumi, ea era departe. Peste o clipă, ieși din galerie împreună cu mama ei și cu filfizonul dar, trecînd pe lîngă Grușnițki, își luă o înfățișare atît de ceremonioasă și de importantă, încît nici nu-și întoarse capul, nici nu remarcă privirea lui plină de pasiune cu care o petrecu îndelung, pînă ce, coborînd muntele, dispăru după teii bulevardului... Dar iată că pălărioara ei se ivi pentru o clipă traversînd strada; tînăra prințesă intră pe poarta uneia dintre cele mai bune case din Piatigorsk. O urmă prințesa mamă care, la poartă, își luă rămas-bun de la Raevici.

Abia atunci bietul iuncher pătimaș observă prezența mea.

— Ai văzut? spuse el, strîngîndu-mi cu putere mîna. E pur și simplu un înger!

— De ce? l-am întrebat eu cu mina celei mai curate indiferențe.

— Cum? N-ai văzut?

— Ba am văzut: ea ți-a ridicat paharul. Dacă ar fi fost aici paznicul, ar fi făcut același lucru, ba chiar și mai repede, sperînd să scoată de-o votcă. De altfel, e limpede că i s-a făcut milă de tine: ai făcut o grimasă atît de îngrozitoare cînd ai călcat pe piciorul rănit…

— Și n-ai fost mișcat deloc, privind-o în clipa aceea, cînd sufletul îi radia pe față?…

— Nu.

Mințeam. Dar aveam de gînd să-l scot din minți. Am o pasiune înnăscută de a contrazice. Întreaga mea viață n-a fost decît un șir de contradicții triste și nereușite cu pornirile inimii ori ale minții. Prezența unui entuziast face să fiu pătruns de un ger ca al Bobotezei și mă gîndesc că, dimpotrivă, legăturile frecvente cu un flegmatic lipsit de vlagă ar fi făcut din mine un visător pasionat. Recunosc, de asemenea, că un sentiment neplăcut, dar cunoscut mie, îmi trecu în acea clipă prin inimă: sentimentul de invidie. Afirm cu curaj „invidie“, căci mi-am făcut o obișnuință din a recunoaște totul; și e puțin probabil că se va găsi vreun tînăr care, întîlnind o femeie frumoasă, care să-i fi captat atenția trîndavă și care, brusc, în prezența lui, să fi remarcat în chip vădit pe altul, e puțin probabil, spun, să se găsească un asemenea tînăr (se înțelege, care trăiește în lumea bună și s-a obișnuit să-și răsfețe orgoliul), care să nu fie afectat în mod neplăcut de acest lucru.

Am coborît cu Grușnițki muntele în tăcere și am trecut pe bulevard pe lîngă ferestrele casei în care dispăruse frumoasa noastră. Fata ședea la geam. Trăgîndu-mă de mînă, Grușnițki îi aruncă una din acele priviri tulburi și tandre, care acționează atît de puțin asupra femeilor. Mi-am îndreptat lornieta către ea și-am observat că zîmbise la privirea lui, dar și că lornieta mea obraznică a mîniat-o la culme. Cum își permite, la o adică, un militar din Caucaz să-și îndrepte ciobul de sticlă asupra unei prințese moscovite?

13 mai

În dimineața aceasta, a trecut doctorul pe la mine. Numele lui e Werner, însă e rus. Ce e de mirare? Aveam printre cunoscuți un Ivanov care era neamț.

Werner e un om minunat în multe privințe. E sceptic și materialist, ca mai toți medicii, iar pe deasupra și poet, și nu glumesc deloc: e poet întotdeauna în ceea ce face și, adeseori, poet și în cuvinte, chiar dacă în viața lui n-a scris nici două versuri. A studiat toate corzile vii ale sufletului omenesc, așa cum se studiază vinele unui cadavru, însă n-a știut niciodată să se folosească de cunoștințele sale: așa se întîmplă uneori ca un anatomist excelent să nu știe să te vindece de friguri! De obicei, Werner rîdea pe sub mustață de pacienții lui; dar l-am văzut o dată și cum plîngea lîngă un soldat muribund... Doctorul era sărac, visa la milioane, dar, pentru bani, n-ar fi făcut un pas în plus. Mi-a spus odată că mai degrabă i-ar face un serviciu unui dușman decît unui prieten, pentru că aceasta ar însemna că-și vinde actul de binefacere, în vreme ce ura nu face decît să

crească proporțional cu mărinimia dușmanului. Avea o limbă ascuțită: sub masca epigramelor sale, destui oameni cumsecade treceau drept proști sadea. Adversarii lui, medicii balneari invidioși, au răspîndit zvonul, cum că el ar face caricaturi ale pacienților lui; bolnavii s-au înfuriat și l-au părăsit aproape toți. Prietenii săi, adică oamenii cu adevărat cumsecade care își făceau serviciul militar în Caucaz, s-au străduit în zadar să-i restabilească reputația pierdută.

Aspectul său fizic era dintre acelea care, la o primă vedere, te impresionează în mod neplăcut, dar care îți devine drag ulterior, cînd ochiul învață să citească în trăsăturile neregulate pecetea unui suflet încercat și nobil. Au fost cazuri cînd femeile s-au îndrăgostit la nebunie de astfel de oameni și n-ar fi dat urîțenia acestora pe frumusețea celor mai proaspeți și mai îmbujorați endimyoni. Se cuvine să le dăm dreptate femeilor: ele au instinctul frumuseții sufletești. Din această pricină, poate, oameni ca Werner sînt iubiți cu atîta pasiune de femei.

Werner era mic de statură, slab și plăpînd ca un copil. Avea un picior mai scurt, ca Byron. În comparație cu trunchiul, capul lui părea uriaș. Își tundea părul perie, iar neregularitățile craniului, astfel dezgolite, ar fi trezit uimirea unui frenolog prin strania împletire a unor înclinații opuse. Ochii lui mici și negri, mereu neliniștiți, căutau să-ți pătrundă gîndurile. Hainele sale se distingeau prin gust și curățenie. Își etala mîinile mici, uscățive, cu vene proeminente în mănuși de un galben lucitor. Vestonul, cravata și jiletca erau întotdeauna de culoare neagră. Tineretul îl poreclise Mefistofel; lăsa să se creadă că l-ar supăra o asemenea poreclă, dar, în realitate, aceasta îi mîngîia orgoliul. Ne-am înțeles pe dată unul pe celălalt și am devenit amici, pentru că, personal, sînt incapabil să leg prietenii. Din doi

prieteni unul e întotdeauna sclavul celuilalt, chiar dacă, adesea, nici unul din ei nu recunoaște acest lucru. Să fiu rob nu pot, iar a porunci într-un asemenea caz e un efort copleșitor, deoarece, odată cu aceasta, trebuie să și minți; pentru un asemenea lucru am însă servitori și bani! Iată cum am devenit noi apropiați: l-am întîlnit pe Werner la S... în mijlocul unui cerc larg și zgomotos de tineri; spre sfîrșitul serii, discuția căpătase o direcție filosofico-metafizică; se vorbea despre convingeri: fiecare era convins de fel și fel de lucruri.

— În ce mă privește, sînt convins de un singur lucru...spuse doctorul.

— De ce anume? l-am întrebat, dorind să aflu părerea unui om care tăcuse pînă atunci.

— De faptul că, răspunse el, mai devreme sau mai tîrziu, într-o dimineață frumoasă, voi muri.

— Sînt mai bogat decît dumneavoastră, i-am spus eu. Pe lîngă aceasta, eu mai am o convingere, și anume că, într-o seară cumplit de urîtă, am avut neșansa să mă nasc.

Toți au fost de părere că debităm prostii, însă adevărul e că nici unul dintre ei n-a găsit să spună ceva mai inteligent. Din clipa aceea, ne-am remarcat în mulțime unul pe altul. Ne întîlneam adesea și dezbăteam în doi, într-un mod foarte serios, chestiuni abstracte, pînă cînd ne dădeam amîndoi seama că ne tragem reciproc pe sfoară. Atunci, uitîndu-ne expresiv unul în ochii celuilalt, așa cum, după spusele lui Cicero, făceau augurii romani, izbucneam în hohote și, după ce ne săturam de rîs, ne despărțeam mulțumiți de seara petrecută împreună.

Stăteam întins pe divan, cu ochii pironiți în tavan și cu mîinile sub ceafă, cînd Werner intră în cameră. Se așeză pe fotoliu, își puse bastonul în colț, căscă și-mi dădu de știre că

afară se face foarte cald. I-am răspuns că mă deranjează mușteleе. Apoi am tăcut amîndoi.

— De remarcat, doctore dragă, i-am spus, că, fără proști, pe lume ar fi mare plictiseală! Uită-te, de pildă, la noi, doi oameni inteligenți; știm dinainte că despre orice se poate discuta la infinit, de aceea nici nu intrăm în polemică; ne cunoaștem unul altuia aproape toate gîndurile ascunse; un singur cuvînt reprezintă pentru noi o întreagă istorie; vedem germenele fiecărui sentiment pe care-l trăim prin trei rînduri de măști. Ce e trist ni se pare ridicol, ridicolul ni se pare trist și, în genere, sincer vorbind, sîntem destul de indiferenți față de toate, cu excepția propriei persoane. Și de aceea nici nu poate fi vorba de un schimb de sentimente și idei între noi: știm unul despre altul tot ce dorim, iar să știm mai mult nu ne dorim. Mai rămîne o singură cale: să povestim noutăți. Aveți să-mi spuneți vreo noutate?

Obosit de acest lung discurs, am închis ochii și am căscat.

El îmi răspunse după o clipă de gîndire:

— În galimatia dumneavoastră există totuși o idee.

— Două! i-am replicat eu.

— Spuneți-mi-o dumneavoastră pe prima și v-o spun eu pe cealaltă.

— Bine, începeți! am spus eu, uitîndu-mă în continuare în tavan și zîmbind lăuntric.

— Doriți să aflați amănunte despre cineva din cei veniți la cură, iar eu deja ghicesc despre cine e vorba, întrucît acolo au și întrebat de dumneavoastră.

— Doctore! Categoric noi nu trebuie să mai stăm de vorbă: ne citim gîndurile unul altuia.

— Acum cealaltă…

— Iată cealaltă idee: mi-aș fi dorit să vă fac să-mi povestiți ceva; în primul rînd, pentru că a asculta e mai puțin obositor; în al doilea, nu te dai de gol; în al treilea, poți să afli taina altuia; în al patrulea, din cauză că oamenii inteligenți ca dumneavoastră îi iubesc mai mult pe cei ce ascultă, decît pe vorbitori. Iar acum, la obiect: ce v-a spus prințesa Ligovskaia despre mine?

— Sînteți ferm convins că e vorba de prințesă… și nu de fiica ei?…

— Absolut convins.

— De ce?

— Pentru că fiica ei s-a interesat de Grușnițki.

— Aveți un deosebit dar al înțelegerii. Prințesa a spus că e convinsă că acest tînăr în manta soldățească a fost degradat în urma unui duel…

— Nutresc speranța că ați lăsat-o în această plăcută eroare…

— Se înțelege.

— Legătura s-a făcut! Am strigat eu entuziasmat. O să ne îngrijim de deznodămîntul acestei comedii. În mod vădit, destinul are grijă să nu-mi fie urît.

— Am presentimentul, spuse doctorul, că bietul Grușnițki va fi cel jertfit de dumneavoastră…

— Mai departe, doctore…

— Prințesa a spus că fața dumneavoastră îi este cunoscută. I-am spus că probabil v-a întîlnit la Petersburg, undeva în lumea bună… I-am spus numele dumneavoastră… Îi era cunoscut. Se pare că povestea dumneavoastră a stîrnit multă vîlvă pe-acolo… Prințesa a început să povestească despre cuceririle dumneavoastră, firește, adăugînd la clevetirile mondene propriile remarci… Fiica ei asculta cu interes. În imaginația ei,

ați devenit eroul unui roman din cele gustate azi... N-am contrazis-o pe prințesă, deși știam că vorbește prostii.

— Un prieten de nădejde! am spus eu, întinzîndu-i mîna. Doctorul mi-o strînse cu afecțiune și continuă:

— Dacă doriți, pot să vă prezint...

— Fie-vă milă! i-am spus, bătînd din palme. Oare eroii sînt prezentați? Ei nu se recomandă altfel decît salvîndu-și iubita de la moarte sigură...

— Iar dumneavoastră doriți de bună seamă să-i faceți curte tinerei prințese?

— Dimpotrivă, dimpotrivă!... Doctore, în sfîrșit triumf: nu mă înțelegeți!... De altfel, acest lucru mă mîhnește, doctore, am continuat după o clipă de tăcere: niciodată nu-mi dezvălui cu bună știință tainele, însă iubesc nespus să-mi fie ghicite, pentru că în felul acesta pot întotdeauna, dacă e cazul, să mă dezic de ele. Și totuși, trebuie să mi le descrieți pe mamă și fiică. Ce fel de oameni sînt?

— În primul rînd, prințesa e o femeie de 45 de ani, răspunse Werner, are un stomac admirabil, sîngele însă îi este stricat: i-au apărut pete roșii pe față. A doua jumătate a vieții și-a petrecut-o la Moscova, iar aici, lipsită de griji, s-a îngrășat. Îi plac anecdotele picante, ba chiar îi scapă ei înșiși lucruri nu tocmai cuviincioase, cînd fiica nu-i prin preajmă. Mi-a mărturisit că tînăra prințesă e nevinovată ca un porumbel. Ce treabă am eu cu asta?... Aș fi vrut să-i răspund să fie liniștită, că n-o să spun nimănui acest lucru! Prințesa se tratează de reumatism, iar fiica, Dumnezeu știe de ce; le-am prescris amîndurora să bea cîte două pahare de apă sulfuroasă pe zi și să facă baie de nămol de două ori pe săptămînă. Prințesa, din cîte se pare, nu s-a obișnuit să poruncească. Manifestă respect față de mintea și

cunoștințele fiicei, care l-a citit pe Byron în engleză și știe algebră: la Moscova, se pare, domnișoarele s-au pus pe carte și bine fac, zău așa! Bărbații de la noi sînt, în genere, atît de puțin amabili, încît, pentru o femeie deșteaptă, a cocheta cu ei trebuie să fie insuportabil. Prințesei îi plac mult tinerii; fiica ei însă îi privește cu oarecare dispreț – deh, obicei moscovit! La Moscova, ele cu așa ceva se hrănesc, cu bărbați hîtri, trecuți de patruzeci de ani.

— Dar dumneavoastră ați fost la Moscova, doctore?

— Da, am practicat acolo o perioadă.

— Continuați.

— Păi, se pare c-am spus totul… A, da! Încă ceva: domnișoarei îi place să discute despre sentimente, pasiuni etc… A fost o iarnă la Petersburg, orașul nu i-a plăcut, mai ales societatea: au primit-o, se pare, cu destulă răceală.

— Și n-ați văzut pe nimeni astăzi la ele?

— Dimpotrivă. Era un aghiotant, un ofițer deșirat din regimentul de gardă și nu știu ce doamnă nou-venită rudă după soț cu prințesa, foarte simpatică, dar, se pare, și foarte bolnavă… N-ați întîlnit-o cumva la izvor? E de înălțime potrivită, blondă, cu trăsături regulate, cu o culoare a feței ce trădează oftica, iar pe obrazul drept cu o aluniță neagră: m-a uimit expresivitatea chipului.

— O aluniță! am bîiguit printre dinți. E oare posibil?

Doctorul mă privi și spuse triumfător, punîndu-și mîna pe pieptul meu, la inimă: „O cunoașteți“… Inima-mi bătea, e drept, mai tare decît de obicei.

— Acum e rîndul dumneavoastră să triumfați! i-am spus. Dar mă bizui pe dumneavoastră că n-o să mă dați de gol. Încă n-am văzut-o, dar sînt convins, recunosc în portretul

dumneavoastră o femeie pe care am iubit-o demult... Să nu-i spuneți nici un cuvînt despre mine; dacă o să vă întrebe, vorbiți-mă de rău.

— Cum doriți! spuse Werner, ridicînd din umeri.

Cînd a plecat, o tristețe cumplită mi-a strîns inima. Oare soarta ne-a adus din nou în Caucaz, sau ea a venit intenționat, știind c-o să mă găsească aici? Oare cum va fi întîlnirea? Și apoi, ea să fie oare? Presimțirile mele nu m-au înșelat niciodată. Nu există om pe lume, asupra căruia trecutul să aibă o asemenea putere ca asupra mea. Orice amintire a unei bucurii sau a unei tristeți din trecut îmi lovește pînă la durere sufletul și trezește în el aceleași sunete... Sînt prost alcătuit: nu uit nimic, dar nimic!

După prînz, pe la șase, am ieșit pe bulevard. Lumea se strînsese acolo; prințesa și fiica ei stăteau pe o bancă, înconjurate de tineri care le făceau, care mai de care, curte. M-am așezat, la oarecare distanță, pe o altă bancă, oprind doi ofițeri, cunoștințe de-ale lui D. și am început să le povestesc ceva; pesemne era amuzant, căci au început să rîdă în hohote ca nebunii. Curiozitatea i-a atras spre mine pe cîțiva din cei ce-o înconjurau pe prințesă; ușor-ușor, și ceilalți au părăsit-o și s-au alăturat cercului meu. Nu conteneam să vorbesc: anecdotele mele erau inteligente pînă la prostie, zeflemelele la adresa persoanelor originale ce treceau pe lîngă noi erau răutăcioase pînă la cruzime... Am continuat să distrez ascultătorii pînă la apusul soarelui. Prințesa, la braț cu mama ei, a trecut de cîteva ori pe lîngă mine și însoțită de un bătrînel șchiop; de cîteva ori, privirea ei îndreptată spre mine exprima ciudă, chiar dacă se străduia să exprime indiferența...

— Ce v-a tot povestit? l-a întrebat ea pe unul din tinerii care s-au întors la ea din politețe. Pesemne vreo poveste foarte captivantă despre victoriile lui în luptă, nu?

Spusese aceste cuvinte destul de tare, probabil cu dorința de a mă înțepa. „A-ha!“, mi-am spus eu: „v-ați supărat rău, dragă prințesă; așteptați, încă n-ați văzut totul!“.

Grușnițki o urma ca un animal de pradă și n-o slăbea din ochi: pun rămășag că mîine va ruga pe cineva să-l prezinte prințesei-mamă. Și ea va fi foarte bucuroasă, căci se plictisește.

16 mai

În ultimele două zile, treburile mele au progresat foarte mult. Tînăra prințesă mă urăște categoric; de altminteri, mi s-au reprodus două-trei epigrame pe seama mea, destul de caustice, dar și foarte măgulitoare în același timp. I se pare foarte ciudat că eu, care m-am obișnuit cu societatea aleasă, care sînt atît de intim cu verișoarele și mătușile ei din Petersburg, nu mă străduiesc să fac cunoștință cu ea. Ne întîlnim în fiecare zi la izvor, pe bulevard; îmi dau toată silința să-i îndepărtez admiratorii, pe sclipitorii aghiotanți, pe moscoviții cei palizi și pe alții – și reușesc aproape întotdeauna. Nu mi-a plăcut niciodată să primesc musafiri: acum, casa mi-e plină în fiecare zi, prînzesc, cinează, joacă cărți și, vai, șampania mea triumfă asupra ochișorilor ei magnetici!

Ieri am întîlnit-o în magazinul lui Celahov: cumpăra un minunat covor persan. Prințesa încerca să-și înduplece mama să nu se zgîrcească: covorul i-ar fi înfrumusețat atît de mult cabinetul!... Am oferit 40 de ruble în plus și l-am cumpărat eu.

Pentru aceasta, am fost răsplătit cu o privire în care strălucea cea mai încîntătoare turbare. Către prînz, am poruncit dinadins ca, prin fața geamului ei, să fie plimbat calul meu cerchez, acoperit cu acest covor. Werner tocmai era la ele și mi-a spus că efectul acestei scene a fost dintre cele mai dramatice. Tînăra prințesă vrea să ridice o întreagă armată împotriva mea; ba chiar am observat că doi aghiotanți mă salută, în prezența ei, destul de rece, chiar dacă prînzesc în fiecare zi la mine.

Grușnițki și-a luat o mină tainică: umblă cu mîinile la spate și nu mai recunoaște pe nimeni. Piciorul i s-a vindecat brusc: abia dacă mai șchioapătă. A găsit un prilej să intre în vorbă cu prințesa-mamă și să-i facă un compliment fiicei; ea, din cîte se pare, nu-i din cale-afară de exigentă, căci de atunci îi răspunde la salut cu cel mai curtenitor zîmbet.

— Tu categoric nu vrei să faci cunoștință cu prințesele Ligovski? m-a întrebat el aseară.

— Categoric.

— Să am iertare, dar e cea mai plăcută casă din stațiune! Toată lume bună de aici…

— Prietene, eu m-am săturat pînă peste cap și de cei care nu sînt de aici. Dar tu te duci pe la ele?

— Încă nu. Am stat de vreo două ori de vorbă cu prințesa. Mai mult decît atît, știi cum e, e cam penibil să mă invit singur, chiar dacă aici se poartă așa ceva… Ar fi fost cu totul altfel dacă purtam epoleți…

— Ba să mă ierți! Așa ești cu mult mai interesant! Doar că nu știi să profiți de situația ta privilegiată… În ochii oricărei domnișoare sensibile, mantaua soldățească te face erou, martir.

Măgulit, Grușnițki zîmbi.

— Ce prostie! spuse el.

— Sînt convins, am continuat eu, că tînăra prințesă s-a și îndrăgostit de tine.

Grușnițki roși pînă în vîrful urechilor și se umflă în pene.

O, vanitate, tu ești pîrghia cu care Arhimede a vrut să ridice globul pămîntesc!

— Iei totul în glumă! spuse el, făcînd pe supăratul. În primul rînd, ea mă cunoaște atît de puțin…

— Femeile îi iubesc doar pe cei pe care nu-i cunosc.

— Și apoi, n-am nici cea mai mică pretenție să-i fiu pe plac: pur și simplu, vreau să fac cunoștință cu niște persoane plăcute și ar fi nespus de ridicol dacă aș avea cine știe ce speranțe… Uite, cu voi, de pildă, e cu totul altceva! Voi, cuceritorii din Petersburg: e de-ajuns să aruncați o privire și femeile se topesc… Dar știi, Peciorin, că tînăra prințesă a adus vorba despre tine?…

— Cum, ți-a și vorbit despre mine?…

— Nu te bucura degeaba. Am intrat nu știu cum în vorbă cu ea la izvor, din întîmplare, și, nici una, nici două, m-a întrebat: „Cine este acest domn, cu privirea atît de neplăcută și de grea? Era cu dumneavoastră atunci…“ Fata roșise și nu voia să numească acea zi, amintindu-și de scumpul ei gest. „Nu trebuie să vorbiți de acea zi, i-am răspuns: el va rămîne veșnic în amintirea mea…“ Prietene Peciorin, nu te felicit; i-ai făcut o proastă impresie… Și e păcat, zău așa, pentru că Mary e foarte simpatică!

Se cuvine remarcat că Grușnițki era dintre acei oameni, care, vorbind despre o femeie pe care abia au cunoscut-o, o numesc *Mary a mea*, *Sophie a mea*, dacă aceasta a avut norocul să le cadă cu tronc.

Mi-am luat un aer serios și i-am răspuns:

— Da, nu e rea deloc... Numai să ai grijă, Grușnițki! Domnișoarele rusoaice, în marea lor majoritate, se hrănesc numai cu iubiri platonice, fără să amestece aici ideea de căsătorie; or, dragostea platonică e cea mai zbuciumată. Prințesa, din cîte se pare, e dintre acele femei care doresc să fie distrate. Dacă două minute la rînd se va plictisi alături de tine, ești pierdut pentru totdeauna: tăcerea ta trebuie să-i trezească curiozitatea, vorbele tale nu trebuie niciodată s-o satisfacă deplin; trebuie s-o tulburi în fiecare clipă; va nesocoti de zece ori în public pentru tine părerea altora și va numi lucrul acesta sacrificiu, și, pentru a se recompensa, va începe să te chinuie, iar apoi va spune, pur și simplu, că nu te mai suportă. Dacă nu pui stăpînire pe ea, atunci nici chiar primul ei sărut nu-ți va da dreptul la un al doilea; va cocheta cu tine îndeajuns, iar peste vreo doi ani se va mărita cu cine știe ce pocitanie, din supunere față de mămica ei, și va încerca să se convingă că e nefericită, că a iubit un singur bărbat, adică pe tine, dar că cerul n-a dorit s-o unească cu ființa iubită, întrucît purta pe umeri mantaua soldățească, chiar dacă sub această manta groasă și cenușie bătea o inimă nobilă și înflăcărată...

Grușnițki lovi cu pumnul în masă și începu să umble încoace și încolo prin cameră.

Rîdeam în hohote în sinea mea și, în vreo două rînduri, chiar am zîmbit, dar el, din fericire, n-a remarcat. Era limpede că se-ndrăgostise, pentru că acum a devenit și mai credul decît fusese înainte; ba chiar l-am văzut cu un inel nou, de argint, făurit la meșterii locului: mi-a dat de bănuit... Am început să-l examinez și ce credeți?... pe partea interioară fusese săpat cu litere mărunte numele Mary, iar alături – data zilei cînd prințesa ridicase vestitul pahar. Am păstrat pentru mine descoperirea

făcută; nu voiam să-i smulg o mărturisire. Aș fi vrut ca el singur să mă aleagă drept confident, și să vezi atunci desfătare...

.....

Astăzi m-am trezit tîrziu. Cînd am ajuns la izvor, nu mai era nimeni. Se făcuse cald. Norișori albi și mițoși se deplasau cu iuțeală dinspre crestele înzăpezite, promițînd furtună. Capul muntelui Mașuk fumega aidoma unei făclii aprinse. În jurul lui se răsuceau și alunecau, precum șerpii, petece sure de nori oprite din avîntul lor, de parcă s-ar fi agățat de tufișurile pline de țepi ale acestuia. Atmosfera era încărcată de electricitate. M-am cufundat în aleea de viță-de-vie ce ducea la grotă. Eram trist. Mă gîndeam la femeia aceea tînără cu aluniță pe obraz, despre care îmi vorbise doctorul... Oare de ce se afla aici? Și o fi, într-adevăr, ea? Oare de ce cred că ea este? Și de ce sînt atît de convins de asta? Oare puține sînt femeile cu alunițe pe obraji? Cufundat astfel în gînduri, m-am apropiat de grotă. Mă uit: în umbra răcoroasă de la intrare, pe o bancă de piatră, stă o femeie cu pălărie de paie, înfășurată într-un șal negru, cu capul plecat în piept. Pălăria îi acoperea fața. Dădeam să mă întorc, ca să nu-i tulbur visele, cînd, deodată, mi-a aruncat o privire.

— Vera! am strigat eu, fără să vreau.

Femeia tresări și se făcu palidă.

— Știam că sînteți aici, îmi spuse ea. M-am așezat alături și am apucat-o de mînă. La auzul glasului drag, un fior demult uitat îmi trecu prin vine. Mă privi cu ochii ei liniștiți și adînci. Se citea în ei neîncrederea și ceva asemănător unui reproș.

— Nu ne-am văzut de multă vreme, am spus eu.

— De multă vreme, și ne-am schimbat în multe, amîndoi!

— Prin urmare, nu mă mai iubești!

— Sînt măritată!... spuse ea.

— Din nou? Totuși, cu cîțiva ani în urmă, exista același motiv, și totuși…

Vera își smulse mîna dintr-a mea, iar obrajii i se făcură purpurii.

— Poate că îl iubești pe cel de-al doilea soț al tău?

Ea nu spuse nimic și se întoarse.

— Sau poate că e foarte gelos?

Tăcere.

— Atunci? E tînăr, bun, probabil, foarte bogat, iar tu te temi… Am privit-o și m-am speriat; fața ei exprima o deznădejde adîncă, în ochi îi sclipeau lacrimi.

— Spune-mi, șopti ea în cele din urmă, îți face chiar așa mare plăcere să mă chinui? Ar trebui să te urăsc. De cînd ne cunoaștem nu mi-ai oferit nimic, în afară de suferință… Glasul îi tremura. Se aplecă spre mine și-și lăsă capul pe pieptul meu.

„Poate, gîndii eu, de aceea m-ai și iubit: bucuriile se uită, tristețile, în schimb, niciodată…“

Am îmbrățișat-o cu putere și am rămas așa îndelung. În cele din urmă, buzele ni se apropiară și se uniră într-un sărut fierbinte, îmbătător. Mîinile îi erau reci ca gheața, fruntea îi ardea. Între noi începu una din acele discuții care nu-și au rostul pe hîrtie, pe care nu le poți repeta și nu poți nici măcar să le ții minte: semnificația sunetelor înlocuiește și întregește înțelesul cuvintelor, ca în opera italiană.

Vera nu dorea nicidecum să fac cunoștință cu soțul ei, acel bătrînel șchiop pe care-l zărisem în treacăt pe bulevard: s-a măritat cu el pentru fiul ei. E bogat și suferă de reumatism. Nu mi-am îngăduit nici o ironie la adresa lui: ea îl respectă ca pe un tată și-l va înșela ca pe un soț… ciudat lucru mai e și sufletul omenesc în general și al femeii în special!

Soțul Verei, Semion Vasilievici G...v, e o rudă îndepărtată a prințesei Ligovskaia. Sînt vecini; Vera se duce adesea pe la prințesă. I-am dat cuvîntul c-o să fac cunoștință cu prințesele și c-o să-i dau tîrcoale fiicei, ca să abat atenția de la Vera. În felul acesta, planurile mele n-o să se ducă de rîpă, ba o să mă și distrez...

Să mă distrez!... Da, am trecut de acea perioadă a vieții sufletești, în care cauți doar fericirea, cînd inima simte dorința de a iubi puternic și pasional pe cineva: acum nu-mi doresc decît să fiu iubit, și nici măcar de prea multe femei; mai mult, am chiar impresia că un singur atașament constant față de cineva mi-ar fi de-ajuns. Jalnică obișnuință a inimii!...

Un singur lucru mi s-a părut întotdeauna ciudat: n-am devenit niciodată robul femeilor iubite. Dimpotrivă, am avut întotdeauna supra inimii și voinței acestora o putere de nebiruit, fără să mă străduiesc cîtuși de puțin în acest sens. De ce oare? Poate pentru că niciodată nu pun preț deosebit pe nimic, și că ele se temeau în fiecare clipă să nu mă scape din mîini? Sau să fie oare influența magnetică a unui organism puternic? Sau, poate, n-am reușit, pur și simplu, să întîlnesc o femeie cu un caracter îndărătnic?

Trebuie să recunosc că, într-adevăr, nu iubesc femeile cu caracter: nu li se potrivește deloc!...

E drept, mi-am amintit acum: o dată, o singură dată am iubit o femeie cu tărie de caracter, pe care n-am putut s-o birui... Ne-am despărțit dușmani, dar poate dacă aș fi întîlnit-o cu vreo cinci ani mai tîrziu, ne-am fi despărțit altfel...

Vera e bolnavă, foarte bolnavă, chiar dacă nu recunoaște. Mi-e teamă să nu aibă tuberculoză sau acea boală care se

numește *fièvre lente* – o boală deloc rusească și care, în limba noastră, nu are un nume.

Furtuna ne-a prins în grotă și ne-a mai reținut o jumătate de ceas. Ea nu m-a pus să jur că-i voi fi credincios, nu m-a întrebat dacă, de cînd ne-am despărțit, am iubit și alte femei... Nu, mi s-a încredințat din nou cu aceeași nepăsare de altădată, și eu n-am s-o înșel: ea este singura femeie din lume pe care n-aș avea puterea s-o înșel. Știu că în curînd ne vom despărți din nou și poate pentru totdeauna. Vom apuca amîndoi pînă la mormînt pe căi diferite. Dar amintirea ei va rămîne de neatins în sufletul meu, i-am repetat mereu acest lucru, și ea mă crede, deși afirmă contrariul.

În cele din urmă ne-am despărțit. Am urmărit-o îndelung cu privirea, pînă cînd pălăria ei a dispărut după tufișuri și stînci. Inima mi s-a strîns dureros, ca după prima despărțire. O, cît de mult m-am bucurat de acest sentiment! Oare nu cumva tinerețea, cu furtunile ei binefăcătoare, vrea să se întoarcă din nou la mine, sau aceasta nu e decît privirea ei de rămas-bun, ultimul dar spre amintire?... Și e ridicol să te gîndești că la înfățișare sînt încă un copil: chipul, deși palid, mi-e încă proaspăt, membrele mi-s zvelte și mlădioase; părul mi-e des și buclat, ochii îmi ard, sîngele-mi fierbe...

Ajuns acasă, am încălecat și-am pornit-o călare prin stepă. Îmi place să călăresc pe un armăsar focos, prin iarba înaltă, în bătaia vîntului din pustiu; trag cu nesaț în piept aerul plin de miresme și-mi îndrept privirea către depărtarea sinilie, străduindu-mă să surprind contururile cețoase ale obiectelor care, din clipă în clipă, devin tot mai limpezi. Orice amărăciune ai avea pe suflet, orice grijă ți-ar chinui mintea dispare într-o clipită; sufletul îți devine ușor, oboseala trupului biruie

frămîntările minții. Nu există privire de femeie pe care să n-o uit la vederea munților scămoși, luminați de soarele meridional, la vederea cerului albastru sau ascultînd vuietul torentului ce se prăvale din stîncă în stîncă.

Mă gîndesc la cazacii ce cască în foișoarele lor: văzîndu-mă călărind așa fără treabă și fără țintă, trebuie să-și fi frămîntat îndelung mințile cu această enigmă, căci, după straie, m-au luat, pesemne, drept cerchez. Și, de bună seamă, mi s-a spus că, în straie de cerchez, călare, aduc mai bine cu un kabardin decît mulți dintre kabardini. Într-adevăr, în ceea ce privește aceste straie nobile de luptă, sînt un adevărat dandy: nici un firet în plus, pușcă de preț într-o învelitoare simplă, blana căciulii nici prea lungă, nici prea scurtă, nasturii și încălțămintea potrivite cu cea mai mare grijă, beșmetul alb, *cerkeza* de culoare brun-închis. Am studiat multă vreme cum călăresc muntenii: cu nimic nu-mi poți măguli amorul propriu, decît recunoscînd iscusința mea în mersul călare, precum caucazienii. Țin patru cai: unul pentru mine și trei pentru prieteni, ca să nu-mi fie urît să cutreier cîmpurile. Ei primesc cu plăcere caii mei, dar niciodată nu vor să călărim împreună. Era șase după amiază, cînd mi-am amintit că e timpul să iau prînzul. Calul meu era istovit. Am ieșit pe drumul care duce de la Piatigorsk spre colonia germană, unde adesea cei veniți la cură obișnuiau să meargă *en piquenique*. Drumul șerpuiește printre tufișuri, coboară în rîpi nu prea adînci, prin care curg pîrîie zgomotoase la umbra ierburilor înalte; de jur-împrejur se înalță, ca un amfiteatru, coloșii albaștri Beștau[5], Zmeinaia[6], Jeleznaia[7] și Lîsîia Gora[8]. Dîndu-mi drumul într-una din aceste rîpe, numite în graiul local *vîlcele*, m-am oprit să-mi adăp calul. În timpul acesta, apăru pe drum o cavalcadă zgomotoasă și strălucitoare:

doamne în costume negre și albastre de amazoană, cavaleri în ținute alcătuite dintr-un amestec de elemente cercheze și din Nijni Novgorod. În față mergeau Grușnițki și prințesa Mary.

Doamnele venite la băi mai cred încă în atacuri ale cerchezilor ziua în amiaza mare. Probabil că de aceea Grușnițki, peste mantaua soldățească, se încinsese cu o sabie și o pereche de pistoale: era destul de ridicol în aceste eroice veșminte. O tufă înaltă mă ascundea de privirile lor, dar printre frunze puteam să văd totul și, dacă e să ghicesc după expresia fețelor celor doi, discuția era una sentimentală. În sfîrșit, se apropiară de rîpă. Grușnițki apucă de căpăstru calul prințesei și auzit atunci sfîrșitul discuției lor:

— Și dumneavoastră doriți să rămîneți în Caucaz pentru tot restul vieții? spunea prințesa.

— Ce înseamnă Rusia pentru mine? Îi răspundea răspuns cavalerul. O țară în care mii de oameni, doar pentru că sînt mai bogați decît mine, mă vor privi cu dispreț, în vreme ce aici, aici, mantaua aceasta groasă nu m-a împiedicat să fac cunoștință cu dumneavoastră…

— Dimpotrivă, spuse prințesa roșind.

Fața lui Grușnițki exprima satisfacție. El continuă:

— Aici viața mea se va scurge tumultuos, iute și neluată în seamă, sub gloanțele sălbaticilor, iar dacă Dumnezeu îmi va trimite în fiecare an o singură privire luminoasă, tandră, de femeie, una ca aceea…

În timpul acesta, cei doi ajunseră în dreptul meu; am șfichiuit calul cu cravașa și am ieșit de după tufiș…

— *Mon dieu, un circassien!…*[9] exclamă prințesa speriată.

Ca s-o liniștesc, i-am răspuns în franceză, cu o ușoară plecăciune:

— *Ne craignez rien, madame, je ne suis pas plus dangereux que votre cavalier.*[10]

Prințesa se tulbură. De ce oare? Din pricina greșelii ei, sau pentru că răspunsul meu i s-a părut obraznic? Mi-aș fi dorit ca ultima presupunere să fie întemeiată. Grușnițki îmi aruncă o privire nemulțumită.

Seara tîrziu, adică pe la unsprezece, am ieșit să mă plimb pe sub teii de pe bulevard. Orașul se cufundase în somn, doar la cîteva ferestre mai licărea lumina. Din trei părți se zăreau umbrele întunecate ale stîncilor, ramificații ale muntelui Mașuk, pe vîrful căruia adăsta un norișor prevestitor de rău. Luna se înălța la răsărit. În depărtare, ca niște franjuri de argint, străluceau crestele de zăpadă. Strigătele străjerilor alternau cu vuietul izvoarelor fierbinți, slobozite peste noapte. Din cînd în cînd, răsuna pe stradă tropot zgomotos de cal, însoțit de scîrțîitul arbalei[11] vreunui tătar nogai și de cîntecul melancolic al acestuia. M-am așezat pe-o bancă și m-am cufundat în gînduri… Simțeam nevoia să-mi descarc sufletul într-o discuție prietenească. Dar cu cine? Oare ce-o fi făcînd acum Vera? mă întrebai… Ce n-aș fi dată să-i strîng mîna în clipa aceea.

Deodată aud pași repezi și inegali… Trebuie să fie Grușnițki… Așa și era!

— De unde vii?

— De la prințesa Ligovskaia, spuse el cu emfază. Ce frumos cîntă Mary!

— Știi ceva? i-am spus. Pun pariu că ea nu știe că tu ești iuncher. Ea crede că ai fost degradat.

— Se poate! Dar ce treabă am eu! spuse el distrat.

— Păi nu, am spus doar așa…

— Dar știi că astăzi ai mîniat-o la culme? A socotit gestul tău de o impertinență nemaipomenită; cu chiu cu vai am reușit s-o conving că ești un om educat și cunoști lumea prea bine ca să fi avut intenția s-o jignești; spune că privirea ta e obraznică și că ai, probabil, despre tine cea mai bună impresie.

— Nu se înșală... Dar tu n-ai vrea să-i iei apărarea?

— Îmi pare rău că nu am încă acest drept.

„O-ho! îmi trecu prin minte, se vede că are speranțe...“

— De altminteri, pentru tine e mai rău acum, continuă Grușnițki. Acum îți va fi greu să mai faci cunoștință cu ele, or, e păcat! E una dintre cele mai plăcute case din cîte cunosc aici.

Am zîmbit în sinea mea.

— Pentru mine, acum cea mai plăcută casă e a mea, am spus căscînd și m-am ridicat să plec.

— Și totuși, recunoaște, îți pare rău?

— Ce prostie! Dacă vreau, mîine seară voi fi la prințesă.

— Mai vedem.

— Mai mult, ca să-ți fac plăcere, voi începe să-i fac curte tinerei domnișoare...

— Da, numai să vrea să vorbească cu tine.

— Voi aștepta doar clipa cînd vorbăria ta o va plictisi. Cu bine!

— Iar eu mă duc să bat străzile, pentru nimic în lume n-o să pot dormi. Ascultă, hai mai bine la restaurant, acolo se joacă... am nevoie de senzații tari astăzi...

— Îți doresc să pierzi.

Am plecat acasă.

21 mai

A trecut aproape o săptămînă și tot n-am făcut cunoștință cu prințesele Ligovski. Aștept un moment prielnic. Grușnițki o urmărește peste tot, ca o umbră, pe tînăra prințesă, discuțiile dintre ei nu mai contenesc: oare cînd se va plictisi de el? Maică-sa nu dă atenție acestui fapt, pentru că el nu e o *partidă*. Iată logica mamelor! Am remarcat două, trei priviri drăgăstoase. Trebuie să pun capăt acestei situații.

Ieri, la izvor, a apărut pentru prima oară Vera. De cînd ne-am întîlnit la grotă, n-a mai ieșit din casă. Am umplut paharele în același timp și, aplecîndu-se, mi-a spus în șoaptă:

— Nu vrei să faci cunoștință cu prințesele Ligovski? Doar acolo ne putem vedea…

Reproș!… Îi e urît! Însă l-am meritat…

Apropo: mîine e bal cu subscripție[12] în sala restaurantului, iar eu voi dansa mazurca cu tînăra prințesă.

22 mai

Sala restaurantului s-a transformat în sală de adunare a nobililor. La nouă se strînseseră deja toți. Prințesa și fiica ei au venit printre ultimii. Multe doamne se uitau la ea cu invidie și cu dușmănie pentru că prințesa Mary se îmbracă cu gust. Cele care credeau că formează aristocrația locului i s-au alăturat, ascunzîndu-și invidia. Ce poți face? Oriunde există o societate de femei, acolo apare pe dată un cerc al elitei și unul al celor de jos. Sub fereastră, în mulțimea strînsă, stătea Grușnițki, cu fața lipită de geam și fără s-o scape din ochi pe zeița inimii sale. Aceasta, trecînd pe alături, îi făcu un semn, abia perceptibil, cu

capul. El se lumină la față, asemeni soarelui… Dansurile începură cu o poloneză; apoi urmă un vals. Pintenii zornăiră, faldurile se ridicară și prinseră a se învîrti.

Stăteam în spatele unei doamne grase, adumbrită de pene roz. Bogăția rochiei ei îmi amintea de vremurile crinolinei, iar pielea ei aspră și zbîrcită, de epoca fericită a alunițelor false din tafta neagră. Cel mai mare neg de pe gîtul ei era acoperit cu un colier. Îi spunea cavalerului ce-o însoțea, un căpitan de dragoni:

— Această domnișoară Ligovskaia mi-e absolut nesuferită! Închipuiți-vă, m-a înghiontit și nu și-a prezentat scuze, ba încă s-a întors și s-a uitat la mine cu lornionul… *C'est impayable!* Și apoi, de ce se tot ține mîndră? Ar fi timpul s-o învețe cineva minte…

— Nu văd nici o piedică în asta! răspunse serviabilul căpitan și plecă în cealaltă cameră.

În clipa aceea, m-am apropiat de tînăra prințesă și am invitat-o la vals, folosindu-mă de libertatea obiceiurilor de aici, care îți permit să dansezi cu doamne pe care nu le cunoști.

Prințesa abia se stăpîni să zîmbească și să-și ascundă triumful. Reuși totuși destul de repede să ia un aer total indiferent, ba chiar sever. Își lăsă nepăsătoare mîna pe umărul meu, își înclină ușor căpșorul într-o parte și dansul începu. N-am văzut o talie mai senzuală și mai mlădioasă! Respirația-i proaspătă îmi atingea fața; din cînd în cînd, cîte un cîrlionț desprins în vîltoarea valsului de tovarășii săi luneca pe obrazul meu fierbinte… Am făcut trei tururi. (Prințesa valsează minunat.) Începu să respire greu, ochii i se tulburară, buzele-i întredeschise abia putură să șoptească inevitabilul: „*Merci, monsieur*“.

După cîteva clipe de tăcere, i-am spus, luîndu-mi cea mai supusă înfățișare:

— Am auzit, prințesă, că, fiindu-vă cu totul necunoscut, am avut deja ghinionul să cad în dizgrația dumneavoastră. Că m-ați găsit obraznic... E adevărat?

— Iar acum doriți să mă convingeți de această părere? răspunse ea cu o grimasă înțepătoare care, de altfel, se potrivea foarte bine cu fizionomia ei ageră.

— Dacă am avut obrăznicia să vă jignesc prin ceva, vă rog să-mi dați voie să-mi permit o și mai mare obrăznicie, cerîndu-vă iertare... Și, într-adevăr, mi-aș dori foarte mult să vă dovedesc că v-ați înșelat în privința mea...

— O să vă fie destul de greu...

— De ce?

— Pentru că nu veniți pe la noi, iar aceste baluri nu se vor repeta, se pare, foarte des.

Asta înseamnă, mi-am spus eu, că ușa lor va fi pe veci închisă pentru mine.

— Știți, prințesă, i-am spus eu cu oarecare ciudă, niciodată nu trebuie respins un criminal care se căiește: de disperare, el poate deveni de două ori mai periculos... și atunci...

Hohotele și șușotelile celor din jurul nostru m-au făcut să mă întorc și să-mi întrerup fraza. La cîțiva pași de mine era un grup de bărbați, printre care și căpitanul de dragoni, care manifestase intenții dușmănoase la adresa simpaticei prințese. Era foarte mulțumit de ceva, își freca mîinile, rîdea și le făcea cu ochiul tovarășilor săi. Deodată, din mijlocul lor se desprinse un domn în frac, cu mustăți lungi și fața roșie, și-și îndreptă pașii șovăitori direct spre prințesă: era beat. Oprindu-se în fața prințesei care-și pierduse cumpătul și ducîndu-și o mînă la

spate, își aținti asupra ei ochii tulburi-cenușii și rosti cu un discant răgușit:

— *Permete*... Ei, ce mai încolo! Simplu, vă invit la mazurcă...

— Ce vreți? îngăimă prințesa cu glas tremurat, aruncînd o privire imploratoare în jur. Dar, vai! Mama ei era departe, iar în apropiere nu era nici unul dintre cavalerii cunoscuți; doar un aghiotant, se pare, asistase la scenă, însă dispăru în mulțime, ca să nu fie amestecat în povestea asta.

— Ei bine, spuse domnul cel beat și-i făcu cu ochiul căpitanului care-l încuraja prin semne. Nu vă place?... Eu, cum să spun, am din nou onoarea să vă invit *pour mazur*... Credeți, poate, că sînt beat? Nu-i nimic!... Te simți mai liber așa, vă asigur...

Vedeam că prințesa era gata să leșine de spaimă și de indignare.

M-am apropiat de domnul cel beat, l-am apucat destul de tare de braț și, privindu-l cu insistență în ochi, l-am rugat să se îndepărteze, pentru că, am adăugat eu, prințesa îmi promisese demult că va dansa mazurca cu mine.

— Atunci, nu-i nimic de făcut! Altădată! spuse el rîzînd, și se îndreptă spre tovarășii rușinați care-l și traseră imediat în altă cameră.

Am fost răsplătit cu o privire adîncă și încîntătoare.

Prințesa se apropie de mama ei și-i povesti totul. Aceasta din urmă mă căută în mulțime și-mi mulțumi. Mi-a spus că o cunoscuse pe mama și că fusese prietenă cu o jumătate de duzină dintre mătușile mele.

— Nu știu cum s-a întîmplat că nu ne-am cunoscut pînă acum, adăugă ea. Dar trebuie să recunoașteți că doar dumneavoastră sînteți vinovat: fugiți de toată lumea, cum n-am

mai văzut. Sper că aerul camerei mele de oaspeți o să vă alunge spleenul… Nu-i așa?

I-am răspuns cu una din acele fraze pe care oricine trebuie să le aibă pregătite pentru o situație asemănătoare.

Cadrilul s-a prelungit nespus de mult.

În sfîrșit, dinspre cor răsună mazurca. M-am așezat lîngă prințesă.

N-am făcut aluzie nici măcar o dată nici la domnul cel beat, nici la purtarea mea de dinainte, nici la Grușnițki. Impresia pe care i-a produs-o neplăcuta scenă se risipea încetul cu încetul. Fața i se lumină. Prințesa glumea foarte simpatic: Cuvintele îi erau vii și sincere, fără pretenția de a fi spirituale. Observațiile ei erau uneori profunde… I-am dat de înțeles, printr-o frază extrem de încîlcită, că îmi place de mult timp. Și-a plecat puțin căpșorul și a roșit.

— Sînteți un om ciudat! spuse ea apoi, ridicîndu-și ochii catifelați și rîzînd oarecum silit.

— N-am vrut să fac cunoștință cu dumneavoastră, am continuat eu, pentru că sînteți înconjurată de o ceată deasă de admiratori și mi-a fost teamă să nu dispar în ea cu totul.

— V-ați temut degeaba! Sînt cu toții plictisitori peste poate…

— Toți? Chiar toți?

Mă privi insistent, străduindu-se parcă să-și amintească ceva, apoi roși din nou ușor și, în cele din urmă, spuse hotărît: *toți*!

— Chiar și prietenul meu Grușnițki?

— Vă este prieten? întrebă ea cu oarece îndoială.

— Da.

— El, firește, nu se află printre cei plicticoși…

— Ci printre cei nefericiți, am spus eu, rîzînd.

— Firește! Vă vine să rîdeți? Mi-aș fi dorit să fiți dumneavoastră în locul lui…

— Ei, da! Am fost și eu iuncher cîndva și, într-adevăr, a fost cea mai frumoasă perioadă a vieții mele!

— E iuncher?… spuse ea repede, apoi adăugă: eu credeam…

— Ce credeați?

— Nimic! Cine-i doamna aceasta?

Aici discuția o apucă în altă direcție și nu mai reveni la acest subiect.

Mazurca se termină, iar noi ne-am luat rămas-bun. Doamnele se împrăștiară… Am plecat să cinez și l-am întîlnit pe Werner.

— A-ha! spuse el. Dintr-aceștia-mi sînteți! Și parcă nu voiați să faceți cunoștință cu prințesa decît salvînd-o de la moarte sigură.

— Am procedat mai bine, i-am răspuns eu, am salvat-o de la un leșin la bal!

— Cum așa? Ia povestiți-mi!

— Nu, vă las să ghiciți, pe dumneavoastră, care ghiciți totul pe lume!

23 mai

Pe la șapte seara mă plimbam pe bulevard. Grușnițki, zărindu-mă din depărtare, se apropie de mine: un fel de încîntare ridicolă îi strălucea în ochi. Îmi strînse cu putere mîna și-mi spuse cu glas tragic:

— Îți mulțumesc, Peciorin… Mă înțelegi?

— Nu. Dar în orice caz nu trebuie să-mi mulțumești, i-am răspuns eu, care nu aveam clar pe conștiință nici o faptă bună.

— Cum? Păi ieri? Nu cumva ai uitat?... Mary mi-a povestit totul...

— Dar ce? La voi totul e acum în comun? Pînă și recunoștința?

— Ascultă, spuse Grușnițki foarte solemn. Te rog să nu faci glume pe seama iubirii mele, dacă vrei să rămînem prieteni... O iubesc la nebunie... Și cred, trag nădejde că și ea mă iubește... Am o rugăminte la tine: în seara asta vei fi la ei; promite-mi c-ai să observi totul; știu că ai experiență în chestiile astea, le cunoști pe femei mai bine decît le știu eu... Femeile! Femeile! Cine le înțelege? Zîmbetele lor sînt contrazise de priviri, cuvintele lor promit și te înșală, iar sunetul glasului lor te respinge... Fie că înțeleg și ghicesc într-o clipă gîndul nostru cel mai ascuns, fie nu pricep nici cele mai clare aluzii... Iată, chiar și prințesa: ieri, ochii îi ardeau de pasiune cînd se uita la mine, astăzi sînt șterși și reci...

— Poate să fie efectul curei de apă, am spus eu.

— Tu în toate vezi latura urîtă... materialistule! adăugă el cu dispreț. În fine, să schimbăm materia... Și, mulțumit de acest calambur neinspirat, se înveseli.

La ora nouă am plecat împreună la prințesa mamă.

Trecînd pe lîngă ferestrele Verei, am văzut-o la geam. Ne-am aruncat unul altuia o privire în fugă. La scurtă vreme după noi, a intrat și ea în camera de oaspeți a prințeselor Ligovski. Prințesa mamă mă prezentă Verei ca pe-o rudă de-a ei. Am băut ceai; musafiri erau cu duiumul și toți vorbeau. Mă străduiam să-i fiu pe plac prințesei, glumeam, am făcut-o de cîteva ori să rîdă din tot sufletul. Fiica ei ar fi vrut și ea să rîdă în hohote și

nu o dată, dar se stăpînea ca să nu iasă din rolul asumat: crede că melancolia o prinde mai bine – și poate că nu se-nșală. Grușnițki, din cîte se pare, e foarte bucuros că veselia mea n-o molipsește și pe tînăra prințesă.

După ceai am intrat cu toții în sală.

— Vera, ești mulțumită de cît de ascultător sînt? i-am spus eu trecînd pe lîngă ea.

Ea îmi aruncă o privire plină de dragoste și recunoștință. M-am obișnuit cu astfel de priviri, dar cîndva pentru mine ele însemnau fericirea. Prințesa își așează fiica la pian; o rugară cu toții să le cînte ceva. Eu tăceam și, profitînd de forfoteala din jur, m-am îndreptat spre fereastră cu Vera, care voia să-mi spună ceva foarte important pentru amîndoi… Dar n-a fost decît un fleac…

Între timp, indiferența mea stîrnise mînia tinerei prințese, după cum am putut să-mi dau seama după o privire mînioasă, scăpărătoare… O, înțeleg de minune acest dialog mut, dar expresiv, scurt, însă puternic!

Prințesa a început să cînte: vocea-i era destul de bună, însă cînta prost… De altfel, nici n-o ascultam. În schimb, Grușnițki, sprijinindu-se de pian în dreptul ei, o sorbea din ochi și șoptea întruna: „*Charmant! Délicieux!*“.

— Ascultă, îmi spuse Vera. Eu nu vreau să faci cunoștință cu soțul meu, dar tu trebuie neapărat să-i fii pe plac prințesei mamă. Ție nu ți-e greu: tu poți tot ce-ți pui în minte. Doar aici o să ne putem vedea…

— Doar aici?…

Vera roși, însă continuă:

— Știi doar că-ți sînt sclavă; n-am știut niciodată cum să mi te împotrivesc. Voi fi pedepsită pentru asta: vei înceta să mă

iubești! Dar, cel puțin, vreau să-mi păstrez reputația. Nu pentru mine: știi foarte bine acest lucru! O, te-aș ruga să nu mă mai chinui ca înainte cu îndoieli gratuite și cu o răceală prefăcută: e posibil să mor curînd, simt că slăbesc de la o zi la alta... Și totuși nu mă pot gîndi la viața viitoare, mă gîndesc doar la tine... Voi, bărbații, nu înțelegeți ce înseamnă desfătarea unei priviri, o strîngere de mînă... În vreme ce eu, mă jur, doar auzindu-ți vocea, simt o fericire atît de adîncă, de ciudată, încît nici cel mai fierbinte sărut n-o poate înlocui.

Între timp, prințesa Mary terminase de cîntat. Un ropot de laude răsună în jurul ei. M-am apropiat de ea după toți ceilalți și i-am spus ceva în legătură cu vocea ei destul de bună, pe un ton cam banal însă.

Prințesa făcu o grimasă, scoțîndu-și buza de jos în afară și se așeză luînd o pauză foarte ironică.

— Pentru mine e cu atît mai măgulitor, spuse ea, cu cît nici nu m-ați ascultat... Dar poate că nu vă place muzica...

— Dimpotrivă. Mai ales după masă.

— Grușnițki are dreptate cînd spune că aveți cele mai prozaice gusturi... Și eu văd că iubiți muzica doar din punct de vedere gastronomic...

— Vă înșelați din nou. Nu sînt nicidecum gastronom; am un stomac mizerabil. Dar muzica după prînz te adoarme, și e sănătos să dormi după prînz; prin urmare, iubesc muzica din perspectivă medicală. Seara, dimpotrivă, ea îmi ațîță prea mult nervii: mă face ori prea trist, ori prea vesel. Și una și alta sînt obositoare cînd nu există un motiv serios să te întristezi sau să te bucuri, ca să nu mai spun că tristețea în societate e ridicolă, după cum o prea mare veselie e necuviincioasă.

Dar ea n-a mai ascultat pînă la capăt, s-a retras într-o parte și s-a așezat lîngă Grușnițki; între ei începu o discuție sentimentală. Se pare însă că prințesa răspundea la frazele lui înțelepte destul de distrat și nu prea reușit, chiar dacă se străduia să arate că-l ascultă cu atenție, pentru că el o privea din cînd în cînd cu uimire, încercînd să ghicească pricina tulburării lăuntrice ce se reflecta uneori în privirea ei neliniștită.

Numai că eu v-am ghicit, scumpă prințesă, păziți-vă! Vreți să-mi plătiți cu aceeași monedă, să-mi zgîndăriți amorul propriu – ei bine, n-o să reușiți! Și dacă o să-mi declarați război, voi fi necruțător.

Pe parcursul serii, am încercat de cîteva ori să mă amestec înadins în discuția lor, însă ea a întîmpinat cu destulă răceală remarcile mele, iar eu, simulînd supărarea, în cele din urmă m-am îndepărtat. Tînăra prințesă triumfa. La fel și Grușnițki. N-aveți decît să triumfați, dragii mei, grăbiți-vă… căci n-o să dureze mult! Ce să fac? am o presimțire… Cînd făceam cunoștință cu o femeie, ghiceam întotdeauna, fără să greșesc, dacă mă va iubi sau nu…

Restul serii l-am petrecut alături de Vera și am vorbit pe săturate despre trecut! De ce mă iubește atît de tare, nu știu, zău! Cu atît mai mult, cu cît e o femeie care m-a înțeles pe deplin, cu toate slăbiciunile mele mărunte, cu pasiunile prostești… Nu cumva răul e atît de atrăgător?

Am plecat împreună cu Grușnițki. Pe stradă, m-a luat de braț și, după o îndelungă tăcere, mi-a spus:

— Ei, cum e?

„Ești prost“, aș fi vrut să-i spun, dar m-am abținut și m-am mulțumit doar să ridic din umeri.

29 mai

În tot acest timp nu m-am abătut nici măcar o dată de la plan. Conversația mea a început să-i placă tinerei prințese; i-am povestit cîteva din întîmplările stranii din viața mea, iar ea începe să vadă în mine un om neobișnuit. Îmi rîd de tot ce-i pe pe lume, îndeosebi de sentimente: lucrul acesta începe s-o sperie. De față cu mine nu îndrăznește să se angajeze în discuții sentimentale cu Grușnițki și deja a răspuns de cîteva ori la ieșirile lui printr-un zîmbet ironic. În ce mă privește, de fiecare dată cînd Grușnițki se apropie de ea, îmi iau o înfățișare smerită și-i las singuri. Prima oară s-a bucurat de acest lucru, sau cel puțin se străduia să pară că se bucură; a doua oară s-a supărat pe mine, iar a treia, pe Grușnițki.

— Aveți foarte puțin amor propriu, mi-a spus ea aseară. De ce credeți că mă simt mai bine cu Grușnițki?

I-am răspuns că îmi sacrific propria plăcere pentru fericirea prietenului…

— Și pe-a mea, adăugă prințesa.

Am privit-o insistent și mi-am luat o mină serioasă. Apoi, întreaga zi, n-am mai schimbat cu ea nici o vorbă… Seara, am văzut-o îngîndurată, în dimineața aceasta, la izvor, și mai îngîndurată; cînd m-am apropiat de ea, îl asculta distrată pe Grușnițki, care părea că admiră natura. De îndată ce m-a zărit, a început să rîdă în hohote (într-un moment total nepotrivit), prefăcîndu-se că nu-mi remarcă, cică, prezența. M-am îndepărtat un pic și-am început s-o privesc pe furiș; ea și-a întors fața de la interlocutorul ei și a căscat în două rînduri.

Hotărît lucru, Grușnițki o plictisește.
N-o să vorbesc cu ea încă două zile.

3 iunie

Mă întreb adesea pentru ce încerc cu atîta îndîrjire să obțin dragostea unei fete pe care nu doresc s-o seduc și cu care n-o să mă însor niciodată? Pentru ce această cochetărie feminină? Vera mă iubește mai mult decît mă va iubi vreodată prințesa Mary. Dacă mi s-ar fi părut o frumusețe de neatins, atunci poate aș fi găsit plăcere în dificultatea demersului. Însă lucrurile nu stăteau deloc așa! Prin urmare, nu e vorba despre acea tumultuoasă nevoie de a iubi care ne chinuie în primii ani ai tinereții, ne aruncă din brațele unei femei într-ale alteia, pînă ce dăm de una care nu ne poate suferi: abia aici începe statornicia noastră – adevărata, nesfîrșita patimă, pe care, matematic, o poți reprezenta printr-o linie care pleacă dintr-un punct în spațiu; secretul acestui nesfîrșit stă numai în imposibilitatea de a atinge țelul, adică sfîrșitul.

Și atunci de ce atîta alergătură? Din invidie față de Grușnițki? El, sărmanul, n-o merită cîtuși de puțin. Sau o fi consecința acelui sentiment mîrșav, dar de nebiruit, care ne îndeamnă să distrugem dulcile rătăciri ale aproapelui, pentru ca atunci cînd, deznădăjduit, ne va întreba în ce trebuie să creadă, să avem satisfacția meschină de a-i răspunde:

— Prietene, și eu am pățit exact la fel! Și vezi totuși că iau prînzul, cinez și dorm foarte liniștit și sper că o să și mor fără țipete și lacrimi!

Dar există o desfătare imensă în a stăpîni un suflet tînăr, care abia înflorește! El e aidoma unei flori, al cărei cel mai bun parfum dispare la ivirea primei raze de soare. Trebuie s-o rupi chiar atunci și, după ce te îmbeți pînă la sațietate cu aroma ei, s-o lepezi în drum, poate o va ridica cineva. Simt în mine această sete de nepotolit, care înghite tot ce întîlnește în cale; privesc suferințele și bucuriile altora doar raportîndu-mă la mine, ca pe o hrană care-mi susține puterile sufletești. Eu însumi nu mai sînt în stare să-mi pierd mințile sub influența pasiunii; ambiția mi-a fost reprimată de împrejurări, dar ea s-a manifestat sub altă formă, căci ambiția nu e altceva decît setea de putere, iar prima satisfacție e să supun voinței mele tot ce mă înconjoară; să trezesc în mine sentimentul iubirii, al devotamentului și fricii nu reprezintă oare primul semn și mărețul triumf al puterii? A fi pentru cineva motivul suferinței și bucuriilor, fără să ai pentru aceasta nici cel mai mic drept, nu este oare cea mai dulce hrană a mîndriei noastre? Și apoi ce este fericirea? Mîndrie satisfăcută. Dacă m-aș fi considerat mai bun, mai puternic decît toți în lume, aș fi fost fericit; dacă m-ar fi iubit toți, aș fi găsit înlăuntrul meu surse nesecate de iubire. Răul dă naștere la rău. Prima suferință te ajută să-ți faci o idee despre plăcerea de a chinui pe altul; ideea răului nu poate pătrunde în capul unui om fără ca acesta să nu fi dorit s-o pună în practică; ideile sînt creații organice, a spus cineva: nașterea lor le conferă deja o formă, iar această formă e acțiunea. Cel în mintea căruia s-au născut mai multe idei, acela va acționa mai mult decît toți. De aceea un geniu, legat de biroul său de funcționar, e condamnat la moarte sau la nebunie, tot așa cum un om cu o constituție puternică, în cazul unei vieți sedentare și a unei atitudini smerite, va muri de apoplexie.

Pasiunile nu sînt altceva decît idei în primul lor stadiu de dezvoltare: ele sînt o caracteristică a tinereții inimii și e naiv cel ce crede că va simți zbuciumul lor întreaga viață: multe ape liniștite au început prin a fi cascade zgomotoase, dar nici una nu mai saltă și nu mai face spume pînă la vărsarea în mare. Dar această liniște e adesea semnul unei puteri uriașe, chiar dacă ascunse: deplinătatea și profunzimea sentimentelor și a gîndurilor nu lasă loc izbucnirilor nebune; suferind și desfătîndu-se, sufletul își dă foarte bine seama și se convinge de faptul că așa trebuie; el știe că, fără furtuni, arșița stăruitoare a soarelui îl va usca. Sufletul e pătruns de propria sa viață – se alintă și se pedepsește ca pe un copil drag. Doar în această înaltă stare a cunoașterii de sine omul poate prețui judecata lui Dumnezeu.

Recitind această pagină, constat că m-am depărtat mult de la subiect... Dar ce-are a face? Că doar jurnalul îl scriu pentru mine și, ca urmare, tot ce vărs în el va fi pentru mine, cu timpul, o prețioasă amintire.

.....

A venit Grușnițki și mi-a sărit de gît: a fost avansat ofițer. Am băut șampanie. Doctorul Werner a intrat imediat după el.

— Nu vă felicit, îi spuse el lui Grușnițki.

— De ce?

— Din cauză că mantaua soldățească vă vine perfect și trebuie să recunoașteți că mundirul de infanterie cusut aici la băi n-o să vă aducă nimic interesant.

— N-aveți decît să comentați, doctore! N-o să mă împiedicați să mă bucur. El nu știe, îmi șopti Grușnițki la ureche, cîte speranțe mi-au adus acești epoleți... O, epoleți, epoleți! Și

steluțele voastre, steluțele voastre călăuzitoare... Nu! Acum sînt pe deplin fericit.

— Vii să te plimbi cu noi prin rîpă? l-am întrebat.

— Eu? Pentru nimic în lume n-o să mă arăt prințesei pînă nu-mi va fi gata mundirul.

— Poruncești să-i dau de veste despre bucuria ta?

— Nu, te rog, nici un cuvînt... Vreau s-o uimesc!

— Spune-mi, totuși, cum mai stau treburile între voi...

Grușnițki se tulbură și căzu pe gînduri. Ar fi vrut să se laude, să mintă, dar i se păru penibil și totodată îi era și rușine să recunoască adevărul.

— Ce crezi, te iubește oare?

— Dacă mă iubește? Să mă ierți, Peciorin, dar ce e-n capul tău?... Cum s-ar putea atît de repede? Și apoi, chiar de mă iubește, o femeie cumsecade nu va spune acest lucru...

— Foarte bine! Și, probabil, după tine, un om cumsecade trebuie de asemenea să păstreze tăcere asupra pasiunii sale?

— Ehei, frățioare! Există maniere în toate; multe nu se spun, dar se ghicesc...

— E adevărat... Doar că dragostea pe care o citim în ochi nu obligă femeia la nimic, în vreme ce cuvintele... Ai grijă, Grușnițki, te trage pe sfoară...

— Cine, ea? întrebă el, ridicînd ochii spre cer și zîmbind infatuat. Mi-e milă de tine, Peciorin!

Și plecă.

Seara, o societate numeroasă porni pe jos spre rîpă.

În opinia învățaților de aici, această rîpă nu e altceva decît un crater stins. Se află pe povîrnișul muntelui Mașuk, la o verstă de oraș. La ea duce o cărare îngustă, ce șerpuiește printre tufe și stînci. Cînd am început să urcăm, i-am întins

mîna tinerei prințese, iar ea nu mi-a mai dat drumul cît a durat plimbarea.

Discuția noastră a început cu bîrfe: am început să aleg dintre cunoștințele noastre prezente și absente și să înșir, la început, laturile lor ridicole, apoi, pe cele urîte. Fierea mi s-a răzvrătit; am început în glumă și am încheiat cu o vădită răutate. La început, toate acestea au amuzat-o, apoi au speriat-o.

— Sînteți un om periculos, îmi spuse ea. Aș prefera să nimeresc în pădure sub cuțitul unui ucigaș, decît în gura dumneavoastră... Vă rog foarte serios: cînd veți avea de gînd să mă vorbiți de rău, mai bine puneți mîna pe cuțit și înjunghiați-mă. Cred că nici nu v-ar fi prea greu.

— De ce, semăn cu un ucigaș?

— Mai rău...

Am căzut o clipă pe gînduri, după care i-am spus, cu un aer foarte afectat:

— Da! Asta mi-a fost soarta din fragedă copilărie. Toți îmi citeau pe chip semnele unor apucături rele, pe care însă nu le aveam. Doar le presupuneau – și ele au apărut. Eram modest – mă acuzau de viclenie: am devenit un om închis. Aveam un simț profund al binelui și răului; nimeni nu mi-a adresat o vorbă de alint, toți mă jigneau. Am ajuns să fiu răzbunător; eram o fire posacă, ceilalți copii erau veseli și palavragii; simțeam că le sînt superior – ei mă tratau cu dispreț. Am devenit invidios. Eram gata să iubesc întreaga lume, dar nu m-a înțeles nimeni: și am învățat să urăsc. Tinerețea mea destul de ștearsă a trecut într-o continuă luptă cu mine și cu lumea; cele mai frumoase sentimente ale mele, de teama zeflemelelor, le-am ascuns în adîncul sufletului: acolo au și murit. Spuneam adevărul – nimeni nu m-a crezut: am început să mint.

Cunoscînd bine lumea și resorturile societății, am ajuns să fiu iscusit în știința vieții și am văzut cum alții, fără să aibă această iscusință, erau fericiți, folosindu-se gratis de acele avantaje pe care eu le-am obținut cu atîta efort. Și atunci în sufletul meu s-a născut disperarea, dar nu acea disperare care se vindecă cu țeava pistolului, ci o disperare rece, neputincioasă, mascată de politețe și de un zîmbet cald. Am devenit un infirm moral: jumătate din sufletul meu nu mai exista, se uscase, dispăruse, murise, iar eu am tăiat-o și am aruncat-o. Cealaltă jumătate fremăta și trăia în folosul celorlalți, doar că nimeni n-a remarcat acest lucru, pentru că nimeni nu știa de existența jumătății ei moarte. Acum însă, dumneavoastră ați trezit în mine amintirea acestei jumătăți – iar eu v-am citit epitaful ei. Mulți găsesc epitafurile ridicole, eu însă nu, mai ales cînd îmi amintesc ce anume odihnește sub ele. De altfel, nu vă cer să-mi împărtășiți părerea: dacă izbucnirea mea vi se pare ridicolă, poftim, rîdeți: vă previn că lucrul acesta nu mă va mîhni cîtuși de puțin.

În clipa aceea i-am întîlnit privirea: ochii i se umpluseră de lacrimi. Mîna ei, sprijinită de a mea, avea un ușor tremur, obrajii îi ardeau... Îi era milă de mine! Compătimirea, sentimentul căruia femeile i se supun atît de ușor, își înfipse ghearele și în inima ei lipsită de experiență. Pe toată durata plimbării, prințesa a fost distrată, nu a cochetat cu nimeni... Or, acesta e un semn important!

Am ajuns la rîpă. Doamnele și-au eliberat cavalerii, ea însă nu-mi slobozi mîna. Glumele tinerilor dandy de aici n-o făceau să rîdă; panta abruptă a craterului, pe marginea căruia stătea, n-o speria, pe cînd celelalte domnișoare țipau și-și acopereau ochii.

La întoarcere, n-am mai revenit asupra tristei noastre discuții; dar, la întrebările mele deșarte, răspundea scurt și distrat.

— Ați iubit pînă acum? am întrebat-o în cele din urmă.

M-a privit insistent, a clătinat din cap și a căzut din nou pe gînduri. Era limpede că ar mai fi vrut să spună ceva, dar nu știa de unde să înceapă; pieptul i se zbuciuma… Ce poți face! Mîneca de muselină e o pavăză slabă și scînteia electrică trecu din mîna mea într-a ei. Aproape toate pasiunile încep astfel, iar noi ne amăgim adesea foarte tare, crezînd că femeia ne iubește pentru calitățile noastre fizice ori morale. Firește, ele îi pregătesc inima, o fac prielnică primirii focului sacru – dar, cu toate acestea, prima atingere hotărăște totul.

— Nu-i așa că am fost foarte prietenoasă azi? mi-a spus prințesa cu un zîmbet silit, cînd ne-am întors de la plimbare.

Ne-am luat rămas-bun.

Prințesa e nemulțumită de sine. Se acuză că a fost rece… O, acesta e cel dintîi, un mare triumf! Mîine va dori să mă răsplătească. Știu toate acestea pe de rost – iată ce e plictisitor!

4 iunie

Astăzi, am văzut-o pe Vera. M-a chinuit cu gelozia ei. Se pare că prințesa s-a gîndit să-i încredințeze tainele inimii: o alegere fericită, trebuie să recunosc!

— Deja ghicesc încotro duc toate astea, mi-a spus Vera. Mai bine mi-ai spune simplu acum că o iubești.

— Dar dacă n-o iubesc?

— Atunci la ce bun s-o urmărești, s-o tulburi, să-i aținți imaginația?… O, te cunosc prea bine! Ascultă, dacă vrei să te

cred, vino peste o săptămînă la Kislovodsk[13]; poimîine plecăm într-acolo. Prințesa rămîne aici mai mult. Să închiriezi o locuință alături; vom locui într-o casă mare, aproape de izvor, la mezanin; jos va sta prințesa Ligovskaia, iar alături mai e o casă, a aceluiași proprietar, neocupată... Vii?

I-am promis și în aceeași zi am trimis să mi se închirieze locuința.

La șase Grușnițki a venit la mine și m-a anunțat că mundirul lui va fi gata a doua zi, chiar înainte de bal.

— În sfîrșit, voi dansa cu ea întreaga seară... Și o să vorbesc cu ea pe săturate! adăugă el.

— Cînd e balul?

— Mîine! Ce, nu știi? E o sărbătoare mare, iar autoritățile de aici s-au hotărît să-l organizeze...

— Să mergem pe bulevard...

— Pentru nimic în lume, în această manta urîtă...

— Cum, nu-ți mai place?

Am plecat singur și, întîlnind-o pe prințesa Mary, am invitat-o la mazurcă. S-a arătat mirată și bucuroasă.

— Credeam că dumneavoastră dansați doar de nevoie, ca data trecută, spuse ea, zîmbind drăgălaș...

Se pare că prințesa nici nu observă lipsa lui Grușnițki.

— Mîine o să aveți o surpriză plăcută, i-am spus.

— În ce sens?

— E secret... O să vă dați singură seama la bal.

Mi-am încheiat seara la prințesa mamă; oaspeți nu avea, în afară de Vera și de un bătrînel tare amuzant. Eram în vervă, improvizam tot felul de istorii neobișnuite. Tînăra prințesă ședea în fața mea și-mi asculta prostioarele cu o atenție atît de adîncă, de încordată, de tandră chiar, încît mi se făcu rușine.

Unde îi dispăruseră vioiciunea, cochetăria, capriciile, expresia îndrăzneață, zîmbetul disprețuitor, privirea distrată?

Vera observă toate acestea: pe fața ei bolnăvicioasă se așternu o tristețe profundă. Ședea în umbră, la fereastră, cufundată în fotoliul larg. Mi se făcu milă de ea.

Atunci am început să povestesc întreaga istorie dramatică a felului în care am cunoscut-o, a iubirii dintre noi – se înțelege, mascînd toate acestea sub niște nume inventate.

Atît de viu mi-am zugrăvit tandrețea, neliniștile, entuziasmul, într-o lumină atît de favorabilă i-am descris gesturile și caracterul, încît a trebuit, vrînd-nevrînd, să-mi ierte cochetăria cu tînăra prințesă.

Vera s-a ridicat, s-a așezat lîngă noi, s-a înviorat… și abia la ora două din noapte ne-am amintit că doctorii recomandă să te culci la unsprezece.

5 iunie

Cu o jumătate de oră înainte de bal a venit la mine Grușnițki în toată strălucirea mundirului de infanterist. De cel de-al treilea nasture era prins un lănțișor de bronz, de care atîrna un lornion dublu. Epoleții incredibil de mari fuseseră arcuiți în sus, ca aripioarele zeului Amor. Cizmele scîrțîiau, în mîna stîngă își ținea mănușile maro, din piele de căprioară, și chipiul, iar cu dreapta își lovea ritmic cîrlionții mici ai moțului frizat. Pe față i se citea mulțumirea de sine, dar și o oarecare neîncredere. Ținuta lui de sărbătoare, mersul său țanțoș m-ar fi făcut să izbucnesc în hohote, dacă acest lucru ar fi coincis cu intențiile mele.

Și-a aruncat chipiul și mănușile pe masă și a început să-și îndrepte faldurile și să-și aranjeze ținuta în fața oglinzii. O eșarfă uriașă, de culoare neagră, ce și-o înfășurase în jurul gulerului înalt de lînă, de care se prindea cravata și al cărui păr aspru îi sprijinea bărbia, se ițea, cam o jumătate de verșoc[14], de după guler; i s-a părut că e puțin, așa că și l-a ridicat pînă la urechi. În urma acestui efort dificil, – căci gulerul mundirului era foarte îngust și incomod –, sîngele i se urcă în obraz.

— Lumea vorbește că, zilele acestea, i-ai făcut strașnic curte prințesei mele, nu-i așa? îmi spuse el cu dispreț, fără să mă privească.

— Păi, unde am putea și noi, prostimea, să bem un pahar de vin bun! i-am răspuns, repetînd proverbul îndrăgit al unuia dintre cei mai iscusiți pierde-vară cîntați cîndva de Pușkin[15].

— Dar ia spune-mi, îmi vine bine mundirul? Oh, afurisitul de evreu!... Cum mă taie pe la subsuori!... Nu ai cumva niște parfum?

— Vai de mine, dar la ce-ți mai trebuie? și așa te trăsnește pomada ta de trandafiri...

— N-are a face. Dă-mi-l...

Își turnă o jumătate de sticlă pe cravată, pe batistă și pe mîneci.

— O să dansezi? mă întrebă el.

— Nu cred.

— Mi-e teamă că eu și prințesa va trebui să pornim mazurca și nu știu aproape nici o figură...

— Dar ai invitat-o la mazurcă?

— Nu încă...

— Ai grijă să nu ți-o ia alții înainte...

— Că bine zici! spuse el, lovindu-se peste frunte. Cu bine… Mă duc s-o aștept la intrare.

Își luă chipiul și fugi.

După o jumătate de oră, am pornit și eu. Pe stradă era întuneric și pustiu; în jurul clădirii adunării sau a restaurantului se înghesuia, după cum era de așteptat, mulțimea. Ferestrele acestuia erau puternic luminate; vîntul aducea pînă la mine sunetele orchestrei regimentului. Pășeam încet, mă copleșise tristețea… Nu cumva, cugetam eu, singura mea menire pe lumea asta este să distrug speranțele altora? De cînd îmi duc zilele, destinul m-a adus întotdeauna în fața deznodămîntului unor drame străine, ca și cum, fără mine, nimeni n-ar fi putut nici să moară, nici să cunoască disperarea! Eram personajul indispensabil al actului al cincilea; jucam, involuntar, jalnicul rol al călăului ori al trădătorului. Ce-o fi urmărit destinul prin aceasta?… Oare nu sînt desemnat de el să fiu printre născocitorii de tragedii mic-burgheze sau de romane de familie, ori printre cei ce furnizează fel de fel de istorii, pentru „Biblioteca pentru lectură“[16], de-o pildă? Și de ce-ar trebui oare să știu? Puțini sînt cei care, făcînd primii pași în viață, se gîndesc s-o încheie precum Alexandru cel Mare sau ca lordul Byron, dar, cu toate acestea, rămîn consilieri titulari[17] pentru tot restul zilelor?

Am intrat în sală, m-am pierdut în grupul de bărbați și-am început să urmăresc lumea. Grușnițki stătea lîngă prințesă și-i spunea ceva cu mult patos. Ea îl asculta distrată, privea într-o parte și-n alta, cu evantaiul lipit de buze. Fața îi trăda nerăbdarea, ochii căutau în jur pe cineva. M-am apropiat fără zgomot prin spatele lor, să trag cu urechea la ce vorbesc.

— Mă chinuiți, prințesă, spunea Grușnițki. V-ați schimbat cumplit de cînd nu ne-am văzut.

— Și dumneavoastră v-ați schimbat, răspunse ea, aruncîndu-i o privire scurtă, în care el n-a știut să distingă ironia ascunsă.

— Cine? Eu să mă schimb? O, niciodată! Știți doar că așa ceva e imposibil! Cine v-a văzut o singură dată va purta de-a pururi în minte chipul dumneavoastră divin…

— Încetați.

— De ce nu vreți să ascultați acum lucruri față de care, pînă de curînd și atît de des, vă arătați bunăvoința?

— Pentru că nu-mi place să vă repetați, răspunse ea, rîzînd.

— O, ce amarnic m-am înșelat!… Am crezut, nebunul de mine, că cel puțin acești epoleți îmi vor da dreptul să sper… Nu, mai bine aș fi rămas pe veci în această manta soldățească murdară, cu care, poate, v-aș fi cîștigat atenția.

— La drept vorbind, mantaua vi se potrivește mai bine.

În timpul acesta, m-am apropiat cu o plecăciune de prințesă. Ea roși un pic și rosti repede:

— Nu-i așa, *monsieur* Peciorin, că mantaua gri îi stă mai bine domnului Grușnițki?

— Dați-mi voie să vă contrazic, i-am răspuns: în mundir pare și mai tînăr.

Grușnițki primi în plin această lovitură: ca toți tinerii, avea pretenția să pară bătrîn. Credea că pe fața lui, urmele adînci ale patimilor pot schimba urma anilor trăiți. Îmi aruncă o privire turbată, bătu din picior și se îndepărtă.

— Dar trebuie să recunoașteți, i-am spus prințesei, că, deși a fost întotdeauna ridicol, vi se părea, pînă de curînd, interesant… în mantaua-i cenușie, nu?

Prințesa își plecă ochii și nu răspunse.

Întreaga seară, Grușnițki o urmări pe prințesă, dansă cu ea sau vizavi. O sorbea din ochi, ofta și o plictisea cu vorbele și reproșurile lui. După al treilea cadril, ea ajunsese să-l urască.

— Nu m-am așteptat la așa ceva de la tine, îmi spuse, apropiindu-se și apucîndu-mă de mînecă.

— La ce anume?

— Dansezi mazurca cu ea? mă întrebă el cu o voce gravă. Mi-a mărturisit…

— Ei, și dacă-i așa, ce? Crezi că e vreun secret?

— Se înțelege… Ar fi trebuit să mă aștept la așa ceva de la o fetișcană… de la o cochetă… O să mă răzbun!

— Dă vina pe manta sau pe epoleții tăi, de ce s-o învinuiești pe ea? Cu ce e ea vinovată, dacă ai ajuns să nu-i mai placi?..

— De ce să-mi fi dat speranțe?

— De ce să-ți fi pus speranțe? A dori și a obține ceva – mai înțeleg, dar ca să-ți pui speranțe?

— Ai cîștigat pariul, numai că nu în întregime, spuse el, zîmbind cu răutate.

Începu mazurca. Grușnițki o alegea doar pe prințesă, iar ceilalți cavaleri, unul după altul, o alegeau de asemenea numai pe ea. Era evident un complot împotriva mea. Cu atît mai bine: prințesa vrea să vorbim, ei o încurcă, dorința ei o să fie și mai puternică.

I-am strîns de vreo două ori mîna; a doua oară nu și-o mai smulse și nu scoase un cuvînt.

— Voi dormi prost la noapte, îmi spuse cînd se încheie mazurca.

— Grușnițki e vinovat.

— O, nicidecum! Și fața îi deveni atît de gînditoare, de tristă, încît mi-am dat cuvîntul că, în seara aceasta, îi voi săruta

neapărat mîna.

Lumea a început să se împrăștie. Ajutînd-o pe prințesă să urce în caretă, i-am dus repede mîna la buzele mele. Era întuneric și n-a văzut nimeni.

Am revenit în sală foarte mulțumit de mine.

Tineretul cina în jurul unei mese mari, printre ei și Grușnițki. Cînd am intrat eu, s-a așternut tăcerea: se discutase, probabil, despre mine. Mulți erau supărați încă de la balul precedent, îndeosebi căpitanul de dragoni, iar acum, din cîte se pare, se formează o ceată ostilă mie, sub comanda lui Grușnițki. Are un aspect atît de mîndru și de viteaz...

Mă bucur nespus. Iubesc dușmanii, dar nu în sensul creștinesc. Mă distrează, îmi pun sîngele în mișcare. Să fiu mereu în gardă, să observ fiecare privire, semnificația fiecărui cuvînt, să ghicesc intențiile, să deconspir comploturile, să mă prefac căzut în cursă și, brusc, cu o singură lovitură, să zădărnicesc întreaga construcție de viclenii și planuri, uriașă și cu greu înălțată – iată ce numesc eu viață.

În timpul cinei, Grușnițki și căpitanul de dragoni au tot șușotit între ei și au schimbat priviri.

6 iunie

Astăzi, dis-de-dimineață, Vera și soțul ei au plecat la Kislovodsk. Le-am întîlnit careta în timp ce mergeam la prințesa Ligovskaia. Mi-a făcut semn cu capul: în privirea ei se citea reproșul.

Cine e vinovat? De ce nu vrea să-mi dea prilejul să mă văd cu ea între patru ochi? Dragostea, ca și focul, dacă n-o

alimentezi, se stinge. Dar poate face gelozia ce n-au reușit rugămințile mele.

Am stat la prințesă o oră încheiată. Mary nu și-a făcut apariția, era bolnavă. N-a ieșit nici seara, pe bulevard. Ceata, strînsă din nou, înarmată cu lornioane, părea cu adevărat amenințătoare. Mă bucur că prințesa e bolnavă: erau în stare să comită cine știe ce mîrșăvie la adresa ei. Grușnițki e pieptănat neglijent și arată cam deznădăjduit; la urma urmei, pare să fie supărat, îndeosebi orgoliul i-a fost jignit; există, însă, oameni la care pînă și deznădejdea e amuzantă!

În drum spre casă, am remarcat că-mi lipsește ceva. *N-am văzut-o! E bolnavă!* Nu cumva m-am îndrăgostit cu adevărat? Ce prostie!

7 iunie

La unsprezece dimineața, oră la care, de regulă, prințesa-mamă transpiră la băile Ermolovsk, treceam pe lîngă casa lor. Tînăra prințesă stătea îngîndurată la fereastră. Cînd m-a zărit, a tresărit.

Am intrat în antreu. Nu era nici un servitor, așa că, fără să fiu anunțat, profitînd de libertatea obiceiurilor de aici, am ajuns în camera de oaspeți.

O paloare mată se așternuse pe chipul drag al prințesei. Stătea lîngă pianină, sprijinindu-se cu o mînă de spătarul fotoliului. Mîna îi tremura ușor. M-am apropiat încet de ea și i-am spus:

— Sînteți supărată pe mine?

Și-a ridicat privirea tristă, grea și a clătinat din cap. Buzele ar fi vrut să rostească ceva, dar nu izbuteau. Ochii i s-au umplut de lacrimi. S-a lăsat în fotoliu și și-a acoperit fața cu mîinile.

— Ce s-a întîmplat? am întrebat-o, luînd-o de mînă.

— Nu mă respectați! O! Lăsați-mă-n pace!

Am făcut cîțiva pași. Ea s-a îndreptat în fotoliu, ochii au început să-i sclipească.

M-am oprit cu mîna pe clanța ușii și i-am spus:

— Iertați-mă, prințesă! Am procedat prostește... Așa ceva nu se va mai repeta: voi lua măsuri... La ce bun să știți ce s-a petrecut pînă acum în sufletul meu? N-o să aflați asta niciodată și e mai bine pentru dumneavoastră. Rămîneți cu bine.

În timp ce mă îndreptam spre ieșire, mi s-a părut că o aud plîngînd.

Pînă seara, am hoinărit pe jos prin împrejurimile muntelui Mașuk; am obosit îngrozitor și, ajuns acasă, m-am aruncat în pat, sleit de puteri.

Trecu pe la mine Werner.

— E adevărat, mă întrebă, că vă însurați cu prințesa Ligovskaia?

— De ce?

— Tot orașul vorbește. Toți pacienții mei sînt ocupați cu această noutate importantă, or, acești pacienți sînt dintre cei care știu tot!

„Trebuie să fie una dintre glumele lui Grușnițki!“, mi-am spus.

— Ca să vă dovedesc, doctore, falsitatea acestor zvonuri, vă dezvălui un secret: mîine plec la Kislovodsk.

— Și tînăra prințesă?

— Nu, ea mai rămîne o săptămînă aici...

— Așadar nu vă însurați?

— Ei, doctore, doctore! Uitați-vă la mine: aduc eu cu un mire sau a ceva asemănător?

— N-am spus așa ceva… Însă, știți, există situații… – adăugă el, zîmbind cu viclenie –, cînd un om nobil trebuie să se însoare, și sînt mămici care nu preîntîmpină astfel de situații… De aceea vă și sfătuiesc, ca prieten, să fiți mai precaut. Aici, la băi, e un aer extrem de periculos: cîți tineri minunați, demni de o soartă mai bună, nu mi-a fost dat să văd plecînd de aici direct sub pirostrii… Credeți-mă pe cuvînt, și pe mine au vrut să mă însoare! Chiar o asemenea mămică din provincie, a cărei fiică era foarte palidă. Am avut proasta inspirație să-i spun că, după cununie, o să-și recapete culoarea feței. Atunci, cu lacrimi de recunoștință în ochi, ea mi-a încredințat mîna fiicei ei și întreaga avere: vreo cincizeci de suflete mi se pare. Dar eu i-am răspuns că nu sînt în stare să fac acest pas…

Werner a plecat pe deplin convins că m-a pus în gardă.

Din cuvintele lui, mi-am dat seama că despre mine și prințesă au fost răspîndite prin oraș tot felul de zvonuri urîte. Grușnițki va plăti pentru asta!

10 iunie

Sînt, iată, trei zile de cînd mă aflu la Kislovodsk. În fiecare zi o văd pe Vera la izvor și la plimbare. Dimineața, cînd mă trezesc, mă așez la fereastră și-mi îndrept lornionul spre balconul ei. Ea e demult îmbrăcată și așteaptă semnul convenit. Ne întîlnim, ca din întîmplare, în parcul ce coboară de la casele noastre spre izvor. Aerul înviorător de munte i-a redat culoarea

în obraji și puterile. Nu întîmplător, izvorul Narzan e supranumit *„al bogatîrilor“*[18]! Localnici susțin că aerul Kislovodskului te îndeamnă la dragoste, că aici are loc deznodămîntul tuturor romanelor care au început cîndva la poalele muntelui Mașuk. Și, pe bună dreptate, aici totul respiră singurătate. Aici totul e tainic: și umbra deasă a aleilor de tei, întinsă asupra pîrîului ce curge, zgomotos și spumegînd, de pe o lespede pe alta, croindu-și drum printre munții înverziți, și defileurile, pline de ceață și tăcere, ale căror ramificații se împrăștie de aici în toate părțile, și prospețimea aerului aromat, încărcat de miresmele ierburilor înalte din sud și ale salcîmului alb, și murmurul continuu, adormitor al pîraielor reci, care, dîndu-și întîlnire la capătul văii, aleargă camaraderește, pe întrecute, și se varsă în cele din urmă în Podkumok[19]. Pe partea aceasta, defileul e mai larg și se deschide într-o vale plină de verdeață; de-a lungul ei șerpuiește un drum plin de praf. De fiecare dată cînd mă uit în lungul lui, am impresia că vine o caretă, iar pe ferestruica acesteia se zărește o fețișoară îmbujorată. Multe carete au străbătut acest drum, dar cea așteptată tot nu se zărește. Mica slobozie de dincolo de cetate s-a umplut de lume. În restaurantul construit pe deal, la cîțiva pași de locuința mea, încep să licărească seara lumini printre cele două rînduri de plopi. Zgomotul și clinchetul paharelor răsună pînă noaptea tîrziu.

Nicăieri nu se bea atîta vin de Kahetia și atîta apă minerală ca aici.

Dar să amesteci două astfel de licori
Mă dau bătut – e ignoranța unor amatori[20]

Grușnițki și ceata lui fac tărăboi la cîrciumă în fiecare zi, iar cu mine aproape că nu se salută.

El a sosit abia aseară, însă a reușit între timp să se certe cu trei bătrîni, care voiau să ocupe cada înaintea lui. Hotărît lucru: nefericirea dezvoltă în el spiritul războinic.

11 iunie

În sfîrșit, au sosit. Stăteam la fereastră, cînd am auzit zgomotul caretei lor: inima mi-a tresărit. Ce-o fi asta? Nu cumva sînt îndrăgostit? Atît de prost sînt alcătuit, încît poți să te aștepți la așa ceva de la mine.

Am luat prînzul cu ele. Prințesa-mamă mă privește cu multă tandrețe și nu se îndepărtează de fiica sa... E de rău! De aceea Vera e geloasă pe tînăra prințesă: am reușit să ajung la această stare de fericire! Ce nu face o femeie ca să-și mîhnească rivala? Țin minte că s-a îndrăgostit de mine pentru că iubeam pe alta. Nimic nu e mai paradoxal ca mintea femeii: e greu să o convingi de ceva anume, trebuie să o faci să se convingă singură. Ordinea justificărilor cu care femeile își spulberă ideile preconcepute este extrem de originală. Ca să le înțelegi dialectica, trebuie să răstorni în propria-ți minte toate regulile logicii deprinse în școală. Spre exemplu, raționamentul obișnuit ar fi următorul:

Omul acesta mă iubește, dar e însurat: prin urmare, nu trebuie să-l iubesc.

Raționamentul feminin:

Nu trebuie să-l iubesc, fiindcă sînt măritată. Însă el mă iubește, prin urmare...

Urmează cîteva puncte, căci aici nu mai vorbește judecata; aici vorbesc limba, ochii și, odată cu ele, inima, dacă există.

Și ce dacă aceste însemnări vor nimeri cîndva sub ochii unei femei? „Calomnie!“, va striga ea, indignată.

De cînd scriu poeții și femeile îi citesc (lucru pentru care le purtăm o pioasă recunoștință), au fost de atîtea ori numite îngeri, încît, la drept vorbind, în naivitatea lor sufletească, au dat crezare acestui compliment, uitînd pesemne că, pentru bani, aceiași poeți l-au preamărit pe Nero, numindu-l semizeu…

Nu prea îmi șase bine să vorbesc cu atîta răutate despre ele – mie, cel care, în afara lor, n-am iubit nimic pe lume –, mie, cel care am fost întotdeauna gata să-mi jertfesc pentru ele liniștea, onoarea, viața… Dar, de bună seamă, nu ca urmare a unui atac de furie sau a amorului propriu jignit încerc să smulg de pe chipul lor acel văl fermecat, prin care doar ochiul experimentat poate pătrunde. Nu, tot ceea ce spun despre ele e urmarea

Minții, cu recea-i judecată
Și inimii, cu tristele-i remarci.[21]

Femeile ar trebui să-și dorească ca toți bărbații să le cunoască la fel de bine cum le cunosc eu, pentru că eu le iubesc de o sută de ori mai mult, din momentul în care am încetat să mă mai tem de ele și le-am deprins micile slăbiciuni.

Apropo: Werner a comparat deunăzi femeile cu acea pădure fermecată despre care povestește Tasso în *Ierusalimul eliberat*. „Apropie-te doar, spunea el, și asupra ta se vor prăvăli din toate părțile asemenea grozăvenii, încît să te păzească Dumnezeu: datoria, buna-cuviință, mîndria, opinia publică, zeflemeaua, disprețul… Trebuie doar să nu le iei în seamă și să mergi

înainte. Încetul cu încetul, monștrii dispar, iar în față ți se deschide o poiană liniștită și luminoasă, în mijlocul căreia strălucește un mirt înflorit. E vai de tine însă dacă după primii pași inima ți-o ia din loc și faci cale întoarsă!“

12 iunie

Seara de astăzi a fost plină de întîmplări. La vreo trei verste de Kislovodsk, în defileul prin care curge rîul Podkumok, se află o stîncă numită *Inelul*. E vorba, de fapt, de o poartă făurită de natură; ea se înalță pe o colină, iar soarele ce dă să apună își aruncă prin ea ultima-i privire, cuprinsă de flăcări, asupra lumii. O cavalcadă numeroasă se îndrepta într-acolo să admire apusul soarelui prin ferestruica de piatră. La drept vorbind, nici unuia dintre noi nu-i stătea gîndul la soare. Călăream alături de prințesă; pe drumul de întoarcere, trebuia să trecem rîul Podkumok prin vad. Rîurile de munte, chiar și cele mai mici, sînt primejdioase, mai ales pentru că fundul lor e un adevărat caleidoscop: sub presiunea apei, el se schimbă în fiecare zi. Acolo unde ieri era o piatră, astăzi e o groapă. Am apucat calul prințesei de frîu și l-am dus prin apa care nu trecea de genunchi. Am început să înaintăm încet, de-a curmezișul apei, împotriva curentului. Se știe că, la traversarea unor ape repezi, nu trebuie să privești în jos, căci te cuprinde pe dată amețeala. Am uitat însă să o previn pe prințesă.

Eram de-acum la mijlocul apei, unde șuvoiul e mai iute, cînd prințesa se clătină în șa. „Mi-e rău!“, rosti ea cu glas stins… M-am aplecat repede și am cuprins-o de talia subțire.

„Uitați-vă în sus! i-am șoptit. Nu-i nimic, să nu vă fie teamă, sînt cu dumneavoastră.“

Se simțea mai bine; ar fi vrut să se elibereze de brațul meu, însă i-am cuprins și mai strîns talia mlădioasă, moale: obrazul meu aproape că-i atingea fața; se simțea dogoarea trupului ei.

— Ce faceți cu mine? O, Doamne!

N-am dat atenție zbuciumului și tulburării ce-o cuprinseseră, iar buzele mele îi atinseră obrazul catifelat. Prințesa tresări, dar nu spuse nimic; rămăseserăm în urmă, nimeni nu ne văzu. Cînd am răzbit la mal, o porniră cu toții la galop. Prințesa își înfrînă calul; am rămas alături de ea. Se vedea că tăcerea mea o tulbură, însă m-am jurat să nu scot un cuvînt, din curiozitate. Îmi doream să văd cum va depăși această situație delicată.

— Dumneavoastră fie mă disprețuiți, fie mă iubiți mult de tot! spuse ea în cele din urmă, cu lacrimi în glas. Poate că vreți să rîdeți de mine, să-mi tulburați sufletul, iar apoi să mă părăsiți... Ar fi o asemenea ticăloșie, ar fi ceva atît de josnic, încît numai presupunerea... O, nu! Nu-i așa că, adăugă ea cu vocea pătrunsă de o încredere tandră, nu-i așa că persoana mea nu are nimic care să nu merite a fi stimat? Gestul dumneavoastră îndrăzneț... trebuie, trebuie să vi-l iert, pentru că eu vi l-am îngăduit... Răspundeți, spuneți ceva, vreau să vă aud vorbind! În ultimele ei cuvinte era atîta nerăbdare feminină, încît, fără să vreau, am zîmbit; din fericire, începea să se întunece... Nu i-am răspuns.

— Tăceți? continuă prințesa. Poate doriți să vă spun eu prima că vă iubesc?

Tăceam...

— Doriți acest lucru? continuă ea, întorcîndu-se deodată spre mine... În fermitatea privirii și a vocii ei era ceva înfricoșător...

— La ce bun? i-am răspuns, ridicînd din umeri.

Lovi calul cu cravașa și se avîntă în goană pe drumul îngust și primejdios. Totul s-a petrecut atît de repede, încît cu greu am izbutit s-o ajung din urmă, și aceasta abia atunci cînd s-a alăturat restului de călăreți. Pînă acasă a vorbit și a rîs tot timpul. În mișcările ei era ceva febril. La mine nu s-a uitat nici măcar o dată. Cu toții au remarcat această veselie neobișnuită. Chiar și prințesa-mamă se bucura în sinea ei privindu-și fiica; or, fata era în pragul unei crize de nervi: la noapte nu va închide un ochi și va plînge. Gîndul acesta îmi provoacă o imensă satisfacție: sînt momente în care îl înțeleg pe Vampir... Și încă mai trec drept băiat cumsecade și încerc să-mi păstrez acest renume!

După ce-au descălecat, doamnele au intrat la prințesă; eram tulburat și-am pornit-o călare spre munți, ca să-mi risipesc gîndurile care mă copleșiseră. Seara înrourată răspîndea o răcoare îmbătătoare. Luna se ridica de după crestele întunecate. Fiecare pas al calului meu nepotcovit răsuna surd în liniștea defileului. La cascadă mi-am adăpat calul, am tras cu jind în piept aerul proaspăt al nopții sudice și am pornit îndărăt. Drumul meu trecea prin mica slobozie. Luminile din ferestrele așezării începeau să se stingă; străjerii de pe zidul de apărare al cetății și cazacii din pichetele aflate în împrejurimi se strigau prelung...

Am observat că una dintre casele sloboziei, ridicată pe malul rîpii, era puternic luminată. Din cînd în cînd, de acolo răzbăteau vorbe și strigăte dezordonate, semne ce trădau cheful

unor militari. Am descălecat și m-am furișat spre fereastră. Oblonul întredeschis mi-a îngăduit să-i văd pe cei care petreceau și să ascult ce vorbeau. Discutau despre mine.

Căpitanul de dragoni, înfierbîntat de vin, lovi cu pumnul în masă, cerînd atenție:

— Domnilor! spuse el, așa ceva nu se mai poate. Peciorin merită o lecție! Acești parveniți de prin Petersburg își dau mereu aere dacă nu le dai peste nas! Se crede buricul pămîntului, pentru că poartă întotdeauna mănuși curate și cizme lustruite.

— Și apoi, ce zîmbet îngîmfat la el! Cu toate acestea, sînt convins că e un laș – da, un laș!

— Și eu cred la fel, spuse Grușnițki. Îi place să ia totul în glumă. I-am spus odată niște lucruri pentru care oricare altul m-ar fi tăiat pe loc, dar Peciorin a preferat să ia totul în rîs. Firește, nu l-am provocat la duel, asta era treaba lui; și nici nu voiam să mă leg la cap…

— Grușnițki îi poartă pică fiindcă i-a suflat-o pe prințesă, se auzi o voce.

— Ca să vezi ce-au mai născocit! E adevărat, i-am făcut puțină curte prințesei, dar am încetat imediat, pentru că nu vreau să mă-nsor, și apoi, nu-mi stă în obicei a compromite o domnișoară.

— Da, vă asigur că e cel mai mare laș, adică Peciorin, nu Grușnițki. O, Grușnițki e un băiat de ispravă, pe lîngă aceasta, mi-e prieten cu adevărat! spuse din nou căpitanul de dragoni. Domnilor! Nimeni de aici nu-i ia apărarea? Chiar nimeni? Cu atît mai bine! Vreți să-i puneți vitejia la încercare? Chestia asta o să ne amuze…

— Vrem, dar cum?

— Ia ascultați: mai cu seamă Grușnițki e supărat pe el, de aceea, el va avea primul rol! Se va lega de vreo prostioară, acolo, și-l va provoca pe Peciorin la duel... Așteptați; în asta și stă toată șmecheria... Îl va provoca la duel... Bun! Toate acestea – provocarea, pregătirile, condițiile, vor fi cît se poate de solemne și înfricoșătoare; garantez pentru asta. Eu voi fi secundantul tău, sărmane prieten! Bine! Numai că iată care-i șiretlicul: pistoalele nu vor avea gloanțe. Vă asigur că pe Peciorin o să-l ia cu frică – la șase pași îi așez, naiba să-i ia! Sînteți de acord, domnilor?

— Grozav plan, de acord! Și de ce n-am fi? se auzi din toate părțile.

— Dar tu, Grușnițki?

Așteptam cu nerăbdare răspunsul lui Grușnițki. O furie rece mă cuprinse la gîndul că, dacă nu mi-ar fi venit întîmplarea în ajutor, aș fi putut ajunge bătaia de joc a acestor idioți. Dacă Grușnițki n-ar fi fost de acord, aș fi sărit la gîtul lui. Dar, după cîteva clipe de tăcere, el se ridică de la locul său, îi întinse mîna căpitanului și spuse cu importanță: „Bine, sînt de acord“.

Greu de descris entuziasmul onorabilei societăți.

M-am întors acasă, marcat de două sentimente diferite. Primul era de tristețe. „Oare de ce mă urăsc cu toții? Cugetam în sinea mea. Ce le-am făcut? Am jignit, oare, pe cineva? Nu. Oare sînt dintre acei oameni care prin simpla lor înfățișare dau naștere unei atitudini răuvoitoare? Simțeam cum, încetul cu încetul, o răutate plină de venin îmi umplea sufletul. Păzește-te, domnule Grușnițki! îmi spuneam, în timp ce mă plimbam încoace și încolo prin cameră: cu mine nu se fac asemenea glume. Ai putea plăti scump încuviințarea dată tovarășilor dumitale idioți. Nu sînt jucăria dumitale!

N-am dormit toată noaptea. Spre ziuă arătam galben ca lămîia.

Dimineața am întîlnit-o pe tînăra prințesă la izvor.

— Sînteți bolnav? mă întrebă ea, privindu-mă țintă.

— N-am dormit noaptea.

— Nici eu... V-am învinuit... poate că degeaba! Dar explicați-vă, aș putea să vă iert totul...

— Chiar totul?...

— Totul... Numai să-mi spuneți adevărul... cît mai repede... Vedeți, m-am gîndit mult, am încercat să-mi explic, să-mi justific comportamentul dumneavoastră; poate că vă temeți că ați putea avea piedici din partea alor mei... Nu are importanță... Cînd o să afle... (glasul îi tremură) eu o să-i înduplec. Sau poate că situația dumneavoastră... dar să știți că pot să sacrific totul pentru cel pe care-l iubesc... O, răspundeți-mi mai repede, fie-vă milă... Nu mă disprețuiți, nu-i așa?

Prințesa mă prinse de mînă.

Prințesa-mamă și soțul Verei mergeau în fața noastră și nu observară nimic. Dar puteau să ne vadă bolnavii care se plimbau, clevetitorii cei mai curioși dintre toți curioșii, așa că mi-am eliberat iute mîna din strînsoarea ei pătimașă.

— Vă voi spune întregul adevăr, i-am răspuns prințesei. Nu voi încerca să mă justific și nici să-mi explic faptele. Nu vă iubesc.

Buzele ei păliră ușor...

— Lăsați-mă, spuse ea abia perceptibil.

Am ridicat din umeri, m-am întors și am plecat.

14 iunie

Uneori mă disprețuiesc eu însumi… Oare de aceea îi disprețuiesc și pe alții? Am devenit, iată, incapabil de porniri nobile; mi-e teamă să apar ridicol în propriii ochi. Altul în locul meu i-ar fi oferit prințesei *son cœur et sa fortune*; numai că asupra mea cuvîntul *însurătoare* are o putere vrăjită: oricît de pătimaș aș iubi o femeie, dacă aceasta doar îmi dă de înțeles că trebuie să mă însor cu ea – adio iubire! Inima mi se transformă în piatră și nimic n-o mai poate încălzi. Sînt capabil de toate sacrificiile, mai puțin acesta; sînt în stare să-mi risc de douăzeci de ori viața pe o carte, ba chiar și onoarea… însă libertatea nu mi-o vînd. De ce oare o prețuiesc într-atît?… Ce găsesc în ea?… Pentru ce mă pregătesc?… Ce aștept de la viitor?… La drept vorbind, absolut nimic. E un fel de teamă nativă, un presentiment inexplicabil… Că doar există oameni care se tem instinctiv de păianjeni, de gîndaci, de șoareci… Oare să recunosc? Pe cînd eram copil, o bătrînă a ghicit mamei viitorul meu; aceasta mi-a prezis *că voi muri din cauza unei femei rele*; lucrul acesta m-a uimit profund atunci: în sufletul meu s-a născut un dezgust de neînvins față de ideea de însurătoare… În plus, ceva îmi spune că premoniția ei se va adeveri; cel puțin, mă voi strădui ca acest lucru să se întîmple cît mai tîrziu.

15 iunie

Aseară a sosit aici iluzionistul Apfelbaum. Pe ușa restaurantului a apărut un afiș lung, care înștiințează respectabilul public că uimitorul iluzionist pomenit mai sus, acrobat, chimist și optician, va avea onoarea să dea o strălucită

reprezentație astăzi, la ora opt seara, în sala adunării nobilimii (altfel spus, la restaurant). Biletul costă două ruble și un poltinic[22].

Cu toții se pregătesc să-l vadă pe marele iluzionist. Și-a luat bilet pînă și prințesa Ligovskaia, chiar dacă fiica ei e bolnavă.

Astăzi, după prînz, treceam pe lîngă ferestrele Verei. Ședea singură în balcon. La picioarele mele căzu un bilețel:

„Astăzi, la ora zece seara, vino la mine pe scara mare. Soțul meu a plecat la Piatigorsk și se întoarce abia mîine. Servitorii și menajerele nu vor fi acasă: le-am împărțit tuturor bilete, chiar și servitorilor prințesei. Te aștept, vino neapărat“.

— A-ha! mi-am spus eu; în cele din urmă a ieșit cum am vrut eu.

La opt m-am dus să văd reprezentația. Publicul se strînse abia pe la nouă; începu reprezentația. În rîndurile din spate, i-am recunoscut pe servitorii și pe menajerele Verei și ai prințesei. Erau cu toții aici, pînă la unul. Grușnițki stătea în primul rînd, cu lornionul la ochi. Iluzionistul i se adresa de fiecare dată cînd avea nevoie de o batistă, de un ceas, de un inel ș.a.m.d.

De cîtva timp, Grușnițki nu mă mai salută, iar astăzi s-a uitat la mine în vreo două rînduri destul de obraznic. Toate acestea și le va aminti cînd va trebui să încheiem socotelile.

Cînd s-a făcut ora zece, m-am ridicat și am ieșit.

Afară era beznă să-ți scoți ochii, nu alta. Nori grei și reci adăstau pe crestele munților din împrejurimi: doar arareori un vînt muribund răscolea vîrful plopilor din jurul restaurantului, la geamurile căruia se îngrămădise mulțimea. Am coborît muntele și, cotind la poartă, am grăbit pasul. Deodată, mi se păru că cineva se ține după mine. M-am oprit și-am început să

privesc în jur. N-am reușit să disting nimic în întuneric; cu toate acestea, din precauție, am făcut un ocol, chipurile ca într-o plimbare în jurul casei. Trecînd pe lîngă fereastra tinerei prințese, am auzit din nou pași în urma mea, iar un om înfășurat în manta trecu în fugă pe lîngă mine. Faptul m-a pus pe gînduri; totuși, m-am furișat spre cerdac și am urcat în grabă scara cufundată în întuneric. Ușa s-a deschis și o mînă mică m-a tras înăuntru...

— Nu te-a văzut nimeni? mă întrebat în șoaptă Vera, lipindu-se de mine.

— Nimeni!

— Acum mă crezi că te iubesc? O, cît de mult am stat la îndoială, cît de mult m-am chinuit... dar tu faci din mine ce vrei.

Inima îi bătea cu putere, mîinile îi erau reci ca gheața. Au început reproșurile, gelozia, rugămințile. Îmi cerea să recunosc totul, spunînd că va îndura cu supunere trădarea mea, pentru că nu-mi dorește decît să fiu fericit. N-am dat crezare întru totul acestui lucru, dar am liniștit-o cu jurăminte, promisiuni și așa mai departe.

— Așadar, nu te însori cu Mary? N-o iubești?... Ea crede... Știi, e îndrăgostită nebunește de tine, biata de ea!

.....

Pe la ora două din noapte, am deschis fereastra și, legînd două șaluri, mi-am dat drumul din balconul de sus în cel de dedesubt, ținîndu-mă de coloană. La prințesă, lumina mai era aprinsă. Ceva m-a împins înspre fereastra ei. Draperia nu era trasă complet, așa că am putut să-mi arunc privirea curioasă în intimitatea camerei. Mary stătea în așternut, cu mîinile cuprinzîndu-i genunchii. Părul ei des era strîns sub o scufie de noapte, cusută cu dantelă; un șal mare, de un roșu aprins, îi

acoperea umerii goi, iar picioarele-i mici și le afundase în niște papuci persani. Ședea nemișcată, cu capul lăsat în piept. În fața ei, pe o măsuță, era o carte deschisă, însă ochii fetei, nemișcați și plini de o nelămurită tristețe, parcurgeau, pare-se, a suta oară aceeași pagină, în vreme ce gîndurile îi erau departe…

În clipa aceea se auzi ceva mișcîndu-se în spatele unei tufe. Am sărit de pe balcon în iarbă. O mînă invizibilă mă apucă de umăr. „A-ha! spuse o voce aspră, mi-ai căzut în plasă!… Îmi umbli noaptea pe la prințese!“

— Ține-l bine! strigă un altul, ivindu-se de după colț.

Erau Grușnițki și căpitanul de dragoni.

Pe ultimul l-am lovit cu pumnul în cap, secerîndu-l din picioare. M-am repezit spre tufișuri. Toate cărările parcului ce acoperea povîrnișul din dreptul caselor noastre îmi erau cunoscute.

— Hoții! Paza!… strigau ei. Se auzi o împușcătură de pistol, cartușul căzu fumegînd la picioarele mele.

Într-o clipă am fost în camera mea, m-am dezbrăcat și m-am întins în pat. Servitorul doar ce apucă să tragă zăvorul, Grușnițki și căpitanul de dragoni începură să bată la ușă.

— Peciorin! Dormiți? Sînteți acasă?… strigă căpitanul.

— Dorm, i-am răspuns mînios.

— Sculați-vă! Hoții… Cerchezii…

— Am guturai, le-am răspuns. Mi-e frică să nu răcesc.

Plecară. N-ar fi trebuit să le răspund: m-ar mai fi căutat vreo oră prin parc. Între timp, agitația se înteți la culme. Din cetate veni un cazac călare. Lucrurile se precipitară; au început să-i caute pe cerchezi prin toate tufișurile – și, bineînțeles, n-au găsit nimic. Însă mulți au rămas, probabil, cu convingerea fermă că, dacă garnizoana ar fi dat dovadă de mai multă vitejie și ar fi

acționat mai rapid, cel puțin vreo douăzeci de tîlhari ar fi căzut morți.

16 iunie

Azi dimineață, la izvor, s-a vorbit numai despre asaltul nocturn al cerchezilor. După ce-am băut numărul cuvenit de pahare de apă de Narzan și am străbătut în vreo zece rînduri lunga alee de tei, m-am întîlnit cu soțul Verei, care tocmai se întorsese de la Piatigorsk. M-a luat de braț și am pornit spre restaurant să luăm micul dejun. Era foarte neliniștit din pricina soției. „Vai, ce spaimă a tras azi noapte! îmi spuse el. Că doar a trebuit să se întîmple tocmai în lipsa mea.“ Ne-am așezat să mîncăm lîngă ușa ce dă în camera de pe colț, unde erau vreo zece tineri, printre care și Grușnițki. Soarta a făcut să pot auzi pentru a doua oară discuția ce avea să-i hotărască soarta. Nu mă văzuse, așa că nu puteam să-l bănuiesc de premeditare; însă aceasta nu făcea decît să-i sporească vina în ochii mei.

— Oare chiar erau cerchezi? spuse unul. I-a văzut cineva?

— O să vă spun întreaga poveste, răspunse Grușnițki. Dar vă rog să nu mă dați de gol. Iată cum s-au petrecut lucrurile: aseară, un om al cărui nume nu vi-l spun vine și-mi zice că, pe la ora zece din noapte, cineva s-a furișat în casa prințeselor Ligovski. Trebuie să remarc faptul că prințesa mamă era aici, iar fiica ei acasă. Așa că am și pornit împreună spre geamurile prințeselor, ca să-l pîndim pe norocos.

Recunosc, m-am speriat, chiar dacă interlocutorul meu era foarte ocupat cu micul dejun: ar fi putut să audă lucruri nu

tocmai plăcute pentru el, dacă nu cumva Grușnițki ghicise adevărul. Însă, orbit de gelozie, el nici măcar nu-l bănuia.

— Așadar, continuă Grușnițki, am și pornit într-acolo, luîndu-ne și armele, încărcate cu gloanțe oarbe, doar așa, ca să-l speriem. L-am așteptat în parc pînă la două. În cele din urmă a apărut, numai Dumnezeu știe de unde-a apărut, numai că nu prin fereastră, pentru că aceasta nu s-a deschis, ci, probabil, prin ușa de sticlă din spatele coloanei. În sfîrșit, cum vă spun, iată că vedem pe cineva dîndu-și drumul din balcon... Ei, ce părere aveți de prințesă? Ia spuneți? Ei bine, recunosc, așa sînt domnișoarele astea din Moscova! După așa ceva, ce poți să mai crezi? Am vrut să punem mîna pe el, dar s-a repezit ca un iepure în tufișuri; în clipa aceea am și tras după el.

În jurul lui Grușnițki se auzi un murmur de neîncredere.

— Nu mă credeți? continuă el. Vă dau cuvîntul meu, cuvîntul de onoare, e adevărul gol-goluț și, drept dovadă, poftim, îl voi și numi pe acest domn.

— Spune, spune cine-i! se auziră din toate părțile.

— Peciorin, răspunse Grușnițki.

În clipa aceea și-a ridicat privirea: stăteam în ușă chiar în fața lui. Grușnițki se făcu asemeni purpurei. M-am apropiat de el și i-am spus încet și răspicat:

— Îmi pare foarte rău că am intrat abia după ce v-ați dat cuvîntul de onoare pentru a susține una din bîrfele cele mai abjecte. Prezența mea v-ar fi scutit de o ticăloșie în plus.

Grușnițki sări de pe scaun și dădu să-mi răspundă.

— Vă rog, am continuat eu pe același ton, vă rog să vă retrageți pe dată cuvintele. Știți foarte bine că nu sînt decît scorneli. Nu cred că indiferența unei femei față de strălucitele dumneavoastră calități merită o răzbunare atît de cumplită.

Gîndiți-vă bine: susținîndu-vă în continuare părerea, vă pierdeți dreptul de a fi numit nobil și vă riscați viața.

Grușnițki stătea în fața mea, cu ochii plecați, profund tulburat. Însă lupta dintre conștiință și orgoliu n-a durat mult. Căpitanul de dragoni, care ședea alături, îl înghionti cu cotul. Grușnițki tresări și-mi răspunse pripit, fără să ridice privirea:

— Stimate domn, cînd afirm ceva, chiar cred acel lucru, și sînt gata să repet... Nu mă tem de amenințările dumneavoastră și sînt gata de orice.

— Ultimul lucru l-ați și dovedit, i-am răspuns rece și, apucîndu-l de braț pe căpitanul de dragoni, am ieșit din cameră.

— Ce doriți? întrebă căpitanul.

— Sînteți prietenul lui Grușnițki și, probabil, îi veți fi secundant, nu?

Căpitanul făcu o plecăciune adîncă.

— Ați ghicit, răspunse acesta. Sînt chiar obligat să-i fiu secundant, căci jignirea ce i-a fost adusă mă privește și pe mine. Am fost cu el noaptea trecută, adăugă el, îndreptîndu-și statura ușor gîrbovită.

— A! Așadar pe dumneavoastră v-am lovit atît de neîndemînatic peste cap?

Căpitanul se făcu galben, apoi vînăt; ura tăinuită i se citea acum pe chip.

— Voi avea onoarea să vi-l trimit astăzi pe secundantul meu, am adăugat eu, cu o plecăciune foarte politicoasă, dînd impresia că nu iau în seamă turbarea ce-l cuprinsese.

În cerdacul restaurantului, l-am întîlnit pe soțul Verei. Se pare că mă aștepta.

Îmi strînse mîna cu un sentiment ce aducea a exaltare.

— O, tinere cu suflet nobil! spuse el cu lacrimi în ochi. Am auzit totul. Ce ticălos ingrat!... Să-i mai primești după așa ceva într-o casă de oameni cumsecade! Slavă Domnului că nu am fete! Dar pe dumneavoastră vă va răsplăti cea pentru care vă riscați viața. Fiți convins de discreția mea, cel puțin pentru o vreme, continuă el. Am fost și eu tînăr și am slujit în armată. Știu că în astfel de cazuri e bine să nu te amesteci. Cu bine.

Sărmanul! Se bucură că nu are fete...

M-am dus direct la Werner, l-am găsit acasă și i-am explicat totul: atitudinea mea față de Vera și tînăra prințesă, precum și discuția, surprinsă de mine, din care am aflat despre intenția acestor domni de a mă duce de nas, punîndu-mă să trag cu gloanțe oarbe. Numai că gluma se îngroșase: probabil că nu se așteptau la un asemenea deznodămînt.

Doctorul a căzut de acord să-mi fie secundant. I-am dat cîteva sfaturi în legătură cu condițiile duelului. Trebuia să insiste ca toată povestea să se petreacă în cel mai mare secret, căci, chiar dacă sînt pregătit oricînd să mă supun morții, n-am nici cea mai mică intenție să-mi distrug pentru totdeauna viitorul pe lumea asta.

Apoi am plecat acasă. După un ceas, doctorul s-a întors din misiunea pe care i-o încredințasem.

— Într-adevăr, împotriva dumneavoastră s-a urzit un complot, spuse el. I-am găsit la Grușnițki pe căpitanul de dragoni și pe încă un domn, al cărui nume nu l-am reținut. M-am oprit o clipă în antreu să-mi scot galoșii. La ei în cameră era o gălăgie cumplită și se certau... „N-o să accept pentru nimic în lume! striga Grușnițki. M-a jignit în public; atunci era cu totul altceva...“ „Ce treabă ai tu? i-a răspuns căpitanul. Iau totul asupra mea. Am fost secundant la cinci dueluri și știu cum să

aranjez lucrurile. Am plănuit totul. Te-aș ruga numai să nu mă încurci. Nu strică să-l speriem puțin. Și de ce să te expui la o primejdie, cînd poți s-o eviți?...“ În clipa aceea, am intrat eu. Au tăcut brusc. Negocierile s-au întins destul de mult. În cele din urmă, am hotărît astfel: la vreo cinci verste de aici e un defileu neumblat. Vor pleca într-acolo mîine, la patru dimineața, iar noi trebuie să-i urmăm după o jumătate de oră. Se va trage de la șase pași – condiția asta a cerut-o Grușnițki însuși. Cel împușcat va fi pus pe seama cerchezilor. Acum iată care-mi sînt bănuielile: ei, adică secundanții, cred c-au schimbat puțin planul de dinainte și vor să încarce cu adevărat doar pistolul lui Grușnițki. Aduce un pic a crimă, dar pe timp de război și, îndeosebi, în războiul din Asia, vicleșugurile sînt permise. Doar Grușnițki, din cîte se pare, e ceva mai nobil decît camarazii săi. Ce ziceți? Trebuie să le arătăm că ne-am prins?

— Pentru nimic în lume, doctore! Fiți liniștit. N-o să le fac jocul.

— Și cum vreți să procedați?

— E secretul meu.

— Aveți grijă să nu cădeți în capcană... sînt doar șase pași!

— Doctore, vă aștept mîine la patru; caii vor fi gata... Cu bine.

Am rămas pînă seara acasă, încuiat în cameră. A venit un lacheu să mă invite la prințesă. Am poruncit să transmită că sînt bolnav.

.....

Ora două din noapte... nu mi-e somn... Ar trebui totuși să adorm ca mîine să nu-mi tremure mîna. De altfel, de la șase pași e greu să greșești ținta. Așa deci, domnule Grușnițki! Mistificarea n-o să vă reușească... Vom schimba rolurile: acum

va fi rîndul meu să citesc pe fața dumneavoastră lividă semnele fricii ascunse. Pentru ce ați stabilit această distanță fatală de șase pași? Credeți că îmi voi expune fruntea așa, fără să crîcnesc... Nicidecum, vom trage la sorți! Și atunci... atunci... dar, dacă norocul lui va precumpăni? Dacă steaua mea mă va trăda în cele din urmă? Și nici n-ar fi de mirare: mi-a satisfăcut atîta vreme cu credință toate capriciile. În ceruri nu e mai multă statornicie decît aici, pe pămînt.

Și la urma urmei, dacă va fi să mor, voi muri! Nu e o pierdere prea mare pentru lume; dar și mie însumi a ajuns să-mi fie destul de urît. Mie, celui ce cască la bal și care nu se duce la culcare doar pentru că încă nu i-a venit trăsura. Dar trăsura e gata... rămîneți cu bine!

Parcurg în minte tot trecutul și mă întreb fără să vreau: pentru ce am trăit? În ce scop m-am născut?... A, probabil c-a existat un asemenea țel și, de bună seamă, am avut o nobilă predestinare, pentru că simt în suflet puteri de necuprins... Numai că eu n-am reușit să-mi aflu această predestinare, m-am mulțumit cu momeala patimilor deșarte și ingrate. Din văpaia lor am ieșit tare și rece ca fierul, dar am pierdut pentru totdeauna elanul năzuințelor nobile – cea mai luminoasă parte a vieții. Și de atunci, de cîte ori nu mi-a fost dat să joc rolul de topor în mîinile destinului! Asemenea unui instrument de tortură, cădeam pe capul celor condamnați, adesea fără răutate, întotdeauna fără regret... Dragostea mea n-a adus nimănui fericire, pentru că eu n-am jertfit nimic pentru cei pe care i-am iubit: am iubit doar pentru sine, pentru propria-mi plăcere; n-am încercat decît să satisfac ciudata cerință a inimii, absorbind cu lăcomie sentimentele, mîngîierile, bucuriile și suferințele – și niciodată nu reușeam să mă satur. Tot așa, cel sleit de foame și

de puteri adoarme și vede în fața sa mîncăruri dintre cele mai alese și vinuri înspumate; înfulecă încîntat darurile cerești ale propriei imaginații și i se pare suferința mai ușoară, însă e de-ajuns să se trezească pentru ca visul să dispară… și să rămînă foamea, de două ori mai aprigă, și disperarea!

Poate că mîine o să mor! Și nu va rămîne pe pămînt nici un suflet care să mă fi înțeles pe deplin. Unii mă vor socoti mai rău, alții mai bun decît am fost în realitate… Unii vor spune: a fost un băiat bun, alții – un ticălos. Și una, și alta va fi minciună. După toate acestea, merită oare efortul de a trăi? Și totuși trăiești – din curiozitate, mereu aștepți ceva nou… Ridicol și revoltător lucru!

A trecut o lună și jumătate de cînd mă aflu la fortăreața *N*; Maksim Maksimîci e plecat la vînătoare… Sînt singur și stau la fereastră. Nori cenușii au învăluit munții pînă la poale. Prin ceață, soarele pare o pată galbenă. E frig; vîntul șuieră și zdruncină obloanele… Mi-e urît!… Îmi voi continua jurnalul, întrerupt de atîtea întîmplări stranii.

Recitesc ultima pagină: ridicol! Mă gîndeam că o să mor. Așa ceva nu e cu putință: încă n-am sorbit pînă la fund cupa suferințelor, iar acum simt că mai am mult de trăit.

Cît de limpede și de precis mi s-au întipărit în minte toate cele petrecute! Nici o trăsătură, nici o nuanță nu s-a șters în timp!

Îmi amintesc cum, în noaptea care a precedat duelul, n-am dormit nici o clipă. Multă vreme n-am putut nici să scriu: o neliniște tainică pusese stăpînire pe mine. Vreun ceas am tot umblat prin cameră; apoi m-am așezat și am deschis un roman

de Walter Scott, aflat la mine pe masă: e vorba de *Puritanii*. La început am citit cu oarece efort, după care m-am cufundat în lectură, captivat de farmecul ficțiunii... Oare bardul scoțian nu va fi răsplătit pe cealaltă lume pentru fiecare clipă de bucurie pe care o dăruiește cartea sa?...

În sfîrșit, se lumină. Nervii mi se liniștiră. M-am privit în oglindă: o paloare tulbure îmi acoperea fața, ascunzînd urmele unei insomnii chinuitoare; ochii însă, deși înconjurați de o ușoară umbră cafenie, străluceau mîndri și neînduplecați. Eram destul de mulțumit de mine.

După ce am poruncit să-mi se înhame caii, m-am îmbrăcat și am tras o fugă la locul pentru scăldat. Cufundîndu-mă în apa rece și clocotitoare de Narzan, am simțit cum îmi revin puterile trupului și ale sufletului. Am ieșit din apă proaspăt și dîrz, de parcă mă pregăteam pentru bal. Să mai spună cineva după aceasta că sufletul nu e legat de trup!

La întoarcere, l-am găsit pe doctor la mine. Purta pantaloni de călărie cenușii, un caftan scurt și o căciulă cercheză. Am izbucnit în rîs la vederea acestei ființe mici de statură, cu căciula aceea mițoasă uriașă: fața lui nu avea nimic războinic, iar de data aceasta îi era și mai prelungă decît de obicei.

— De ce sînteți atît de trist, doctore? l-am întrebat eu. Că doar ați petrecut de o sută de ori oameni pe lumea cealaltă cu o indiferență totală, nu-i așa? Închipuiți-vă că am o inflamație a fierii[23]; pot să mă fac bine, dar pot să și mor; și una, și alta sînt în ordinea lucrurilor. Încercați să vedeți în mine un pacient, lovit de o boală pe care încă n-o cunoașteți, și atunci curiozitatea dumneavoastră se va ascuți în cel mai înalt grad. Puteți face pe seama mea cîteva din experimentele

dumneavoastră fiziologice... Așteptarea unei morți năprasnice nu înseamnă deja boală?

Această idee l-a uimit pe doctor, care s-a înveselit.

Am încălecat. Werner a apucat dîrlogii cu ambele mîini. Ne-am așternut la drum. Am trecut într-o clipă pe lîngă cetate și prin slobozie și am ajuns la defileul prin care șerpuia drumul, năpădit pe jumătate de iarbă înaltă și traversat la tot pasul de un pîrîu zgomotos, pe care trebuia să-l trecem prin vad, spre marea disperare a doctorului, căci calul acestuia se oprea de fiecare dată în apă.

Nu țin minte să fi văzut o dimineață mai senină și mai proaspătă! Soarele doar ce se ivi pe după culmile înverzite, iar contopirea primei călduri a razelor sale cu răcoarea muribundă a nopții revărsa asupra simțurilor o oboseală plăcută. În defileu încă nu pătrunsese strălucirea veselă a noii zile; razele poleiau doar vîrful stîncilor aflate, de-o parte și de alta, deasupra noastră; tufele bogate, ce creșteau în crăpăturile adînci de piatră, revărsau, la cea mai mică adiere de vînt, o ploaie de argint. Îmi amintesc că atunci, mai mult ca oricînd, am îndrăgit natura. Cu cîtă curiozitate urmăream fiecare bob de rouă ce tresălta pe frunza lată de viță-de-vie și reflecta milioane de raze de curcubeu! Cu cîtă sete încercam să pătrund cu privirea depărtarea fumurie! Acolo, drumul devenea tot mai îngust, stîncile mai albastre și mai înspăimîntătoare, pentru ca, în cele din urmă, să se unească într-un perete de netrecut. Călăream în tăcere.

— V-ați făcut cumva testamentul? mă întrebă deodată Werner.

— Nu.

— Dar dacă veți fi ucis?

— Se vor găsi ei, moștenitorii.

— N-aveți nici un prieten căruia ați vrea să-i trimiteți un ultim rămas-bun?

Am clătinat din cap.

— Nu-i pe lumea asta nici o femeie căreia să vreți să-i lăsați ceva drept amintire?

— Doriți, cumva, doctore, i-am răspuns, să-mi deschid sufletul în fața dumneavoastră?... Vedeți, am reușit să supraviețuiesc acelor ani cînd se murea cu numele iubitei pe buze și cînd se lăsa prin testament prietenului o buclă pomădată sau nepomădată. Cugetînd la posibila și apropiata-mi moarte, mă gîndesc doar la mine: alții nici măcar acest lucru nu-l fac. Prietenii, care mîine o să mă uite sau, mai rău, vor pune pe seama mea cine știe ce minciuni; femeile care, îmbrățișîndu-l pe altul, vor rîde de mine, ca să nu trezească în el gelozia față de răposat – Domnul fie cu ei! Din furtuna vieții n-am reușit să extrag decît cîteva idei și nici un sentiment. De multă vreme nu mai trăiesc cu inima, ci cu mintea. Îmi cîntăresc și-mi aleg propriile patimi și fapte cu o curiozitate rece, dar fără să mă implic. În mine sînt doi oameni: unul trăiește în adevăratul sens al cuvîntului, cel de-al doilea gîndește și-l judecă pe primul; peste o oră, cel dintîi își va lua, poate, rămas-bun pentru totdeauna de la dumneavoastră și de la lume, pe cînd cel de-al doilea... Cel de-al doilea? Dar ia priviți, doctore: vedeți acolo, pe stînca din dreapta, trei figuri? Se pare că sînt adversarii noștri...

Am pornit în galop.

În tufișurile de la poalele stîncii fuseseră legați trei cai; pe ai noștri i-am lăsat în același loc, după care, pe o potecă îngustă, ne-am cățărat spre un loc deschis, unde ne așteptau Grușnițki,

căpitanul de dragoni și cel de-al doilea secundant, pe nume Ivan Ignatievici. Numele de familie nu i-l auzisem niciodată.

— Vă așteptăm de mult, spuse căpitanul de dragoni cu un zîmbet ironic.

Mi-am scos ceasul și i l-am arătat.

Căpitanul se scuză, spunînd că ceasul lui o ia înainte.

Timp de cîteva minute se așternu o tăcere chinuitoare. În cele din urmă doctorul îi puse capăt, adresîndu-se lui Grușnițki.

— Mă gîndesc, spuse el, că, dovedind amîndoi disponibilitatea de a lupta și plătind în acest fel datoria impusă de onoare, ați putea, domnilor, să vă explicați și să încheiați toată povestea în mod pașnic.

— Sînt dispus, am rostit.

Căpitanul îi făcu cu ochiul lui Grușnițki, iar acesta, crezînd că sînt laș, își luă o înfățișare trufașă, chiar dacă pînă atunci o paloare tulbure îi acoperise obrajii; în ochii însă i se citea o oarecare neliniște, ce-i dădea în vileag lupta lăuntrică.

— Explicați care vă sînt condițiile, spuse el, și tot ce pot face pentru dumneavoastră, fiți încredințat că…

— Iată care-mi sînt condițiile: vă deziceți chiar astăzi, în public, de clevetiri și-mi veți prezenta scuze…

— Stimate domn, sînt uimit, cum îndrăzniți să-mi propuneți așa ceva?…

— Ce-aș putea să vă propun, în afară de aceste lucruri?…

— Atunci ne vom duela.

Am ridicat din umeri.

— Mă rog; gîndiți-vă, totuși, că unul din noi va fi, fără doar și poate, ucis.

— Mi-aș dori să fiți dumneavoastră acela…

— Iar eu sînt atît de convins de contrariu…

Grușnițki se tulbură, roși, apoi izbucni în hohote, cam fără voia lui.

Căpitanul îl luă de braț și-l trase deoparte; șușotiră între ei îndelung. Venisem într-o dispoziție sufletească destul de pașnică, însă toate acestea începeau să mă scoată din minți.

Doctorul se apropie de mine.

— Ascultați, spuse el cu o vădită neliniște. Dumneavoastră ați uitat probabil de complotul lor?... Eu nu mă pricep să încarc pistolul, dar în cazul acesta... Ce om ciudat sînteți! Spuneți-le că le-ați aflat intențiile și nu vor îndrăzni... Curată vînătoare! Vă vor împușca ca pe o pasăre...

— Vă rog să nu vă faceți griji, doctore, și așteptați puțin... Voi aranja în așa fel lucrurile, încît din partea lor nu va fi nici o izbîndă. Lăsați-i să șușotească...

— Domnilor, devine plictisitor! le-am spus cu voce tare. Dacă e să ne duelăm, atunci să ne duelăm. Ați avut ieri destul timp să stați de vorbă...

— Sîntem gata, răspunse căpitanul. Ocupați-vă locurile, domnilor!... Doctore, fiți bun și măsurați șase pași...

— Ocupați-vă locurile! repetă Ivan Ignatiici cu un glas pițigăiat.

— Dați-mi voie! m-am adresat lor. Mai e o condiție; de vreme ce ne vom lupta pe viață și pe moarte, sîntem obligați să facem tot posibilul ca toate acestea să rămînă secrete și ca secundanții noștri să nu fie trași la răspundere. Sînteți de acord?

— Absolut de acord.

— Așadar, iată la ce m-am gîndit. Vedeți acolo, în dreapta, pe vîrful acestei stînci abrupte, platoul acela îngust? De acolo pînă jos să tot fie treizeci de stînjeni, dacă nu mai mult. Jos sînt pietre ascuțite. Fiecare din noi va sta chiar la marginea acestui platou.

În felul acesta, chiar și o rană ușoară va fi de ajuns, și asta ar corespunde dorințelor dumneavoastră, de vreme ce ați stabilit cei șase pași. Cel ce va fi rănit va cădea negreșit de pe platou și se va zdrobi de stînci. Doctorul va extrage glonțul și atunci această moarte fulgerătoare va putea fi explicată printr-o săritură nereușită. Vom trage la sorți cine începe. Vă mai anunț că altfel nu mă voi duela.

— Prea bine! spuse căpitanul, privind cu înțeles la Grușnițki, care dădu din cap că e de acord. Făcea fețe-fețe. Îl pusesem într-o situație dificilă. Dacă ne-am fi duelat în condiții obișnuite, ar fi putut să mă ochească în picior, să mă rănească ușor și să-și satisfacă în felul acesta dorința de răzbunare, fără să-și încarce prea mult conștiința. Acum însă, era nevoit fie să tragă în aer, fie să devină asasin, fie, în sfîrșit, să-și abandoneze planul mîrșav și să se supună aceleiași primejdii ca și mine. În clipa aceea nu mi-aș fi dorit să fiu în locul lui. Îl trase pe căpitan deoparte și începu să-i spună ceva cu mult patos; vedeam cum îi tremurau buzele vinete. Dar căpitanul îi întoarse spatele, zîmbind cu dispreț. „Ești un prost! îi aruncă el lui Grușnițki, cu o voce destul de ridicată, nu pricepi nimic! Ocupați-vă locurile, domnilor!“

O cărare îngustă ducea printre tufe spre povîrniș. Treptele scării naturale erau alcătuite din bucăți de stîncă sfărîmată destul de instabile. Agățîndu-ne de tufe, am început să ne cățărăm. Grușnițki mergea în față, iar secundanții îl urmau, apoi veneam eu cu doctorul.

— Mă uimiți, spuse doctorul, strîngîndu-mi cu putere mîna. Lăsați-mă să vă iau pulsul!... O-ho! Puls febril!... Însă pe față nu vi se citește nimic... doar ochii vă strălucesc mai tare ca de obicei.

Deodată, un val de pietre mărunte veni de-a rostogolul la picioarele noastre. Ce era? Grușnițki se împiedică; creanga de care se ținea se rupsese și ar fi alunecat pe spate în jos, dacă nu l-ar fi ținut secundanții.

— Aveți grijă! i-am strigat. Să nu cădeți înainte; e semn rău. Amintiți-vă de Iulius Caesar!

Iată-ne cățărați pe vîrful impunătoarei stînci. Platoul era acoperit cu nisip mărunt, pregătit parcă anume pentru duel. În jur, pierzîndu-se în ceața aurie a dimineții, se îngrămădeau ca o turmă fără număr crestele munților, iar în sud se înălța masivul alb al Elbrusului, încheind lanțul de culmi de gheață, printre care rătăceau nori scămoșați, aduși de vînt dinspre Răsărit. M-am apropiat de marginea platoului și am privit în jos: mai să mă ia cu amețeală. Acolo, jos, era întuneric și frig ca în mormînt; timpul și furtunile prăvăliseră colți de piatră, acoperite de mușchi, ce-și așteptau prada.

Platoul pe care urma să ne duelăm forma un triunghi aproape regulat. De la vîrful cel mai ascuțit am măsurat șase pași și am hotărît ca acela care va trebui să înfrunte focul vrăjmaș să stea chiar pe colț, cu spatele la prăpastie. Dacă nu va cădea ucis, atunci adversarii își vor schimba locurile.

Am decis să-i ofer toate avantajele lui Grușnițki. Voiam să-l pun la încercare; era posibil ca în sufletul lui să se fi trezit o scînteie de mărinimie, dar infatuarea și slăbiciunea caracterului aveau să triumfe... Voiam să-mi rezerv dreptul deplin de a nu-l cruța, în cazul în care soarta s-ar fi arătat milostivă cu mine. Cine n-a încheiat asemenea înțelegeri cu propria-i conștiință?

— Trage la sorți, doctore! spuse căpitanul.

Doctorul scoase din buzunar o monedă de argint și o aruncă în sus.

— Cap! strigă Grușnițki grăbit, ca un om trezit de un ghiont prietenesc.

— Pajură! am spus eu.

Moneda se roti și căzu cu zgomot. Cu toții se repeziră spre ea.

— Sînteți norocos, i-am spus lui Grușnițki. Veți trage primul! Dar să țineți minte că, dacă nu mă ucideți, n-o să ratez, vă dau cuvîntul meu.

Grușnițki roși; îi era rușine să ucidă un om neînarmat. Mă uitam stăruitor la el; mi se părea că, dintr-o clipă în alta, îmi va cădea la picioare, cerîndu-și iertare. Dar cum să recunoască un plan atît de mîrșav? Nu-i rămînea decît o cale: să tragă în văzduh. Eram convins că va trage în aer! Un singur lucru ar fi putut să-l împiedice: gîndul că voi cere o a doua înfruntare.

— E timpul! îmi șopti doctorul, trăgîndu-mă de mînecă. Dacă nu veți spune acum că le cunoaștem intențiile, atunci totul e pierdut. Uitați-vă, încarcă pistoalele... Dacă nu spuneți nimic, atunci eu am să...

— Pentru nimic în lume, doctore! i-am răspuns, apucîndu-l de mînă. Veți strica totul. Mi-ați promis că n-o să vă amestecați... Și apoi, ce treabă aveți dumneavoastră? Poate că îmi doresc să fiu ucis...

Mă privi cu uimire.

— O, atunci e altceva!... Numai să nu vă plîngeți de mine pe lumea cealaltă...

Între timp, căpitanul încărcase pistoalele. Îi întinse unul lui Grușnițki, șoptindu-i ceva zîmbind, pe celălalt mi-l dădu mie.

M-am oprit pe colțul platoului, sprijinindu-mă puternic cu piciorul stîng de o piatră și aplecîndu-mă ușor înainte, pentru ca, în cazul unei răni ușoare, să nu mă răstorn pe spate.

Grușnițki s-a postat în fața mea și, la semnalul cuvenit, a ridicat încet pistolul. Genunchii îi tremurau. M-a ochit drept în frunte...

O furie de nedescris îmi clocotea în piept.

Deodată, coborî țeava pistolului și, alb ca varul, se întoarse către secundantul său:

— Nu pot, spuse el cu glas stins.

— Lașule! îi strigă căpitanul.

Împușcătura răsună. Glontele îmi atinse genunchiul. Am făcut involuntar cîțiva pași înainte ca să mă îndepărtez cît mai repede de margine.

— Ei, frate Grușnițki, păcat că ai dat greș! spuse căpitanul. Acum e rîndul tău, ocupă-ți locul! Dar, mai înainte, îmbrățișează-mă; n-o să ne mai vedem! S-au îmbrățișat; căpitanul abia se stăpînea să nu izbucnească în rîs. Nu te teme, adăugă el, uitîndu-se șiret la Grușnițki, totul e deșărtăciune-n lume! Norocu-i orb, soarta-i rea, iar viața nu face-o para!

— După această frază tragică, rostită cu importanța cuvenită, căpitanul trecu la locul său. Ivan Ignatiici îl îmbrățișă și el cu lacrimi în ochi pe Grușnițki, și iată-l rămas singur în fața mea. Încerc și acum să-mi explic natura sentimentului ce-mi clocotea atunci în suflet: era și furia orgoliului rănit, era și dispreț, și răutate născută la gîndul că acest om, care mă privește acum cu atîta încredere de sine, cu atîta cutezanță pașnică, cu doar două minute în urmă, fără să fie amenințat de nici un pericol, a vrut să mă ucidă ca pe un cîine, căci, dacă aș fi

fost rănit ceva mai serios la picior, m-aș fi prăvălit cu siguranță de pe stîncă.

L-am privit în ochi preț de cîteva minute, încercînd să observ fie și cea mai mică urmă de regret. Am avut însă impresia că se abține să zîmbească.

— V-aș sfătui ca, înainte de moarte, să vă rugați lui Dumnezeu, i-am spus atunci.

— Să nu vă preocupe sufletul meu mai mult decît al dumneavoastră. Un singur lucru vă rog: trageți mai repede.

— Și nu vă retrageți calomnia? Nu-mi cereți iertare? Gîndiți-vă bine: oare conștiința nu vă spune nimic?

— Domnule Peciorin! strigă căpitanul de dragoni. Nu vă aflați aici ca să spovediți, dați-mi voie să vă atrag atenția... Să terminăm mai repede; ar putea să treacă cineva prin defileu și să ne vadă.

— Prea bine. Doctore, veniți puțin.

Doctorul se apropie. Sărmanul doctor! Era mai alb decît Grușnițki cu zece minute în urmă.

Următoarele cuvinte le-am rostit într-adins cu pauze, tare și deslușit, așa cum se pronunță o condamnare la moarte.

— Doctore, acești domni, fără-ndoială din grabă, au uitat să-mi pună glonțul în pistol. Vă rog să-l încărcați din nou. De data asta bine!

— Nu se poate! strigă căpitanul. Nu se poate! Am încărcat eu însumi ambele pistoale. E posibil ca glonțul să fi căzut din pistolul dumneavoastră... Nu e vina mea! Iar dumneavoastră nu aveți dreptul să-l încărcați din nou... Nici un drept... Este cu totul împotriva regulilor; nu permit...

— Foarte bine! i-am spus căpitanului. Dacă-i așa, ne vom duela noi doi în aceleași condiții...

Căpitanul se fîstîci.

Grușnițki stătea cu capul lăsat în piept, tulburat și posomorît.

— Lasă-i! îi spuse el în cele din urmă căpitanului, care voia să smulgă pistolul din mîinile doctorului… Știi prea bine că au dreptate.

Zadarnic îi făcea căpitanul tot felul de semne. Grușnițki nici nu voia să se uite.

În timpul acesta, doctorul încărcă pistolul și mi-l întinse.

Văzînd aceasta, căpitanul scuipă și bătu din picior: „Prost mai ești, frățioare, spuse el, un prost și jumătate!… Dacă te-ai bizuit pe mine, atunci ascultă-mă-n toate… Așa-ți trebuie! N-ai decît să pieri ca o muscă…“ Se întoarse și, depărtîndu-se, bălmăji: „Și totuși așa ceva e cu totul împotriva regulilor“.

— Grușnițki! i-am spus eu, mai e timp. Retrage-ți calomnia și îți iert totul. N-ai reușit să mă duci de nas, așa că orgoliul meu e satisfăcut. Nu uita, am fost cîndva prieteni…

Fața îi tresări, ochii îi scînteiară.

— Trageți! răspunse acesta. Pe mine mă disprețuiesc, iar pe dumneavoastră vă urăsc. Dacă nu mă ucideți, o să vă înjunghii noaptea de după colț. Nu este loc pe pămînt pentru amîndoi…

Am tras…

După ce fumul se risipi, Grușnițki nu mai era pe platou. Doar un stîlp de praf se ridica ușor la marginea prăpastiei.

Țipară cu toții, într-un glas.

— *La comedia è finita*! i-am spus doctorului.

Acesta nu-mi răspunse și se întoarse îngrozit.

Am ridicat din umeri și am făcut o plecăciune către secundanții lui Grușnițki.

Coborînd pe potecă, am zărit printre crăpăturile din stîncă cadavrul însîngerat al lui Grușnițki. Am închis fără să vreau ochii…

Mi-am dezlegat calul și am pornit la pas spre casă. Simțeam o povară pe suflet. Soarele mi se părea întunecat, razele lui nu mă încălzeau.

Pînă să ajung în slobozie, am cotit la dreapta prin defileu. Nu mai suportam să văd chip de om: voiam să fiu singur. Am lăsat frîul liber, mi-am pus capul în piept și am mers așa multă vreme, pînă cînd m-am trezit într-un loc cu totul necunoscut. Mi-am îndemnat calul îndărăt și-am început să caut drumul. Cînd m-am apropiat de Kislovodsk, soarele apusese. Eram un om istovit pe un cal istovit.

Servitorul mi-a spus că trecuse Werner pe la mine și-mi dădu două bilețele: unul de la doctor, celălalt… de la Vera.

L-am desfăcut pe primul; avea următorul conținut:

„Totul s-a aranjat cum nu se poate mai bine: cadavrul a fost adus total desfigurat; glontele a fost extras din piept. Toți sînt convinși că pricina morții a fost o întîmplare nefericită; doar comandantul căruia, din cîte se pare, îi era cunoscută cearta dumneavoastră a clătinat din cap, dar n-a spus nimic. Nu există nici un fel de dovezi împotriva dumneavoastră, așa că puteți dormi liniștit… dacă puteți… Cu bine…“

Am ezitat îndelung să deschid cel de-al doilea bilețel… Ce putea să-mi scrie ea?… Un presentiment greu îmi frămînta sufletul.

Iată acea scrisoare, al cărei fiecare cuvînt mi s-a întipărit adînc în minte:

„Îți scriu cu convingerea fermă că nu ne vom mai vedea niciodată. Cu cîțiva ani în urmă, cînd m-am despărțit de tine,

gîndeam același lucru; însă cerul a voit să mă pună la încercare a doua oară; n-am putut să suport această încercare, inima mea slabă s-a supus din nou glasului cunoscut... N-ai să mă disprețuiești pentru asta, nu-i așa? Scrisoarea de față va ține loc de rămas-bun și de spovedanie: mă văd datoare să-ți spun tot ce s-a adunat în inima mea de cînd te iubesc. Nu vreau să te învinuiesc: te-ai purtat cu mine așa cum s-ar fi purtat oricare alt bărbat; m-ai iubit ca pe un lucru al tău, ca pe un izvor de bucurii, de neliniști și de tristeți, care se schimbă între ele și fără de care viața ar fi plictisitoare și monotonă. Am înțeles acest lucru încă de la început... Dar erai nefericit și m-am jertfit în speranța că vei aprecia la un moment dat jertfa mea, că, la un moment dat, vei înțelege profunda-mi tandrețe, necondiționată de nimic. A trecut de atunci multă vreme: am pătruns în toate tainele sufletului tău... și m-am convins că speranța îmi fusese deșartă. Cu cîtă amărăciune am înțeles asta! Însă dragostea mea a devenit una cu sufletul: s-a întunecat, dar nu s-a stins.

Ne despărțim pentru totdeauna; cu toate acestea, poți fi convins că nu voi iubi niciodată pe altul: sufletul meu și-a cheltuit pentru tine toate comorile, toate lacrimile și speranțele. Cine te-a iubit pe tine nu se poate uita fără un oarece dispreț la ceilalți bărbați, nu pentru că ai fost mai bun ca ei, o, nu! ci pentru că există în felul tău de-a fi ceva deosebit, numai al tău, ceva mîndru și tainic; în glasul tău, orice ai spune, există o putere de nebiruit; nimeni nu știe ca tine să vrea să fie iubit atît de constant; la nimeni altul răutatea nu este atît de atrăgătoare; nici o altă privire nu promite atîta fericire; nimeni nu știe să se folosească mai bine de avantajele pe care le are și nimeni nu poate fi cu adevărat atît de nefericit ca tine, pentru că nimeni nu se străduiește atît de mult să se convingă de contrariu.

Trebuie să-ți explic acum motivul grăbitei mele plecări. El ți se va părea neînsemnat, pentru că mă privește doar pe mine.

În dimineața aceasta, soțul meu a venit la mine și mi-a povestit despre cearta ta cu Grușnițki. Se pare că m-am schimbat foarte tare la față, pentru că m-a privit îndelung și insistent în ochi; și puțin a lipsit să leșin la gîndul că astăzi trebuie să te bați în duel și că eu sînt pricina acestuia. Am crezut că o să-mi ies din minți... Dar acum, cînd sînt în stare să judec, sînt convinsă că o să scapi cu viață: nu se poate să mori fără mine, nu se poate! Soțul meu s-a plimbat multă vreme prin cameră. Nu mai știu ce mi-a spus, nu țin minte ce i-am răspuns... Probabil că i-am spus că te iubesc... Țin minte doar că, la sfîrșitul discuției noastre, m-a insultat cu un cuvînt îngrozitor și a ieșit. Am auzit cum a poruncit să se înhame caii la caretă... Sînt, iată, trei ore de cînd stau la geam și aștept să te întorci... Însă ești viu, tu nu poți muri! Careta e aproape gata... Cu bine, cu bine... Am murit, dar ce pagubă în asta? Dacă aș fi convinsă că întotdeauna îți vei aminti de mine – nu spun că mă vei iubi, nu, doar că-ți vei aminti... Adio. Iată-i că vin... Trebuie să ascund scrisoarea...

Nu-i așa că n-o iubești pe Mary? Că nu te vei căsători cu ea? Ascultă, trebuie să faci acest sacrificiu pentru mine: căci, de dragul tău, am pierdut tot ce aveam pe lume...“

M-am năpustit ca un nebun în pridvor, mi-am încălecat dintr-un salt calul, pe Cerchez, pe care slujitorii îl plimbau prin curte, și am pornit-o într-un suflet pe drumul către Piatigorsk. Îmi mînam fără cruțare bidiviul istovit, care, fornăind și plin de spume, gonea ca vîntul pe drumul de piatră.

Soarele se piti după un nor negru care se odihnea pe coama munților dinspre apus; în defileu era umezeală și întuneric.

Croindu-și drum printre pietre, rîul Podkumok vuia surd și monoton. Călăream sufocîndu-mă de nerăbdare. Gîndul că nu o voi mai găsi la Piatigorsk mă lovi ca un ciocan în inimă. O clipă, doar o clipă s-o mai văd, să-mi iau rămas-bun, să-i strîng mîna... Mă rugam, imploram, plîngeam, rîdeam... nu, nimic nu va putea să exprime zbuciumul lăuntric, disperarea! Posibilitatea de a o pierde pentru totdeauna a făcut ca Vera să devină tot ce am mai scump pe lume, mai scumpă decît viața, onoarea, fericirea! Numai Dumnezeu știe ce gînduri stranii, ce idei nebune se nășteau în capul meu... Și, în timpul acesta, goneam în continuare, mînîndu-mi fără cruțare calul. Dar deodată am observat că bidiviul suflă tot mai greu, că s-a împiedicat, în vreo două rînduri, pe loc drept... Mai erau vreo cinci verste pînă la Essentuki[24], o staniță căzăcească, unde puteam să-mi schimb calul.

Totul ar fi fost salvat dacă ar mai fi găsit puteri să mai reziste încă zece minute. Numai că, urcînd povîrnișul unei rîpe nu prea adînci, aflate la ieșirea din munți, la un cot al drumului, calul se prăbuși la pămînt. Am sărit iute, am dat să-l ridic, l-am apucat de dîrlogi – în zadar: un geamăt abia perceptibil răzbătu printre dinții lui încleștați. După cîteva minute, animalul pieri. Am rămas singur în stepă, pierzînd și ultima speranță. Am încercat să merg pe jos, dar am căzut ca secerat; istovit de frămîntările de peste zi și de lipsa de somn, m-am prăbușit în iarba udă și am plîns ca un copil.

Am rămas multă vreme nemișcat, plîngînd amarnic, fără să încerc să-mi stăpînesc lacrimile și hohotele. Credeam că mi se va sfîșia pieptul. Întreaga mea tărie, tot sîngele rece s-au risipit ca un fum. Sufletul devenise neputincios, judecata îmi amuțise

și, dacă în clipa aceea m-ar fi văzut cineva, ar fi întors capul cu dispreț.

Cînd roua nopții și vîntul coborît din munți îmi răcoriră capul fierbinte, iar gîndurile își urmară șirul obișnuit, am înțeles că e și zadarnic, și lipsit de temei să alerg după fericirea pierdută. Ce mai doream? S-o văd? La ce bun? Oare nu s-a sfîrșit totul între noi? Un sărut amar de rămas-bun nu-mi va îmbogăți amintirile, iar după el ne va fi și mai greu să ne despărțim.

Și totuși, ce plăcut că încă mai pot plînge! De altfel, cauza putea fi încordarea nervoasă, noaptea nedormită, cele două minute în fața țevii pistolului și stomacul gol.

Tot răul spre bine! Această nouă suferință, vorbind în termeni militari, mi-a produs o diversiune fericită. Să plîngi e sănătos și de aceea, dacă n-aș fi gonit călare și dacă n-aș fi fost nevoit să merg cincisprezece verste pe drumul de întoarcere, nici noaptea asta n-aș fi pus geană pe geană.

M-am întors la Kislovodsk la cinci dimineața, m-am aruncat în pat și am dormit precum Napoleon după bătălia de la Waterloo.

Cînd m-am trezit, afară era întuneric. M-am așezat la fereastra deschisă, mi-am descheiat caftanul și vîntul din munți mi-a răcorit pieptul care nu-și revenise încă după oboseala dată de somnul îndelungat. Dincolo de rîu, departe, printre vîrfurile teilor deși, licăreau luminile celor din slobozie și din fortăreață. În curte la noi era liniște deplină, iar în casa prințesei domnea întunericul.

Intră doctorul. Fruntea îi era încruntată. Contrar obiceiului său, nu-mi întinse mîna.

— De unde veniți, doctore?

— De la prințesa Ligovskaia. Fiica ei e bolnavă – are nervii zdruncinați... Dar nu aceasta e problema, ci următoarea: autoritățile au intrat la bănuieli și, chiar dacă nu pot dovedi nimic, vă sfătuiesc totuși să fiți mai precaut. Prințesa mi-a spus astăzi că știe că v-ați duelat pentru fiica ei. I-a povestit totul acest bătrînel... cum naiba îi spune? A fost de față la înfruntarea dintre dumneavoastră și Grușnițki, la restaurant. Am venit să vă previn. Cu bine. E posibil să nu ne mai vedem: s-ar putea să vă trimită pe undeva.

În prag, se opri: ar fi vrut să-mi strîngă mîna... și dacă aș fi schițat cea mai mică dorință, ar fi sărit să mă îmbrățișeze; însă am rămas rece ca piatra – iar el a plecat.

Așa sînt oamenii! Toți sînt la fel: știu dinainte toate părțile urîte ale unei fapte, te ajută, îți dau sfaturi, ba chiar încuviințează acea faptă, neîntrezărind posibilitatea unui alte căi, iar apoi se spală pe mîini și-i întorc cu indignare spatele celui care a luat pe umerii săi întreaga responsabilitate. Toți sînt la fel, chiar și cei mai buni, cei mai inteligenți!...

A doua zi dimineața am primit ordin de la înalta comenduire să plec la fortăreața *N* și am trecut pe la prințesa-mamă să-mi iau rămas-bun.

A rămas mirată cînd, la întrebarea ei dacă vreau să-i spun ceva deosebit de important, i-am răspuns că-i doresc să fie fericită ș.a.m.d.

— Iar eu trebuie să discut ceva foarte serios cu dumneavoastră.

M-am așezat în tăcere.

Se vedea clar că nu știa cu ce să înceapă. Fața i se împurpură, degetele ei ușor umflate loveau masa. În cele din urmă, începu cu o voce întretăiată:

— Ascultați, *monsieur* Peciorin, cred că sînteți un om nobil.

Am făcut o plecăciune.

— Ba chiar sînt convinsă de acest lucru, continuă ea, chiar dacă purtarea dumneavoastră e întrucîtva îndoielnică. Dar e posibil să aveți motivele dumneavoastră, pe care nu le știu și pe care trebuie acum să mi le încredințați. Mi-ați apărat fiica de calomnie, v-ați duelat pentru ea, așadar, v-ați riscat viața… Nu trebuie să-mi răspundeți, știu că n-o să recunoașteți așa ceva, pentru că Grușnițki a fost ucis (prințesa își făcu cruce). Dumnezeu o să-l ierte – și sper că și pe dumneavoastră! Lucrul acesta nu mă privește… Nu îndrăznesc să vă judec, pentru că fiica mea, chiar dacă fără vină, a fost totuși pricina acestui lucru. Ea mi-a povestit totul… cel puțin așa cred: i-ați spus că o iubiți… a mărturisit, la rîndu-i, că vă iubește (moment în care prințesa oftă adînc). Însă acum e bolnavă și sînt convinsă că nu-i o simplă boală! O tristețe ascunsă o macină; nu recunoaște, dar eu sînt convinsă că dumneavoastră sînteți cauza… Ascultați: poate credeți că eu urmăresc titluri, o avere uriașă – nimic din toate acestea: nu vreau decît fericirea fiicei mele. Situația dumneavoastră în clipa de față nu e de invidiat, dar se poate schimba: sînteți un om avut. Fiica mea vă iubește, a fost educată astfel încît să-l facă fericit pe soțul ei. Sînt bogată și am o singură fiică… Spuneți, ce vă împiedică?… N-ar fi trebuie să vă spun toate aceste lucruri, dar mă bizui pe inima, pe onoarea dumneavoastră. Țineți minte, am o singură fiică… una doar…

Prințesa izbucni în plîns.

— Prințesă, i-am spus. Nu pot să vă răspund dumneavoastră. Dați-mi voie să vorbesc cu fiica dumneavoastră între patru ochi…

— Niciodată! exclamă ea, ridicîndu-se din fotoliu, profund tulburată.

— Cum doriți, i-am răspuns, pregătindu-mă să plec.

Prințesa căzu pe gînduri, îmi făcu semn cu mîna să aștept și ieși.

Trecură vreo cinci minute. Inima îmi bătea cu putere, dar gîndurile îmi erau liniștite, capul limpede. Oricît am căutat în suflet o scînteie de iubire pentru simpatica Mary, străduințele mele s-au dovedit zadarnice.

Ușa s-a deschis și a intrat ea. Doamne! Ce mult s-a schimbat de cînd n-o mai văzusem – și nici nu trecuse mult de atunci!

Ajunsă pînă în mijlocul camerei, prințesa se clătină; am sărit și i-am oferit brațul, conducînd-o la fotoliu.

Stăteam în fața ei. Tăceam amîndoi. Ochii ei mari, pătrunși de o tristețe de nedescris, păreau să caute într-ai mei ceva ce ar aduce a speranță. Buzele ei palide încercau în zadar să zîmbească; mîinile ei gingașe, împreunate pe genunchi, erau atît de slabe și străvezii, încît mi se făcu milă de ea.

— Prințesă, i-am spus. Știți că mi-am bătut joc de dumneavoastră?... Ar trebui să mă disprețuiți.

O roșeață bolnăvicioasă îi apăru în obraji.

Am continuat:

— Prin urmare, nu puteți să mă iubiți...

Prințesa se întoarse, se sprijini de masă, își acoperi ochii cu mîna și am avut impresia că în ei licăreau lacrimi.

— Doamne, Dumnezeule! rosti ea abia perceptibil.

Situația devenise greu de îndurat. Încă o clipă și aș fi căzut la picioarele ei.

— Așadar, vedeți și singură, i-am spus cu un glas cît se poate de ferm și afișînd un zîmbet silit: vedeți și singură că nu mă pot

însura cu dv. Chiar dacă ați dori acum acest lucru, nu peste multă vreme vă veți căi. Discuția avută cu prințesa-mamă m-a făcut să am o explicație atît de sinceră și atît de brutală cu dumneavoastră. Cred c-a fost indusă în eroare: vă va fi ușor s-o convingeți de contrariu. Vedeți doar, joc în ochii dumneavoastră cel mai jalnic și mai urît rol, ba chiar recunosc acest lucru; e tot ce pot face. Oricît de proastă e părerea ce-o aveți despre mine, mă supun ei... Vedeți așadar cît de josnic apar în fața dumneavoastră.... Nu-i așa că, dacă m-ați și iubit pînă acum, din clipa aceasta mă disprețuiți?

Prințesa se întoarse spre mine, albă ca marmura, doar ochii îi scînteiau minunat.

— Vă urăsc... spuse ea.

I-am mulțumit, m-am înclinat cuviincios și am ieșit.

Peste un ceas, o troică de poștă mă scotea în goană din Kislovodsk. Cu cîteva verste înainte de Essentuki, am recunoscut lîngă drum leșul calului meu. Șaua îi fusese luată, probabil de un cazac în trecere pe-acolo, și, în locul ei, pe spinare, stăteau două ciori. Am oftat și mi-am întors capul...

Iar acum, în această fortăreață plicticoasă, răscolind în minte cele petrecute, mă întreb adesea de ce n-am vrut să pornesc pe acest drum pe care mi l-a deschis soarta și unde mă așteptau bucurii cuminți și tihnă sufletească?... Nu, nu aș fi putut face casă bună cu un asemenea destin! Sînt precum un matroz, născut și crescut pe puntea unui bric de tîlhari: sufletul său s-a deprins cu furtunile și cu lupta, or, abandonat pe țărm, el tînjește și moare de urît, oricît l-ar ademeni umbra crîngului, oricît l-ar mîngîia pașnicul soare; umblă ziua întreagă pe nisipul de pe mal, ascultă vuietul monoton al valurilor ce se sparg de țărm și privește în depărtarea cețoasă: nu licărește

cumva acolo, pe dunga ștearsă ce desparte abisul albastru de norii cenușii, pînza mult așteptată, la început asemenea unei aripi de pescăruș, dar desprinzîndu-se apoi încet-încet de spuma talazurilor și, cu un mers egal, apropiindu-se de cheiul pustiu…

1. Oraș, stațiune termală din regiunea Stavropol, întemeiat în 1830. Numele orașului e, de fapt, traducerea în rusă a denumirii masivului muntos Beștau (în turcă – „cinci munți“).
2. Din anul 1829, pe nasturii uniformelor militare era trecut numărul regimentului.
3. Dragul meu, îi urăsc pe oameni pentru a nu-i disprețui, căci altfel viața ar fi o farsă mult prea dezgustătoare (în fr., în orig.).
4. Dragul meu, le disprețuiesc pe femei pentru a nu le iubi, pentru că, altfel, viața ar fi o melodramă mult prea ridicolă (în fr., în orig.).
5. Muntele Beștau (din turcă *beș*– „cinci“ și *tau* – „munți“) a dat, prin cele cinci creste ale sale, numele regiunii din jur, Piatigorie, și orașului-stațiune Piatigorsk.
6. Zmeinaia sau Zmeika (din turcă *jlak-tau* – „muntele șarpelui“) – monument al naturii, cu o înălțime de 994 de metri din aceeași regiune Piatigorie.
7. Jeleznaia Gora (Muntele de fier).
8. Lîsîia Gora (Muntele Pleșuv).
9. Dumnezeule, un cerchez!… (în fr., în orig.).
10. Nu vă temeți, doamnă, nu sînt mai periculos decît cavalerul dumneavoastră (în fr., în orig.).

11. Căruță înaltă, cu două sau patru roți, folosită în Asia și în Caucaz.
12. În Rusia, balurile au început să se organizeze abia la sfîrșitul secolului al XVII-lea, iar cel care le-a dat un puternic impuls a fost țarul Petru I. Fondurile pentru organizarea unor astfel de baluri se strîngeau fie prin subscripție publică, fie prin vînzarea biletelor la intrare.
13. Stațiune balneară din Caucazul de Nord, inițial o fortăreață rusească, întemeiată în 1803.
14. Un verșoc măsura circa 4,4 cm. S-a utilizat ca măsură pentru lungime în Rusia pînă la introducerea sistemului metric.
15. Trimiterea se face la unul din prietenii apropiați ai lui Pușkin, Piotr Pavlovici Kaverin (1794-1855), renumit în epocă prin chefurile de pomină și vorbele sale de duh. Traducerea ad litteram a expresiei din orginal ar fi: „Unde am putea și noi, prostimea, să bem un ceai!?“. La începutul secolului XIX ceaiul era încă foarte scump, fiind consumat îndeosebi de nobili și de negustorii înstăriți. Sensul expresiei s-a modificat puțin; ea exprimă autoironia celui ce-o folosește.
16. „Biblioteca pentru lectură“ a apărut la Sankt Petersburg între anii 1834 și 1865 și a fost prima revistă comercială din Rusia. Avea un tiraj impresionant și caracter de popularizare.
17. Rang civil în Rusia. Deținătorii lui puteau ocupa funcția de viceguvernator sau de director adjunct într-un departament.
18. Viteji din bîlinele și basmele rusești.

19. Rîu din ținutul Stavropol, cu o lungime de 155 de kilometri, afluent al Kumei. Pe malul lui se află orașul Piatigorsk.
20. Citat din piesa lui A.S. Griboedov, *Prea multă minte strică.*
21. Versuri din *Evgheni Oneghin* de A.S. Pușkin.
22. Veche monedă de argint echivalînd cu o jumătate de rublă, care a circulat și la noi, îndeosebi în timpul prezentei trupelor rusești în Principate.
23. În termenii actuali, hepatită.
24. Oraș și stațiune în Caucazul de Nord; a fost întemeiat în anul 1789.

V

Fatalistul

Mi s-a întîmplat odată să stau vreme de două săptămîni într-o staniță de cazaci, pe flancul stîng. Aici era încartiruit un batalion de infanterie, ofițerii se adunau, pe rînd, la cîte unul în fiecare seară și jucau cărți.

Odată, plictisindu-ne de boston și aruncînd cărțile sub masă, am rămas pînă tîrziu la maiorul S***; contrar obiceiului, discuția era captivantă. Vorbeam despre faptul că, în credința musulmană, destinul omului e scris în ceruri, lucru care găsește și în rîndul nostru, al creștinilor, destui adepți. Fiecare a povestit fel de fel de întîmplări neobișnuite argumentând pro și contra.

— Toate acestea, domnilor, nu dovedesc nimic, spuse bătrînul maior. Că doar nici unul dintre voi n-a fost martorul acelor întîmplări stranii cu care vă susțineți părerile.

— Nici unul, firește, răspunseră mulți dintre ei. Însă le-am auzit de la oameni de încredere…

— Prostii! exclamă cineva. Unde sînt acei oameni care au văzut lista pe care e trecut ceasul morții noastre?… Și chiar dacă ar exista cu adevărat predestinare, la ce ni s-a mai dat voință, judecată? De ce trebuie să dăm seamă pentru faptele noastre?

În timpul acesta, un ofițer care șezuse într-un colț al camerei se ridică și, apropiindu-se încet de masă, își plimbă privirea solemnă și liniștită peste toți cei de față. Era sîrb de origine, după cum reiese și din numele său.

Înfățișarea porucicului Vulici se potrivea întru totul caracterului său. Statura înaltă și fața oacheșă, părul negru, ochii negri și pătrunzători, nasul mare, dar regulat, o particularitate a nației sale, zîmbetul rece și trist, ce-i flutura mereu pe buze, toate acestea trăsături păreau că se puseseră de acord pentru a-i conferi aspectul unei ființe deosebite, incapabilă să-și împărtășească gîndurile și patimile cu cei pe care soarta i-a dat drept tovarăși.

Era curajos, vorbea puțin, dar răspicat. Nu încredința nimănui secretele sufletului și ale familiei sale; vin aproape că nu bea. Pe tinerele căzăcițe, al căror farmec e greu de descris dacă nu le vezi, nu le curta niciodată. Se vorbea, totuși, că soției colonelului nu-i erau indiferenți ochii lui expresivi; însă el se supăra, nu glumă, cînd se făcea aluzie la acest lucru.

Avea o singură patimă, pe care nu și-o ascundea: patima jocului de cărți. La masa verde uita de toate și, de regulă, pierdea. Numai că aceste insuccese repetate nu făceau decît să-i întărîte firea îndărătnică. Povesteau că odată, în timpul unei campanii pe timp de noapte, el ținea banca pe o pernă; avea un noroc nemaipomenit. Deodată, se auziră împușcături, se dădu alarma, săriră cu toții și puseră mîna pe arme. „Mizează *Va banque!*“, îi striga Vulici, fără să se ridice, unuia dintre cei mai înfocați pontatori. „Mizez pe șapte“, răspunse acesta din urmă, luînd-o la fugă. În ciuda învălmășelii generale, Vulici făcu cărțile; șaptele ieși cîștigător.

Cînd își făcu apariția în șirul de trăgători, împușcăturile erau în toi. Lui Vulici nu-i păsa nici de gloanțe, nici de săbiile cecenilor; îl căuta pe fericitul său pontator.

— Șaptele a cîștigat! strigă el cînd îl zări, în sfîrșit, în lanțul de pușcași, care începeau să-i gonească din pădure pe dușmani și, dîndu-se mai aproape, își scoase punga și portofelul și le întinse fericitului cîștigător, cu toată obiecția acestuia că nu era locul cel mai potrivit pentru o atare plată. După ce își îndeplini această neplăcută datorie, el se avîntă în luptă, îi trase după sine și pe soldați și, pînă la sfîrșitul înfruntării, continuă, cu sînge rece, să schimbe focuri cu cecenii.

Cînd porucicul Vulici se apropie de masă, tăcură cu toții, așteptîndu-se din partea lui la vreo ieșire originală.

— Domnilor! spuse el (glasul îi era liniștit, deși de o tonalitate mai joasă). Domnilor, la ce bun aceste dispute deșarte? Dumneavoastră vreți dovezi: vă propun să probați voi înșivă dacă omul poate să dispună în mod arbitrar de viața sa sau fiecăruia dintre noi îi e stabilită din timp clipa fatală... Cine dorește?

— Eu nu, eu nu! se auzi din toate părțile. Ce om ciudat! Ce-i trece prin cap!

— Propun un pariu, i-am spus în glumă.

— Ce fel de pariu?

— Susțin că nu există predestinare, am spus eu, aruncînd pe masă vreo douăzeci de cervoneți, tot ce aveam în buzunar.

— Mă prind, răspunse Vulici cu glas înăbușit. Maiorule, ne veți fi judecător. Iată cincisprezece cervoneți. Cu restul de cinci îmi sînteți dator, faceți-mi serviciul și-i adăugați la aceștia.

— Prea bine, spuse maiorul. Doar că nu înțeleg despre ce e vorba și cum veți rezolva disputa...

Fără să scoată o vorbă, Vulici intră în dormitorul maiorului. Îl urmarăm îndeaproape. Se apropie de peretele pe care erau atîrnate armele și luă la întîmplare unul dintre pistoalele de diferite calibre aflate acolo. Nu pricepeam ce vrea să facă, dar cînd trase cocoșul și turnă praful de pușcă în tigăiță, mulți strigară la el și-l apucară de mîini.

— Ce vrei să faci? Ascultă, e nebunie curată! strigară.

— Domnilor! spuse el încet, eliberîndu-și mîinile. Dorește cineva să plătească douăzeci de cervoneți în locul meu?

Toți tăcură și se traseră într-o parte.

Vulici intră într-o altă cameră și se așeză la masă; ceilalți îl urmară. Cu un semn, ne invită să luăm loc în jur. Ne-am supus în tăcere dorinței lui: în momentul acela el căpătase un fel de putere tainică asupra noastră. L-am privit insistent în ochi; însă el îmi întîmpină liniștit și nemișcat privirea iscoditoare, iar buzele-i palide schițară un zîmbet. Dar cu tot sîngele rece, am avut impresia că citesc pe chipul său palid pecetea morții. Am remarcat, și mulți dintre vechii militari mi-au confirmat, că adesea, pe chipul omului care trebuie să moară în cîteva ore, se întrezărește strania pecete a destinului său inevitabil, astfel încît un ochi experimentat nu are cum să se înșele.

— Veți muri astăzi, i-am spus.

Se întoarse iute spre mine, însă îmi răspunde liniștit și încet:

— Poate că da, poate că nu…

Apoi, adresîndu-se maiorului, întrebă dacă e încărcat pistolul. În zăpăceala de atunci, maiorul nu-și mai amintea prea bine.

— Ajunge, Vulici! strigă cineva. Trebuie să fie încărcat, că doar atîrna lîngă pat. Ce glumea mai e și asta!…

— O glumă proastă! adăugă un altul.

— Pariez cincizeci de ruble contra cinci că pistolul nu e încărcat! strigă un al treilea.

Se făcură alt pariu.

Această ceremonie lungă mă plictisi. „Ascultați, i-am spus: fie vă împușcați, fie puneți pistolul la locul său și haidem la culcare.“

— Așa e, exclamară mai mulți, haidem la culcare.

— Domnilor, vă rog să nu vă mișcați din loc, spuse Vulici, apropiindu-și țeava pistolului de frunte.

Încremenirăm cu toții.

— Domnule Peciorin, adăugă el, luați o carte și aruncați-o în sus.

Am luat de pe masă, țin minte și acum, asul de cupă și l-am aruncat în sus: respirația tuturor se opri; toți ochii, exprimînd frică și o curiozitate nedefinită, treceau în fugă de la pistol la asul fatal, as care, rotindu-se în aer, cobora încet: în clipa în care atinse masa, Vulici slobozi cocoșul… Arma nu luă foc!

— Slavă Domnului, exclamară mai mulți. Nu era încărcat…

— Să vedem, totuși, spuse Vulici. Trase din nou cocoșul, ochi un chipiu care atîrna deasupra ferestrei. Împușcătura detună, fumul umplu camera. După ce se risipi, luară chipiul, era găurit chiar în mijloc, iar glontele se înfipsese adînc în perete.

Vreo trei minute nimeni nu putu să scoată o vorbă. Foarte calm, Vulici își umplu punga cu cervoneții mei.

Începură să se întrebe de ce pistolul nu trăsese prima oară. Unii susțineau că tigăița nu fusese curățată, alții spuneau în șoaptă că, la întîia împușcătură, pulberea fusese umedă și că, apoi, Vulici ar fi adăugat alta, proaspătă. Dar eu le-am spus că ultima presupunere nu e adevărată, pentru că, în tot acest timp, nu mi-am luat ochii de la pistol.

— Aveți noroc la joc! i-am spus lui Vulici…

— Pentru prima oară în viață, îmi răspunse el, zîmbind mulțumit. E mai bine decît să ții banca ori să joci stos.[1]

— În schimb, și puțin mai primejdios.

— Dar ce, ați început să credeți în predestinare?

— Cred. Doar că nu înțeleg de ce mi s-a părut că azi veți muri negreșit…

Același om care, cu doar cîteva minute în urmă, își ducea foarte liniștit pistolul la frunte, acum se aprinse și se tulbură.

— Gata, ajunge! spuse el, ridicîndu-se. Pariul nostru s-a încheiat, iar observațiile dumneavoastră cred că nu-și au rostul…

Își luă chipiul și plecă. Ceea ce mi s-a părut straniu, și nu în zadar.

În scurt timp, și ceilalți se împrăștiară pe la casele lor, discutînd îndeosebi despre ciudățeniile lui Vulici și, pesemne, numindu-mă într-un glas egoist, pentru că am pus rămășag cu un om care voia să se împuște. Ca și cum n-ar fi găsit un alt moment prielnic și fără mine!…

Mă întorceam acasă pe ulicioarele pustii. Luna plină, roșie ca văpaia unui incendiu, începea să se înalțe de după șirul zimțat al caselor. Stelele sclipeau pașnic pe bolta de un albastru închis și mi-a venit să rîd cînd mi-am amintit că pe vremuri erau oameni preaînțelepți, care credeau că aștrii iau parte la certurile noastre mărunte pentru un petic de pămînt sau pentru cine știe ce drepturi închipuite. Și totuși, aceste candele, aprinse, după părerea lor, doar pentru a le lumina bătăliile și triumful, ard cu aceeași strălucire de dinainte, în vreme ce patimile și speranțele oamenilor s-au stins demult odată cu ei, ca o flacără aprinsă la marginea pădurii de un pribeag

nepăsător! Și ce putere a voinței le dădea credința că întreaga boltă cerească, cu puzderia ei de locuitori, îi privește cu simpatie, e drept mută, însă neschimbată! Iar noi, jalnicii lor urmași, rătăcitori pe pământ, fără convingeri și fără mîndrie, fără plăceri și fără frică, cu excepția acelei temeri involuntare care ne strînge inima la gîndul inevitabilului sfîrșit, noi, așadar, nu mai sîntem capabili nici de mari sacrificii întru binele omenirii, ba mai mult, nici măcar întru propria fericire, pentru că știm că acest bine nu este posibil, și trecem indiferenți de la o îndoială la alta, la fel cum strămoșii noștri cădeau dintr-o rătăcire în alta, fără să avem, spre deosebire de ei, nici speranțe, nici măcar acea satisfacție nedefinită, însă adevărată, pe care o trăiește sufletul în orice confruntare cu oamenii ori cu destinul...

Și multe alte gînduri asemănătoare îmi treceau prin minte. Nu mă opream asupra lor, pentru că nu-mi place să insist asupra vreunei idei abstracte, și apoi, la ce bun?... În prima tinerețe, eram un visător; îmi plăcea să alint, pe rînd, cînd chipurile sumbre, cînd cele vesele, pe care le zugrăvea imaginația mea neliniștită și însetată. Și cu ce m-am ales din toate astea? Cu o oboseală, ca după o luptă, pe timp de noapte, cu vreo stafie, și cu o amintire tulbure, plină de regrete. În această luptă cumplită mi-am irosit și focul inimii, și statornicia voinței, indispensabile unei vieți adevărate; am intrat în această viață după ce am trăit-o în gînd și am început să mă plictisesc, să-mi fie silă, precum aceluia care citește o imitație proastă după o carte pe care el o știe de multă vreme.

Întîmplarea din seara aceasta mi-a lăsat o impresie destul de profundă și mi-a zdruncinat nervii. Și nu știu, în clipa de față, dacă cred cu adevărat în predestinare sau nu; în seara aceea

însă credeam: dovada era izbitoare, iar eu, cu toate că am rîs de strămoșii noștri și de astrologia lor binevoitoare, am nimerit, fără să vreau, în tagma lor. Însă am reușit să mă opresc la timp pe acest drum primejdios și, avînd dreptul să nu neg nimic categoric și nici să cred orbește în ceva, am lăsat metafizica deoparte și am început să mă uit pe unde merg. O asemenea precauție a picat chiar la țanc: era cît pe ce să cad, împiedicîndu-mă de ceva voluminos și moale, din cîte se pare inert. Mă aplec – luna lumina drumul – și ce văd? În fața mea zăcea un porc, tăiat în două cu sabia… Nici n-am apucat să mă uit mai bine la el, că am auzit pași: doi cazaci veneau în fugă dintr-o ulicioară, unul dintre ei s-a apropiat de mine și m-a întrebat dacă n-am văzut cumva un cazac beat, care fugărea un porc. Le-am spus că pe cazac nu l-am întîlnit, însă le-am arătat nefericita jertfă a vitejiei sale turbate.

— Ce mai bandit! spuse cel de-al doilea cazac. Cum se îmbată cu cihir[2], cum se-apucă să taie tot ce-i iese în cale. Să mergem după el, Eremeici. Trebuie să-l legăm, altfel…

Cazacii se îndepărtară, iar eu mi-am continuat drumul cu mare grijă și, în cele din urmă, am ajuns cu bine la locuința unde fusesem încartiruit.

Stăteam la un uriadnic în vîrstă, pe care-l îndrăgisem pentru caracterul lui bun și, mai cu seamă, pentru simpatica lui fiică, Nastia.

După obicei, fata mă aștepta la portiță, înfofolită-n șubă. Luna îi lumina buzele frumoase, vinete din pricina frigului nopții. Recunoscîndu-mă, îmi zîmbi, însă nu-mi ardea de ea în seara aceea. „Cu bine, Nastia!“, i-am spus, trecînd pe alături. A vrut să-mi spună ceva, însă doar a oftat.

Am încuiat ușa de la camera mea, am aprins lumînarea și m-am trîntit pe pat. De data asta însă somnul s-a lăsat așteptat mai mult decît de obicei. Răsăritul începea să se lumineze cînd am ațipit, dar, din cîte se pare, era scris în ceruri să nu pot dormi. La ora patru dimineața se auziră două bătăi zdravene în geam. Am sărit: ce s-o fi întîmplat? „Trezește-te, îmbracă-te!“, îmi strigau mai multe glasuri. M-am îmbrăcat în pripă și am ieșit. „Știi ce s-a-ntîmplat?“, îmi spuseră într-un glas trei ofițeri care veniseră după mine. Erau palizi ca moartea.

— Ce?

— Vulici a fost ucis.

Am rămas stană.

— Da, ucis! continuară ei. Hai mai repede.

— Bine, dar unde?

— Îți spunem pe drum.

Am plecat. Ofițerii mi-au povestit tot ce se petrecuse, amestecînd tot felul de observații cu privire la strania predestinare care l-a salvat de la moarte sigură cu o jumătate de oră înainte de a muri. Vulici mergea de unul singur pe ulița cufundată în întuneric. Asupra lui sărise acel cazac beat care tăiase porcul și poate c-ar fi trecut pe lîngă el, fără să-l observe, dacă Vulici, care se oprise brusc, nu l-ar fi întrebat: „Pe cine cauți, frățioare?“. „Pe tine!“, i-a răspuns cazacul, lovindu-l cu sabia și despicîndu-i umărul pînă aproape de inimă... Cei doi cazaci cu care m-am întîlnit și care-l urmăreau pe ucigaș au ajuns la rănit, l-au ridicat, însă acesta își dădea ultima suflare. Apucase să spună doar două cuvinte: „Avea dreptate!“. Doar eu înțelegeam semnificația sumbră a acestor cuvinte: ele mă priveau, i-am prezis sărmanului, fără să vreau, care-i va fi

destinul, instinctul nu mă înșelase: citisem, într-adevăr, pe fața lui schimbată pecetea morții ce va veni.

Ucigașul se încuiase într-o casă părăsită din capătul staniței: mergeam într-acolo. O mulțime de femei alergau bocind în aceeași direcție; din cînd în cînd, cîte un cazac întîrziat ieșea pe uliță, își prindea în grabă pumnalul și ne depășea în fugă. Era o harababură nemaipomenită.

Iată-ne, în sfîrșit, ajunși acolo. În jurul casei, ale cărei uși și obloane erau încuiate pe dinăuntru, se adunase mulțimea. Ofițerii și cazacii discutau aprins. Femeile o țineau într-un bocet, trăncăneau și-l condamnau. Printre ele, mi-a sărit în ochi fața gravă a unei bătrîne, care exprima o deznădejde nebună. Ședea pe un buștean gros, cu coatele sprijinite de genunchi și cu capul în mîini: era mama ucigașului. Din cînd în cînd, buzele i se mișcau... rosteau ele o rugăciune sau un blestem?

Totuși trebuia luată o hotărîre, iar criminalul, prins. Însă nimeni nu se încumeta să intre primul în casă.

M-am apropiat de geam și am aruncat o privire prin crăpătura oblonului: ucigașul stătea întins pe dușumea, palid, iar în mîna dreaptă ținea un pistol. Sabia murdară de sînge zăcea lîngă el. Ochii lui expresivi se roteau fioros în jur. Din cînd în cînd tresărea și se apuca cu mîinile de cap, ca și cum și-ar fi amintit fapta săvîrșită, însă nu îndeajuns de clar. În privirea lui neliniștită n-am citit o prea mare hotărîre, așa că i-am spus maiorului că degeaba ezită să ordone cazacilor să spargă ușa ca să năvălească înăuntru, pentru că e mai bine să facă acest lucru acum, decît mai tîrziu, cînd el își va veni complet în fire.

Între timp, bătrînul *esaul*[3] se apropie de ușă și-l strigă pe nume. El răspunse.

— Ai păcătuit, frate Efimîci, spuse esaulul. Așa că n-ai încotro, predă-te!

— Nu mă predau! răspunse cazacul.

— Teme-te de Dumnezeu! Că doar nu ești un blestemat de cecen, ci un creștin cinstit. Dar dacă păcatul te-a ispitit, nu mai e nimic de făcut: de soartă n-ai cum să scapi!

— Nu mă predau! strigă îngrozit cazacul și se auzi cum ridică cocoșul.

— Hei, mătușică! îi spuse esaulul bătrînei. Vorbește cu fiul tău. Poate că pe tine te ascultă... Face asta numai ca să-l mînie pe Dumnezeu. Și-apoi, uite, domnii îl așteaptă deja de două ceasuri.

Bătrîna îl privi stăruitor și clătină din cap.

— Vasili Petrovici, spuse esaulul, apropiindu-se de maior. N-o să se predea, îl cunosc. Iar dacă spargem ușa, pe mulți dintre ai noștri o să-i hăcuiască. Nu ordonați mai bine să-l împușcăm? Crăpătura din oblon e destul de largă.

În clipa aceea, prin minte îmi trecu un gînd ciudat: asemenea lui Vulici, m-am gîndit să-mi pun la încercare soarta.

— Așteptați, i-am spus maiorului. Îl aduc eu viu.

După ce am ordonat esaulului să-l țină de vorbă și am postat la ușă trei cazaci, gata s-o dărîme și să-mi vină în ajutor la semnul convenit, am înconjurat casa și m-am apropiat de fereastra fatală: inima-mi bătea cu putere.

— Ah, blestematule! strigă esaulul. Îți bați joc de noi, nu? Ori poate crezi că nu sîntem pe măsura ta?

Și începu să bată cu toată puterea în ușă; în vremea aceasta, uitîndu-mă prin crăpătură, urmăream mișcările cazacului, care nu se aștepta să fie atacat din partea aceasta. Brusc, am smuls oblonul și am sărit pe fereastră cu capul înainte. Împușcătura

îmi răsună în urechi, glontele îmi smulse un epolet. Dar fumul din cameră îl împiedică pe adversarul meu să-și găsească sabia de lîngă el.

L-am apucat de mîini. Cazacii năvăliră înăuntru și după nici trei minute cazacul era legat și condus sub escortă. Mulțimea se împrăștie, ofițerii mă felicitau. La drept vorbind, aveau și pentru ce.

După toate cele petrecute, cum ai putea oare să nu devii fatalist? Dar cine știe cu adevărat dacă e convins de ceva sau nu?... Și apoi, cît de des nu luăm drept convingere o iluzie a simțurilor sau o greșeală a minții!... Îmi place să mă îndoiesc de toate: această predispoziție a minții nu afectează fermitatea caracterului; dimpotrivă, în ce mă privește, pășesc cu mai mult curaj înainte cînd nu știu ce mă așteaptă. Nu ți se poate întîmpla nimic mai rău decît moartea, iar de moarte nu scapi!

Întorcîndu-mă la fortăreață, i-am povestit lui Maksim Maksimîci tot ce se petrecuse cu mine și sub ochii mei și am dorit să-i aflu părerea despre predestinare. La început, n-a prea înțeles ce înseamnă acest cuvînt, însă i l-am explicat așa cum m-am priceput, iar el mi-a spus, clătinînd cu înțeles din cap:

— Da-a, firește! Chestia asta e destul de încîlcită!... Fiindcă veni vorba, puștile astea asiatice adesea nu iau foc, mai ales dacă sînt unse prost sau dacă nu apeși îndeajuns pe trăgaci. Recunosc că nici puștile cercheze nu le am la inimă. Nu sînt bune pentru frații noștri ruși: patul armei e mic; un pic dacă nu ești atent și-ți pîrlești nasul... Cît despre săbiile lor, tot respectul!

Apoi continuă, după o clipă de gîndire:

— Da, păcat de el... Naiba l-a pus să intre în vorbă, noaptea, cu un bețiv! De bună seamă, așa i-a fost scris de la naștere!...

Mai multe n-am izbutit să scot de la el: lui Maksim Maksimîci nu-i plac în general discuțiile metafizice.

Sfîrșit

1. Joc de cărți (din germ. *Stoss* – „lovitură“), cunoscut la noi și sub numele de *faraon*, foarte răspîndit în secolul XIX. În Principatele dunărene a fost introdus de către ofițerii ruși, în 1804.
2. Vin de casă, de culoare roșie, din Caucaz.
3. Ofițer în rîndul cazacilor, al cărui grad era echivalent celui de căpitan.